

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

Διπλωματική Εργασία

***ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΠΡΙΝ ΤΗ ΡΩΣΙΚΗ
ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ ΣΤΙΣ 24 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2022***

ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΦΑΤΛΕ

Επιβλέπων Καθηγητής: Αριστοτέλης Τζιαμπίρης

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2024

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον, τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

The intellectual work fulfilled and submitted based on the delivered master thesis is exclusive property of mine personally. Appropriate credit has been given in this diploma thesis regarding any information and material included in it that have been derived from other sources. I am also fully aware that any misrepresentation in connection with this declaration may at any time result in immediate revocation of the degree title.

Ανδρονίκη Κων/νου Φατλέ

Αφιερώνεται στους γονείς μου Κωνσταντίνο και Δέσποινα και στον υιό μου Ευάγγελο

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΠΡΙΝ ΤΗ ΡΩΣΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ ΣΤΙΣ 24 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2022

Ανδρονίκη Κωνσταντίνου Φατλέ

Σημαντικοί όροι: Ρωσική Εισβολή, Ουκρανικό Ζήτημα, NATO, Ισορροπία Δυνάμεων, Κατανομή Ισχύος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις αιτίες και αφορμές οι οποίες οδήγησαν στη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία την 24^η Φεβρουαρίου 2022 καθώς και πώς αυτή επηρέασε την ισορροπία δυνάμεων και κατανομή ισχύος διεθνώς. Για πρώτη φορά, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι δύο υπερδυνάμεις Ρωσία και Η.Π.Α. ήρθαν σε ρήξη αναφορικά με το ουκρανικό ζήτημα. Η επέκταση του NATO στις Βαλτικές χώρες και στην Πολωνία, παρά τις διαβεβαιώσεις πως η εν λόγω επέκταση δε θα λάμβανε χώρα, σε συνδυασμό με την προσέγγιση της Ουκρανίας και της Γεωργίας - δύο χώρες εντός της σφαίρας επιρροής της Ρωσίας - από τους Δυτικούς, φαίνεται ότι συνετέλεσαν καθοριστικά, μεταξύ άλλων, στην πραγματοποίηση της εισβολής.

Τόσο το προσχεδιασμένο και οργανωμένο στρατηγικό σχέδιο εισβολής του Βλαντίμιρ Πούτιν - ένας από τους κύριους στόχους του οποίου ίσως ήταν να περάσει το μήνυμα πως η Ρωσία ανέκαμψε και είναι αποφασισμένη να μην ξαναεπιτρέψει γεγονότα όπως η απαξιοτική κατάληξη της Σοβιετικής Ένωσης που επήλθε με τη διάλυσή της το 1991 - όσο και οι συντονισμένες και μεθοδευμένες τακτικές των ΗΠΑ προς την κατεύθυνση της σταδιακής αποδυνάμωσης της Ρωσίας, μέσω της εμπλοκής της σε έναν μακροχρόνιο πόλεμο, επηρεάζονται και κλονίζονται από εξωτερικούς δρώντες και απρόβλεπτους παράγοντες και συγχρόνως, πυροδοτούν την εμφάνιση νέων δεδομένων στη διεθνή γεωοικονομική και πολιτική σκηνή.

Από τη μία πλευρά, η σύμπραξη της Ρωσίας με την Κίνα αναίρεσε τις αρχικές εκτιμήσεις, σύμφωνα με τις οποίες η αποδυνάμωση της πρώτης θα αποδεικνυόταν εύκολη και βραχυπρόθεσμη υπόθεση και από την άλλη, ορισμένα αντικρουόμενα συμφέροντα των στρατηγικών εταίρων ΗΠΑ και Ευρώπης, αναφορικά με το υπό μελέτη ζήτημα, οδήγησαν σε διαφωνίες μεταξύ τους. Επιπλέον, ο πατριωτισμός, ο ηρωισμός, το σθένος και η αποφασιστικότητα για ισχυρή αντίσταση, τόσο των Ουκρανών όσο και του Ουκρανού Προέδρου Βολοντίμιρ Ζελένσκι, αποτέλεσαν αστάθμητους, μη αναμενόμενους παράγοντες κατά τη διάρκεια του πολέμου.

Ευχαριστίες

Αρχικά, επιθυμώ να εκφράσω τη βαθύτατη ευγνωμοσύνη μου στους γονείς μου Κωνσταντίνο και Δέσποινα για την ακλόνητη ηθική, συναισθηματική και οικονομική στήριξη και ευθάρρυνσή τους καθ' όλη τη διάρκεια τόσο των προπτυχιακών όσο και των μεταπτυχιακών σπουδών μου και της παρούσας διπλωματικής εργασίας μου. Επίσης, ελπίζω οι ακαδημαϊκές σπουδές μου να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης και παράδειγμα προς μίμηση για τον γιο μου Ευάγγελο, η διαρκής στήριξη του οποίου αποτελεί για εμένα ισχυρή κινητήρια δύναμη, ώστε να προσπαθώ όλο και περισσότερο, να βελτιώνομαι και να ανεβάζω διαρκώς τον πήχυ, τόσο στον επαγγελματικό τομέα όσο και στις σπουδές μου.

Είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Αριστοτέλη Τζιαμπήρη για την εμπιστοσύνη του στις πνευματικές δυνατότητές μου, τη διαρκή καθοδήγηση και σχολαστική επιμέλειά του κάθε πτυχής και σε όλα τα στάδια συγγραφής της διπλωματικής εργασίας μου, μέσω της αρτιότατης επιστημονικής κατάρτισης και ακαδημαϊκής πορείας και εμπειρίας του καθώς και για τη διαρκή στήριξη, υπομονή, και κατανόηση και τον πολύτιμο χρόνο του, που αφειδώς μου παρείχε.

Επιπλέον, θα ήθελα να εκφράσω την ειλικρινή εκτίμησή μου και να ευχαριστήσω θερμά όλους/ες τους/τις καθηγητές/-τριες μου του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς, υψηλότατης ακαδημαϊκής και επιστημονικής κατάρτισης στον τομέα των διεθνών και ευρωπαϊκών σχέσεων και ιδιαίτερα την κ. Φωτεινή Ασδεράκη, τον κ. Αθανάσιο Πλατιά, τον κ. Κωνσταντίνο Κολιόπουλο, την κ. Κωνσταντίνα Μπότσιοι και τον κ. Πέτρο Λιάκουρα, καθώς μου μετέδωσαν πολύτιμες γνώσεις και συνέβαλαν καθοριστικά στη βαθιά κατανόησή μου του εν λόγω αντικειμένου σπουδών αλλά και στο περιεχόμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας μου.

Τέλος, εφελτήριο και εξίσου ιδιαίτερα καθοριστική συμβολή στην ακαδημαϊκή εξέλιξή μου αποτέλεσαν οι γνώσεις τις οποίες αποκόμισα από τους/τις καθηγητές/-τριες μου του Τμήματος Φωσικής Γλώσσας και Φιλολογίας και Σλαβικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών μου. Οφείλω ιδιαίτερες ευχαριστίες στους καθηγητές μου κ. Πάνο Σοφούλη και κ. Γιάννη Γεωργιάδη και στην καθηγήτριά μου κ. Ελένη Στεργιοπούλου για την απαρασάλευτη ηθική και συναισθηματική στήριξή τους κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών αλλά και των μεταπτυχιακών σπουδών μου καθώς και στον κ. Γεώργιο Κολιάτσα για την αρτιότατη διοικητική υποστήριξη στη Γραμματεία του ανωτέρω Τμήματος και τη διαρκή καθοδήγησή του, την οποία παρείχε με υποδειγματικό επαγγελματισμό, υπομονή και ευγένεια, τόσο σε εμένα όσο και σε όλους/-ες τους/τις συμφοιτητές/-τριες μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

Ευχαριστίες

Εισαγωγή

Κεφάλαιο 1: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ σελ.1	
1.1. Holodomor.....σελ.1	
1.2. Προσάρτηση της Δυτικής Ουκρανίας στη Σοβιετική Ένωση.....σελ.6	
1.3. Εισβολή των Ναζί και συνεργασία των Ουκρανών.....σελ.8	
1.4. Προσάρτηση της Κριμαίας στην Ουκρανία.....σελ.12	
Κεφάλαιο 2: Η "ΕΜΜΟΝΗ" ΤΟΥ ΠΟΥΤΙΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ σελ.15	
2.1. Επιχειρηματολογία του Σολζενίτσιν για το τί είναι η Ρωσία.....σελ.15	
2.2. Αναφορές και δηλώσεις του Πούτιν σχετικά με την Ουκρανία.....σελ.18	
2.3. Η εισβολή και προσάρτηση της Κριμαίας το 2014.....σελ.21	
2.4. Βαρουσήμαντο άρθρο του Πούτιν πριν την εισβολή του 2022.....σελ.25	
Κεφάλαιο 3: ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ σελ.29	
3.1. Σύνοδος του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι.....σελ.29	
3.2. Κυρώσεις κατά της Ρωσίας μετά το 2014.....σελ.32	
3.3. US-UKRAINIAN Charter.....σελ.35	
3.4. Δηλώσεις του Γενς Στόλτενμπεργκ πριν τη ρωσική εισβολή του 2022....σελ.38	
Κεφάλαιο 4: ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ σελ.40	
4.1. Ανάλυση της Συμφωνίας Σι - Πούτιν της 4 ^{ης} Φεβρουαρίου 2022.....σελ.40	
4.2. Επίσημες δηλώσεις και αιτιολόγηση της εισβολής από τον Πούτιν.....σελ.43	
4.3. Δηλώσεις και επιχειρηματολογία του Ζελένσκι.....σελ.46	
4.4. Τοποθέτηση της Δύσης και κυρίως της Γερμανίας και των Η.Π.Α.....σελ.49	
Κεφάλαιο 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ σελ.51	
5.1. Οι λόγοι που οδήγησαν στη ρωσική εισβολή της 24 ^{ης} Φεβρουαρίου 2022.....σελ. 51	
5.2. Συνολική αξιολόγηση.....σελ.55	
Επίλογος σελ.60	
Βιβλιογραφία σελ.61	

Συντομογραφίες

Α΄ ΠΠ	Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος
Β΄ ΠΠ	Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος
ΔΔΧ	Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΚΚΟ	Κομμουνιστικό Κόμμα Ουκρανίας
ΚΚΣΕ	Κομμουνιστικό Κόμμα Σοβιετικής Ένωσης
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου)
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΣΣΔ	Ουκρανική Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία
ΡΣΟΣΔ	Ρωσική Σοβιετική Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία
ICC	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο
ICTR	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα
ICTY	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία

ΟΥΝ

Οργάνωση Ουκρανών Εθνικιστών

UPA

Ουκρανικός Αντάρτικος Στρατός

Εισαγωγή

Η ρωσική εισβολή της 24^{ης} Φεβρουαρίου 2022 στην Ουκρανία συνιστά την πρώτη ένοπλη επίθεση στην Ευρώπη μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η παρούσα μελέτη αποτελεί εξέταση του ως άνω ζητήματος από στρατηγική / γεωπολιτική σκοπιά. Αρχικά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας μου επιλέχθηκε βάσει και ως συνέχεια των προπτυχιακών σπουδών μου στο Τμήμα Ρωσικής Γλώσσας και Φιλολογίας και Σλαβικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών καθώς και των μετέπειτα σπουδών μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Επιπλέον, το θέμα το οποίο μελετάται και αναλύεται αποτελεί ζήτημα μείζονος ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος, το οποίο χρήζει περαιτέρω έρευνας, καθώς ο εν εξελίξει πόλεμος μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, κατόπιν εισβολής της πρώτης στη δεύτερη, έχει πυροδοτήσει και εξακολουθεί να προκαλεί αλληπάλληλες ανακατατάξεις στο διεθνές γεωπολιτικό και οικονομικό σκηνικό με απρόβλεπτες συνέπειες, συμπεριλαμβανομένης της πιθανότητας πυρηνικής επίθεσης ή πυρηνικού ατυχήματος.

Οι στρατηγικοί παίκτες, εν προκειμένω, συνιστούν τόσο τους πρωταγωνιστές της ένοπλης σύρραξης - τη Ρωσία και την Ουκρανία - όσο και τους δρώντες του παρασκηνίου, ήτοι τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, την Ευρώπη και κυρίως τη Γερμανία καθώς επίσης και την Κίνα και άλλα κράτη. Οι συμμαχίες αλλά και οι διαφωνίες και συγκρούσεις ανάμεσά τους μεταβάλλουν, αναπόφευκτα, τις ισορροπίες, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ρευστές καταστάσεις, οι οποίες καθιστούν τις προβλέψεις έκβασης του πολέμου εξαιρετικά ασαφείς. Εξετάζοντας τα αίτια του πολέμου συμπεραίνει κανείς πως πρόκειται για ένα πολυπαραγοντικό ζήτημα, το οποίο χρήζει ιδιαίτερης προσοχής και ενδελεχούς έρευνας. Από ιστορικής άποψης, η Ρωσία αντιλαμβανόταν τη σχέση της με την Ουκρανία, έως ένα βαθμό, ως μια σχέση «αδερφική» ενώ, από την άλλη πλευρά, η Ουκρανία την αντιμετώπιζε ως πατερναλιστική, από την οποία επιθυμούσε διακαώς να αποταχθεί διεκδικώντας ανεξαρτησία. Εν αντιθέσει, η Ρωσία, προφανώς, έχει γεωπολιτικό και οικονομικό συμφέρον διατήρησης του status quo της.

Το πρώτο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης επικεντρώνεται στην πρόσφατη ιστορία της Ουκρανίας, ήτοι από το έτος 1929 μέχρι και σήμερα. Η χρονολογία αυτή αποτελεί χρονολογία - ορόσημο, καθώς σηματοδοτεί τη ρήξη της σχέσης μεταξύ της τότε ΕΣΣΔ και της ανατολικής Ουκρανίας, εξαιτίας της επιβολής θανάτου στους κατοίκους της δεύτερης, μέσω της τακτικής της επιβολής κατάστασης λιμού. Αντίθετα με την ανατολική, η σημερινή δυτική Ουκρανία ανήκε διοικητικά σε χώρες της

ανατολικής Ευρώπης και, ως εκ τούτου, δε βίωσε τις βαρβαρότητες του 1929 - 1932. Παρά ταύτα, το όνειρο για ανεξαρτησία αποτελούσε κοινό στοιχείο μεταξύ ανατολικής και δυτικής Ουκρανίας, το οποίο οι δυτικο-Ουκρανοί επιδίωξαν μέσα από συμμαχίες, τόσο με τους Σοβιετικούς για την εκδίωξη των Πολωνών όσο και με τη χιτλερική Γερμανία για την εκδίωξη των Σοβιετικών. Η ένωση της δυτικής και ανατολικής Ουκρανίας συντελέστηκε υπό τη σοβιετική ηγεσία το έτος 1939, ενώ η Κριμαία παραχωρήθηκε στην ΟΣΣΔ από τους Σοβιετικούς. Τα ως άνω γεγονότα έχουν χρησιμοποιηθεί από τον Βλαντίμιρ Πούτιν, μεταξύ άλλων επιχειρημάτων, προκειμένου να υποστηρίξει πως η Ουκρανία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της Ρωσίας ενώ, αντίθετα, η Ουκρανία τα ανακαλεί ώστε να τιμήσει και να αναβιώσει το ηρωικό και ένδοξο παρελθόν της, το οποίο χαρακτηρίζεται από διαρκή αγώνα για ανεξαρτησία.

Ο Πούτιν αμφισβητεί ακόμη και την ίδια την ύπαρξη και αυτοτέλεια της Ουκρανίας ως κράτος ενώ, συγχρόνως, επιχειρεί να αποσιωπήσει τις βαρβαρότητες των Σοβιετικών. Το τι είναι Ρωσία αναλύεται από τον ουκρανικής καταγωγής Αλεξάντρ Σολζενίτσιν στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης. Κατά τον Σολζενίτσιν, η Ρωσία ήταν ένα αναπτυγμένο κράτος που εξήγαγε πολιτισμό, το οποίο, εντούτοις, παρήκμασε, εξαιτίας της επιβολής του καθεστώτος του κομμουνισμού στη χώρα. Υποστηρίζει ότι από το 1917 η Ρωσία δε συνιστούσε τίποτα περισσότερο από έναν καταπιεσμένο λαό, όπως, άλλωστε και κάθε χώρα που υποχρεώθηκε να ενταχθεί στην ΕΣΣΔ καθώς και ότι η συσχέτιση της Ρωσίας με τις βαρβαρότητες του κομμουνιστικού καθεστώτος αποτελούν προϊόν δυτικής προπαγάνδας. Από την άλλη πλευρά, κατά τον Πούτιν, η Ουκρανία δε συνιστά ανεξάρτητο κράτος, καθώς προέκυψε από τα λάθη της ΕΣΣΔ και δέχτηκε τη στήριξη των Δυτικών, με σκοπό να προκληθεί ακόμη ένα ισχυρό πλήγμα στη Ρωσία. Η παραπάνω επιχειρηματολογία του Σολζενίτσιν, συμπεριλαμβανομένου του επιχειρήματος της προστασίας της μειονότητας των ρωσόφωνων, αποτέλεσε, μεταξύ άλλων, το πρόσχημα, βάσει του οποίου ο Πούτιν προχώρησε στην παράνομη προσχώρηση της Χερσονήσου της Κριμαίας. Επιπλέον, ενσωμάτωσε την ως άνω επιχειρηματολογία στο άρθρο του που δημοσιεύτηκε τον Ιούλιο του 2021, το οποίο αποτέλεσε το στρατιωτικό μανιφέστο του.

Στο τρίτο κεφάλαιο της παρούσας ανάλυσης γίνεται ανασκόπηση της στάσης της Δύσης απέναντι τόσο στην Ουκρανία όσο και στη Ρωσία. Το 2008, κατά τη Σύνοδο του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι και για διάστημα 13 ετών, οι ΗΠΑ έδιναν υποσχέσεις περί ένταξης της Ουκρανίας στο ΝΑΤΟ, χωρίς, ωστόσο, να έχουν ιδιαίτερο όφελος από την εν λόγω ένταξη, καθώς η Ουκρανία αποτελεί, από στρατηγική άποψη, κράτος ήσσονος σημασίας για τη Δύση. Αντιθέτως, συνιστά τη σημαντικότερη χώρα στη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας και συνεπώς, οποιαδήποτε προσέγγιση της Ουκρανίας από τη Δύση αντιμετωπίζεται από τη ρωσική πλευρά ως σοβαρότατη απειλή. Κατόπιν των

υποσχέσεων του 2008, ο Πούτιν προχώρησε σε ένοπλη εισβολή στη Γεωργία, η οποία συνιστά τη δεύτερη μεγαλύτερη χώρα εντός της σφαίρας επιρροής της Ρωσίας και κατόπιν, το 2014, συνέχισε την επεκτατική πολιτική του με την κατάληψη της Χερσονήσου της Κριμαίας. Εν συνεχεία, με την ανανέωση του Συμφώνου ΗΠΑ – Ουκρανίας, σχετικά με την παροχή εγγυήσεων ασφάλειας από τις ΗΠΑ προς την Ουκρανία, ο Ρώσος Πρόεδρος εξαπέλυσε ένοπλη επίθεση κατά της Ουκρανίας, αφού, προηγουμένως, το NATO είχε απορρίψει πρόταση περί μη περαιτέρω επέκτασής του και εγγύησης διατήρησης του status quo. Η εισβολή ευνοήθηκε και από τις δηλώσεις του Γενικού Γραμματέα του NATO, ο οποίος πριν την εισβολή είχε διαβεβαιώσει πως, σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης, η Δύση θα απαντούσε με σκληρές κυρώσεις - όμοιες με αυτές του 2014 - χωρίς, ωστόσο, εμπλοκή της στον πόλεμο. Εντούτοις, οι κυρώσεις του 2014, που είχαν κυρίως τη μορφή εμπορικών και οικονομικών κυρώσεων, φάνηκε ότι αποτέλεσαν μεγαλύτερο πλήγμα για την Ευρώπη παρά για τη Ρωσία, η οποία είχε ήδη στραφεί προς την Κίνα. Ως εκ τούτου, διασφαλίζοντας έναν ισχυρό σύμμαχο, τόσο από άποψη στρατιωτικής οργάνωσης όσο και οικονομικής ισχύος, η Ρωσία εξασφάλισε υποστήριξη και παροχή όπλων, έστρεψε την πώληση του φυσικού αερίου της προς την Κίνα και περιφρούρησε τα ανατολικά σύνορά της, ώστε να είναι σε θέση να προχωρήσει αποφασιστικά στην ένοπλη σύγκρουση με την Ουκρανία. Από την πλευρά της Ουκρανίας, ο Πρόεδρος Ζελένσκι τόνωσε τον πατριωτισμό των συμπατριωτών του, προσελκύοντας, παράλληλα, την κοινή γνώμη της Δύσης με το μέρος του, με αποτέλεσμα να λαμβάνει μεγαλύτερη βοήθεια εκ των κυβερνήσεών της.

Συνεπώς, παρά το γεγονός πως ο Πούτιν πιθανότατα υπολόγιζε, αρχικά, ότι η Ουκρανία επρόκειτο να υποταχθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα, ο πόλεμος συνέχισε και συνεχίζει για πολλούς μήνες, με αποτέλεσμα η Ρωσία να έχει εμπλακεί σε έναν δαπανηρό πόλεμο, από τον οποίο, όμως, δεν προτίθεται να υποχωρήσει. Στην παρούσα εργασία υποστηρίζεται, μεταξύ άλλων, πως τα ως άνω συνιστούν επανάληψη της τακτικής της Αμερικής κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Οι απευθυντές στην Ουκρανία υποσχέσεις περί ένταξης στο NATO, σε συνδυασμό με την επιθυμία της χώρας να αποκοπεί από τη Ρωσία, οδήγησαν τον Πούτιν στην ακραία λύση της εισβολής. «Αγκάθι» στο σχέδιο των ΗΠΑ συνιστά η στάση των Ευρωπαίων εταίρων και ιδιαίτερα της Γερμανίας, η οποία κατηγορεί την άλλη πλευρά του Ατλαντικού πως κερδοσκοπεί σε βάρος της Ευρώπης, η οποία υποφέρει από τη βίαιη διακοπή των εμπορικών σχέσεων με τη Ρωσία και ιδιαίτερα στον τομέα της ενέργειας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

1.1. Holodomor

Ο όρος «*Holodomor*» σημαίνει «αφανισμός δια λιμού» και χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα γεγονότα της περιόδου 1932-33, τα οποία έλαβαν χώρα στην ΕΣΣΔ (Mace, 1984). Το 1928 ο Στάλιν επέβαλε την πολιτική κολεκτιβοποίησης (η Εγκυκλοπαίδεια του Ολοκαυτώματος 2010). Το 1932 επιβλήθηκε η δια της βίας απαλλοτρίωση της ιδιωτικής αγροτικής περιουσίας και των καρπών της (Lynne 2005). Ο Στάλιν έθεσε εξαιρετικά υψηλές ποσοστώσεις προμήθειας σιτηρών, τις οποίες οι αγρότες αδυνατούσαν να παράγουν και εξαιτίας αυτού του γεγονότος, υφίσταντο σκληρότατες ποινές, όπως στάση πληρωμών, αφαίρεση τροφίμων, ενώ ιδιαίτερα διαδεδομένη ήταν και η πρακτική της εγγραφής σε μαύρες λίστες, η οποία σήμαινε τον πλήρη αποκλεισμό του χωριού και την καταστροφή των αποθεμάτων (Mace & Heretz, 1990). Επιπλέον, τον Δεκέμβριο του 1932 διατάχθηκε το κλείσιμο όλων των ουκρανικών εφημερίδων και η απαγόρευση της διδασκαλίας της ουκρανικής γλώσσας στο Κουμπάν ενώ, δυνάμει του από 22/1/1933 Διατάγματος, απαγορεύτηκε η έξοδος των αγροτών από την Ουκρανία (Andriewsky, 2015). Αποκορύφωμα της κρίσης αποτέλεσε το «συντριπτικό χτύπημα» των σκληροπυρηνικών διοικητών Μολότοφ και Πόστουσιεφ, το οποίο συνιστούσε την κατάσχεση όλων των τροφίμων (Andriewsky, 2015). Η τακτική του Holodomor είχε ως αποτέλεσμα περίπου 7,5 εκατομμύρια θύματα, εκ των οποίων περίπου 4 εκατομμύρια Ουκρανούς, χωρίς, ωστόσο, οι αριθμοί να είναι ακριβείς, εξαιτίας της διακοπής τήρησης αρχείων το 1933, της μεγάλης θνησιμότητας νεογνών και του χαμηλού προσδόκιμου ζωής, ως απόρροια του λιμού (Richardson, 2021).

Σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, τα γεγονότα του 1932 ισοδυναμούν με γενοκτονία. Εντούτοις, η δίωξη για γενοκτονία ήταν αδύνατη, καθώς το εν λόγω έγκλημα τυποποιήθηκε αργότερα και συγκεκριμένα στη Συνθήκη για την Πρόληψη και Τιμωρία της Γενοκτονίας του ΟΗΕ το 1948¹ καθώς επίσης και στις διατάξεις των Καταστατικών Διεθνών Δικαστηρίων (π.χ. άρθρο 6, Καταστατικό ΔΔΧ)² (Shaw, 2012). Σύμφωνα με την απόφαση *Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro* (Γενοκτονία Βοσνίας)³ του ΔΔΧ, η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος

---

¹ UN Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Genocide Convention) [1948] UNTS 78

² Statute of the International Court of Justice [1945]

³ [1996] παρ. 344

πραγματώνεται με τη φυσική και βιολογική καταστροφή ενός έθνους, μιας εθνότητας, μιας φυλής ή θρησκευτικής ομάδας. Τόσο στην απόφαση *Attorney-General of Israel v Eichmann* του Δικαστηρίου της Ιερουσαλήμ⁴ όσο και στην έκθεση του ICC για τα στοιχεία των εγκλημάτων (2011), προβλέπεται η εν λόγω καταστροφή να υλοποιείται, μεταξύ άλλων, με τη σκόπιμη στέρηση αγαθών απαραίτητων για την επιβίωση.

---

⁴ [1968] 36 ILR 5 (DC) 340

Εν προκειμένω, οι αρνητές του Holodomor δεν αμφισβητούν πως η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος έλαβε χώρα (Antonovych, 2020). Αντίθετα, αμφισβητείται η διαπίστωση της συγκεκριμένης πρόθεσης (*dolus specialis*) αφανισμού, η οποία συνιστά στοιχείο της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος.⁵ Σύμφωνα με τη διεθνή νομολογία, ο ειδικός δόλος δύναται να αποδειχθεί μέσω πράξεων ή δηλώσεων των φερόμενων δραστών ή της ύπαρξης οργανωμένου σχεδίου.⁶ Βέβαια, κατά τη *Γενοκτονία Βοσνίας*, αρκεί ο δράστης να έχει λάβει γνώση ή να συνάγεται εύλογα πως έλαβε γνώση του σοβαρού κινδύνου γενοκτονίας.

Κατά τον Βαλερί Σολντατένκο, Διευθυντή του Ιδρύματος Εθνικής Μνήμης της Ουκρανίας, ο ειδικός αυτός δόλος εξέλειπε από τα γεγονότα του 1932, καθώς η πολιτική ακολουθήθηκε στο πλαίσιο πενταετούς σχεδίου εκβιομηχάνισης και εκμοντερνισμού της αγροτικής οικονομίας της ΕΣΣΔ (Andriewsky, 2015). Επιπλέον, τις συνέπειες της ως άνω πολιτικής δε βίωσαν μόνο Ουκρανοί αλλά ολόκληρος ο αγροτικός πληθυσμός της ΕΣΣΔ, γεγονός που παραπέμπει σε ταξική εκκαθάριση (Andriewsky, 2015). Για παράδειγμα, το ποσοστό συλλήψεων και εκτελέσεων των κουλάκων (πλούσιων αγροτών) κατά την περίοδο 1937 - 1938 έφτασε στο 40% - 42% ενώ, αντίθετα, το μικρότερο ποσοστό των συλληφθέντων ανήκε στην εργατική τάξη (Katchanovskii, 2010). Μάλιστα, υπήρξε παροχή 264.700 τόνων σιτηρών στην Ουκρανία (Richardson, 2021). Τέλος, παρά τον σημαντικό περιορισμό του πληθυσμού της αγροτικής τάξης έως το 1939, οι Ουκρανοί εξακολουθούσαν να αποτελούν την κύρια εθνική ομάδα στην ΟΣΣΔ (Katchanovskii, 2010).

Το 2010, το Εφετείο του Κιέβου καταδίκασε την ΕΣΣΔ για γενοκτονία, η οποία έλαβε χώρα κατά την περίοδο 1930 - 1932, σύμφωνα με το άρθρο 442 του Ουκρανικού Ποινικού Κώδικα. Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, πως, σύμφωνα με έρευνα του Νοεμβρίου 2021, το 85% του ουκρανικού πληθυσμού θεωρεί το Holodomor γενοκτονία ενώ οι αρνητές του συνιστούν το 13% (Bilous, 2021). Ένας από τους πρώτους ιστορικούς που αναγνώρισε το Holodomor ως γενοκτονία ήταν ο James Mace, ο οποίος διετέλεσε Διευθυντής της Επιτροπής του Ουκρανικού Λιμού στην Ουάσινγκτον (Mace, 1984 & Heretz, 1990). Επίσης, ένα εκ των σημαντικότερων έργων στο οποίο το Holodomor χαρακτηρίζεται ως γενοκτονία είναι αυτό του R. Lemkin, «*Soviet Genocide in Ukraine*», ο οποίος διατύπωσε τον ορισμό του εγκλήματος της γενοκτονίας, όπως ενσωματώθηκε

---

⁵ Prosecutor v. Goran Jelusic [1999] ICTY-95-10-T παρ. 60 και Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu [1998] ICTR-96-4-T (ICTR) παρ. 498

⁶ Ομοίως παρ. 523. Βλέπε επίσης Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana (1999), ICTR-95-1-T. παρ. 87 και Prosecutor v. Alfred Musema (2000), ICTR-96-13-T, παρ. 884 και Prosecutor v. Milomir Stakic (2003), ICTY-IT-97-24-T, παρ. 515 και Prosecutor v. Radislav Krstic (2001) ICTY παρ. 549

στη Συνθήκη του 1948 (Serbyn, 2009 & Moeckli et. al., 2014). Κατά τον Lemkin, ο ειδικός δόλος του Στάλιν αποδεικνύεται εμμέσως (Mace 1984 & Antonovych, 2020). Αμφότεροι οι προαναφερόμενοι συγγραφείς συμφωνούν ότι το σχέδιο κατέστη εμφανές ήδη από την προσάρτηση της Ουκρανίας στην ΕΣΣΔ (1922) (Mace 1984 & Antonovych, 2020). Κατά τον Mace (1984), η Ουκρανία ήταν η μοναδική χώρα η οποία εξέφρασε εξ' αρχής τη βούλησή της για απόσχιση από τη Σοβιετική Ένωση και ουκρανοποίηση του πληθυσμού. Ειδικότερα, το 1920 ζήτησε τον έλεγχο των οικονομικών κρατικών πόρων ενώ η ουκρανική γλώσσα είχε κατακτήσει τον τύπο και τα πανεπιστήμια. Ήδη από το 1920 (το 1926 και κατά την περίοδο 1930 - 1933) Ουκρανοί δάσκαλοι, συγγραφείς, καλλιτέχνες, πολιτικοί ηγέτες και κληρικοί φυλακίστηκαν ή απελάθηκαν (Antonovych, 2020).

Οι αγρότες έφεραν τις παραδόσεις, την κουλτούρα και τη γλώσσα ενώ, παράλληλα, προέβαλαν τη μεγαλύτερη αντίσταση κατά της κολεκτιβοποίησης, την οποία εξέλαβαν ως λεηλασία, αδικία και προσπάθεια υποταγής τους (Lynne 2005 & Richardson, 2021). Επισημαίνεται ότι οι ποινές δεν επιβάλλονταν μόνο στους αγρότες οι οποίοι δεν ανταπεξέρχονταν στους στόχους παραγωγής, αλλά σε ολόκληρα χωριά (Andriewsky, 2015). Επιπλέον, διατάγματα απαγόρευσης χρήσης της ουκρανικής γλώσσας και εξόδου από τη χώρα δεν επιβλήθηκαν σε καμία άλλη Σοβιετική Δημοκρατία, πλην των περιοχών με ουκρανική πληθυσμιακή υπεροχή (περιοχές του Βόρειου Καυκάσου, Βόλγα και Κουμπάν) (Richardson, 2021). Από την αλληλογραφία του Στάλιν προκύπτει πως ο ίδιος γνώριζε για την κατάσταση στην Ουκρανία. Για παράδειγμα, σε επιστολή του προς τον Λάζαρ Καγκανόβιτς στις 11/08/1932 ανέφερε πως εάν δε δρούσαν άμεσα θα έχαναν την Ουκρανία. Παράλληλα, αναφέρεται ότι η προαναφερόμενη κρατική βοήθεια, υπό τη μορφή δανείου, προσφέρθηκε στους ικανούς προς εργασία, στο πλαίσιο συντήρησης του συστήματος (Andriewsky 2015 & Richardson, 2021). Τέλος, η πρόθεση γενοκτονίας συνάγεται από τον υψηλότερο αριθμό θανάτων στην Ουκρανία, συγκριτικά με άλλες περιοχές, οι οποίες υπόκεινταν, επίσης, σε πενταετές σχέδιο βιομηχανικής και γεωργικής πολιτικής (Katchanovski, 2010).

Ο όρος «γενοκτονία» θα πρέπει να χρησιμοποιείται με ακρίβεια, καθώς αντιπροσωπεύει μία μοναδική μορφή καταστροφής και φέρει συναισθηματική και πολιτική δύναμη (Cryer et. al. 2016). Ειδικότερα, κατά την προεδρία του Βίκτωρ Γιουστσένκο, το 2006, το Holodomor αναγνωρίστηκε δια νόμου ως γενοκτονία, ενώ το 2007 ποινικοποιήθηκε η άρνησή του (Katchanovski, 2010). Έχει αναγνωριστεί διεθνώς

από 13 χώρες, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ,⁷ της Αυστραλίας, του Καναδά και της ΕΕ (Richardson, 2021). Το 2008 ανεγέρθηκε Μουσείο σε περίοπτη θέση στο Κίεβο, στη μνήμη των θυμάτων. Με την αναγνώριση αυτή, η Ουκρανία θεωρήθηκε πως «έκλεισε την πόρτα» στη Ρωσία, σε μια προσπάθεια διάνοιξης συνομιλιών με τη Δύση.

Από την άλλη πλευρά, η Ρωσία αρνείται την αναγνώριση της γενοκτονίας. Μάλιστα, το 2010, υπό την προεδρία Γιανουκόβιτς, η σημασία του Holodomor υποβιβάστηκε. Ο υποψήφιος Διευθυντής του Ιδρύματος Ντμίτρο Βιεντιένιεφ υποστήριξε πως τα γεγονότα του '30 παρερμηνεύτηκαν από τις αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες, τους Αμερικανούς σοβιετολόγους και τους Ουκρανούς εθνικιστές στη διασπορά κατά τη διάρκεια πολλών δεκαετιών, ως μέρος μιας σκόπιμης και μεθοδευμένης εκστρατείας κατά της ΕΣΣΔ (Andriewsky, 2015).

---

⁷ US House of Representatives Resolution 1314 (2008) Διαθέσιμο στο: <http://thomas.loc.gov>

1.2. Προσάρτηση της Δυτικής Ουκρανίας στη Σοβιετική Ένωση

Η σημερινή Δυτική Ουκρανία δεν υπέστη τις βαρβαρότητες των Σοβιετικών. Η ιστορική ανατολική Ουκρανία περιελάμβανε τις βόρειες περιοχές της Ουκρανίας (Ντόντεσκ, Χάρκοβο κ.α.) τις νότιες περιοχές (Τσέρνιγκοφ, Κριμαία, Οδησσό κ.α.) και τις κεντρικές πόλεις (Χμελνίτσι, πόλη του Κιέβου και τα περίχωρα κ.α.) (Mace, 1984).

Η δυτική Ουκρανία δεν άνηκε διοικητικά στην ΟΣΣΔ. Κατόπιν ήττας της Ουκρανικής Λαϊκής Δημοκρατίας στον πόλεμο με τη ΕΣΣΔ το 1921, η Δυτική Ουκρανία, η οποία άνηκε στην Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία, σύμφωνα με την από 3/3/1918 Συνθήκη Μπρεστ – Λιτόφσκ, διαχωρίστηκε, βάσει της από 21/3/1921 Συνθήκης της Ρίγας. Δυνάμει της εν λόγω Συνθήκης, το μεγαλύτερο τμήμα της σημερινής δυτικής Ουκρανίας παραχωρήθηκε στην Πολωνία ενώ η περιοχή της Καρπαθο-Ουκρανίας ανήκε στην Τσεχοσλοβακία και η Μπουκόβινα βρισκόταν υπό ρουμανική κυριαρχία. Στις περιοχές αυτές οι Ουκρανοί αποτελούσαν την πλειοψηφία των αγροτών (Marples, 1980).

Πριν την έναρξη του Β΄ ΠΠ, η δυτική Ουκρανία κατελήφθη από την ΕΣΣΔ, δυνάμει του από 23/8/1939 Γερμανοσοβιετικού Συμφώνου ή αλλιώς του Συμφώνου Ρίμπεντροπ-Μολότοφ, μεταξύ των δύο πολιτικά ορκισμένων εχθρών - της κομμουνιστικής ΕΣΣΔ και της ναζιστικής Γερμανίας. Σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 2 του ως άνω Συμφώνου, οι δύο πλευρές δεσμεύτηκαν να απέχουν από μεταξύ τους εχθροπραξίες, είτε άμεσα είτε έμμεσα, μέσω παροχής βοήθειας σε τρίτες χώρες οι οποίες θα επιχειρούσαν επιθέσεις στον έτερο συμβαλλόμενο. Ο χρόνος ισχύος του Συμφώνου ορίστηκε στα 10 έτη, με αυτόματη ανανέωση για επιπλέον 5 έτη.

Το εν λόγω Σύμφωνο περιελάμβανε, πέραν των ως άνω διατάξεων και μία μυστική συμφωνία (Hapxiao, 2020). Το μυστικό Πρωτόκολλο του Συμφώνου, το οποίο δημοσιεύτηκε αργότερα, όριζε τις σφαίρες επιρροής των δύο συμβαλλόμενων μερών στην ανατολική Ευρώπη. Σύμφωνα με το άρθρο 1 αυτού, η σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ περιελάμβανε τις Βαλτικές χώρες (Εσθονία, Λετονία, Φιλανδία, μέρος της Λιθουανίας) και τη Βεσσαραβία, με τη νοητή γραμμή διαχωρισμού να τίθεται επί της πόλης Βίλνιους της Λιθουανίας. Σύμφωνα με το άρθρο 2, η Πολωνία χωρίστηκε, με βάση τη νοητή γραμμή των ποταμών Νάρεφ, Βίστουλα και Σαν. Στις 29 Σεπτεμβρίου 1939 το Σύμφωνο τροποποιήθηκε, με αποτέλεσμα τη διχοτόμηση της Πολωνίας (Hapxiao, 2020).

Το Σύμφωνο πραγματοποιήθηκε την 1 Σεπτεμβρίου 1939, με την εισβολή της χιτλερικής Γερμανίας στην Πολωνία από τα δυτικά και τη ρωσική εισβολή από τα ανατολικά στις 17 Σεπτεμβρίου 1939 (Golik & Κογκυέ, 2021). Κατά την ομιλία του

Μολότοφ την ίδια ημέρα, η νομιμοποίηση της ρωσικής εισβολής ήταν συνυφασμένη με την εισβολή των Ναζί στην Πολωνία και την ανάγκη προστασίας των *"συγγενών Ουκρανών και Λευκορώσων που διαμένουν εκεί"* (Marples, 1980). Ο Κόκκινος Στρατός δε βρήκε σχεδόν καμία αντίσταση, καθώς οι Ρώσοι θεωρούνταν απελευθερωτές από τους Πολωνούς γαιοκτήμονες και στις 20 Σεπτεμβρίου είχαν ήδη καταλάβει την πρωτεύουσα της Δυτικής Ουκρανίας, Λιόβ (Marples, 1980). Το Διάταγμα της 4^{ης} Δεκεμβρίου 1939 οριστικοποίησε την προσάρτηση (Marples, 1980).

Στις 26 Ιουνίου 1940, η Σοβιετική Κυβέρνηση απέστειλε τηλεγράφημα στην Κυβέρνηση της Ρουμανίας, απαιτώντας την επιστροφή της Βεσσαραβίας και την παράδοση της Βόρειας Μπουκοβίνας στη Σοβιετική Ένωση, με τον Ρουμάνο Πρόεδρο στη Μόσχα, Π. Νταβιντένκο, να αποκρίνεται θετικά στο αίτημα. Με δεύτερο τηλεγράφημα την επομένη, η ΕΣΣΔ πρόσταξε πως, εντός τεσσάρων ημερών, τα ρουμάνικα στρατεύματα θα έπρεπε να εγκαταλείψουν τις ως άνω περιοχές (Marples, 1980). Έως το καλοκαίρι του 1940 οι Σοβιετικοί είχαν κατακτήσει όλα τα εδάφη του γερμανο-σοβιετικού Συμφώνου.

1.3. Εισβολή των Ναζί και συνεργασία των Ουκρανών

Η δυτική Ουκρανία παρέμεινε υπό ρωσική κατοχή από την 17^η Σεπτεμβρίου 1939 μέχρι και τη γερμανική εισβολή στις 22 Ιουνίου 1941 (Hapχiao, 2020). Ομοίως με το Holodomor, η στάση του ουκρανικού πληθυσμού απέναντι στους Ναζί παραμένει ζήτημα ιστορικά αδιευκρίνιστο. Τροχοπέδη στην ιστορική έρευνα συνιστούν η ρωσική και αμερικανική προπαγάνδα, ιδίως της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου (Kvit, 2017).

Πιο συγκεκριμένα, το 1929, στις περιοχές της δυτικής Ουκρανίας και κυρίως στη Γαλικία, ιδρύθηκε η Οργάνωση Ουκρανών Εθνικιστών (OUN), μία οργάνωση με φασιστικά ερείσματα, αποτελούμενη από βετεράνους στρατιώτες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Katchanovski, 2015). Ένα χρόνο μετά τη σύστασή της, η Οργάνωση διασπάστηκε, με τα πιο ριζοσπαστικά μέλη να ακολουθούν τον Στεπάν Μπαντέρα, συστήνοντας την OUN-B και τα πιο μετριοπαθή τον Αντρίι Μέλνικ, ιδρύοντας την OUN-M (Krawchenko, 2022). Επίσημος στόχος της συγκεκριμένης Οργάνωσης ήταν η εγκαθίδρυση ενός ανεξάρτητου ουκρανικού κράτους με εθνική ομοιογένεια (Rossoliński, 2015 & Rossoliński and Willemsb, 2022). Αντίστοιχα, το 1941 ιδρύθηκε στο Βολίν ο Ουκρανικός Αντάρτικος Στρατός (UPA) (Krawchenko, 2022).

Σύμφωνα με ορισμένους ιστορικούς, η ναζιστική εισβολή στη Γερμανία υποβοηθήθηκε από μέλη της OUN (Krawchenko, 2022). Προς απόδειξη του εν λόγω ισχυρισμού προβάλλεται, αρχικά, το γεγονός πως τουλάχιστον το 63% των κορυφαίων ηγετών της OUN-B και το 74% των κορυφαίων διοικητών της UPA συνεργάστηκαν κατά την περίοδο 1939-1941 με τη ναζιστική Γερμανία (π.χ. υπηρέτησαν στον γερμανικό στρατό - τάγματα Nachtigall και Roland και στην SS της Γαλικίας -, στην περιφερειακή τοπική αστυνομία, ή συνεργάστηκαν με τις υπηρεσίες πληροφοριών) (Katchanovski, 2015 & Katchanovski, 2019). Οι μονάδες αυτές υπήρξαν αρωγοί στο ναζιστικό σχέδιο αφανισμού των Εβραίων και στη σφαγή των υπόλοιπων εθνικοτήτων (Ουκρανοί, Ρώσοι, Λευκορώσοι και Πολωνοί) (Katchanovski, 2015 & Katchanovski, 2019). Επίσης, η OUN-B συνέδραμε σε επιθέσεις μαζικών εκτελέσεων (πογκρόμ) σε πολλές πόλεις της δυτικής Ουκρανίας, με κυριότερη την επίθεση στη Λβιβ το καλοκαίρι του 1941 (Katchanovski, 2019). Το 1987, η φιλικά προσκείμενη στη Ρωσία εφημερίδα του Κιέβου *Pravda Ukrainy* δημοσίευσε άρθρα με αναλύσεις σχετικά με την OUN και την UPA, κατηγορώντας ευθέως τους αρχηγούς Έβεν Κονόβαλετς και Αντρίι Μέλνικ ότι οι ίδιοι εκτέλεσαν δια πυροβολισμού 18 εργάτες στο Κίεβο το 1918, ενώ επισημάνθηκε πως η βαρβαρότητα των εν λόγω οργανώσεων ξεπέρασε αυτή των Γερμανών (Marples, 2007). Μάλιστα, η UPA εφάρμοσε την τακτική της εκστρατείας τρόμου κατά

της πολωνικής μειονότητας στη Βολυνία και το 1944 επεκτάθηκε και στη Γαλικία (Katchanovski 2015). Σε συνέντευξη του, πρώην κατάδικος - μέλος της UPA, έδωσε πληροφορίες περί σφαγής, όχι μόνο Πολωνών αλλά και Ουκρανών (Marples, 2007). Πολλοί ιστορικοί εκτιμούν πως τα θύματά τους ανέρχονται σε 35.000 (Marples, 2007). Επιπλέον, οι εν λόγω οργανώσεις συμμετείχαν σε μια σειρά τρομοκρατικών ενεργειών, όπως η εμπλοκή του Ντμίτρο Χρουτσάϊ στη δολοφονία του Πολωνού Υπουργού Άμυνας Μπ. Πιεράτσκι, με αποκορύφωμα τη δολοφονία του Αμερικανού Προέδρου Φρ. Ρούσβελτ (Marples, 2007).

Κατά τους πρώτους μήνες της ουκρανικής ανεξαρτησίας, καταβλήθηκαν προσπάθειες αποκατάστασης των προαναφερόμενων Οργανώσεων, οι οποίες, σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, οδήγησαν αρκετές φορές σε παραποιήσεις της ιστορίας (Marples, 2007). Ο επί σειρά ετών Πρόεδρος της Ουκρανίας Βίκτορ Γιούστσενκο υποστήριξε πως η UPA δεν τέλεσε κανένα έγκλημα κατά των Εβραίων, αντίθετα, αντιστάθηκε στους Ναζί και βοήθησε πλήθος ανθρώπων της συγκεκριμένης κοινότητας (Katchanovski, 2019). Υποστηρίχθηκε, δε, πως οι ως άνω κατηγορίες αποτέλεσαν προϊόν προπαγάνδας των Σοβιετικών, με στόχο να δυσφημίσουν την ΟΥΝ και την UPA κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, τόσο στην Ουκρανία όσο και στο εξωτερικό (Katchanovski, 2019). Επιπλέον, ο ίδιος επιδίωξε την αποκατάσταση της φήμης των συγκεκριμένων Οργανώσεων, παρουσιάζοντας αυτές ως κινήματα υπέρ της απελευθέρωσης της Ουκρανίας από τους Σοβιετικούς και τους Ναζί (Katchanovski, 2010).

Σύμφωνα με ερευνητές της διασποράς, η συνεργασία με τους Ναζί δεν αμφισβητείται, υποστηρίζεται, ωστόσο, πως δεν πρόκειται για ιδεολογική ταύτιση αλλά για συνεργασία, με σκοπό την ανεξαρτησία, όπως υποστηρίζει σε άρθρο του ο Μπόχταν Κραβτσένκο (2022), πρώην Διευθυντής του Καναδικού Ινστιτούτου Ουκρανικών Σπουδών. Τα κινήματα παρουσιάζονταν ως σώματα ανταρτών τα οποία αποτελούνταν από διάφορες εθνικότητες - πλην Ουκρανών - όπως Εβραίοι, Γεωργιανοί και Τατάροι (Katchanovsky, 2010). Επίσης, σύμφωνα με ορισμένους εκ των προαναφερόμενων ερευνητών, οι κάτοικοι της ανατολικής Ουκρανίας, παρ' όλο που δε συμμερίζονταν τις απολυταρχικές πεποιθήσεις των παραπάνω Οργανώσεων, τάχθηκαν υπέρ τους σε μια προσπάθεια αναδόμησης του ουκρανικού κράτους. Παράλληλα, ισχυρίζονται πως κατά τους πρώτους μήνες της γερμανικής κατοχής (Ιούλιος - Σεπτέμβριος 1941) ιδρύθηκαν πανεπιστήμια και κυκλοφόρησαν εφημερίδες στα ουκρανικά, με αποτέλεσμα το ουκρανικό κράτος να παίρνει τη μορφή γερμανικού

προτεκτοράτου (Krawchenko, 2022). Συγχρόνως, οι εθνικιστικές ιδέες εξασθενούσαν, κυρίως λόγω της πίεσης των αγροτών Ουκρανών, καθώς το αίτημά τους αφορούσε στον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας (Krawchenko, 2022 & Marples, 2007). Αν και φιλογερμανική στην αρχή, κατόπιν της άρνησης αναγνώρισης της Κυβέρνησης του Γιαροσλάβ Στέσκο και τη σύλληψη των αρχηγών της ΟUN-B, τα μέλη της ΟUN παρουσιάστηκαν ως θύματα παραπλάνησης των Γερμανών και συνασπίστηκαν εναντίον τους (Marples, 2007). Μάλιστα, σύμφωνα με τον Κοβαί, ρωσικά έγγραφα αναφέρονται σε επιθέσεις κατά Γερμανών καθώς και σε ένα επαναστατικό κίνημα το οποίο είχε εξαπλωθεί μέχρι και την Κριμαία (Marples, 2007). Πράγματι, υπάρχουν μαρτυρίες περί συνεννόησης μεταξύ των Ναζί και της ΟUN το 1942, σύμφωνα με τις οποίες η συγκεκριμένη Οργάνωση δεσμεύθηκε για την παύση των εχθροπραξιών, υπό τον όρο ότι η Γερμανία θα συναινούσε στην ουκρανοποίηση και η Ουκρανία θα μετατρέπεται σε γερμανικό προτεκτοράτο (Marples, 2007). Επιπλέον, αναφέρεται πως υπήρχε αντίσταση κατά των Ναζί υπό την ηγεσία της ΟUN στην περιοχή του Ντονμπάς, η οποία αποδείχτηκε ισχυρότερη από τη σοβιετική (Krawchenko, 2022 & Marples, 2007).

Το σενάριο περί κυκλοφορίας εφημερίδων και ίδρυσης ανωτάτων σχολών θεωρείται ανυπόστατο, ωστόσο, απαιτείται ως προϋπόθεση για την εξέλιξη της ιστορίας, με την εναντίωση των ΟUN - UPA κατά των Γερμανών (Marples, 2007). Επιπλέον, υποστηρίζεται πως οι έρευνες του εξωτερικού αντιμετώπιζονταν ως απόρροια προπαγάνδας καθώς και ότι οι εξόριστοι με κατηγορίες για προδοσία αναζήτησαν καταφύγιο σε ουκρανικά Ινστιτούτα Έρευνας, τα οποία λειτουργούσαν υπό την αιγίδα της CIA (Prolog Research and Publishing Corporation in New York in 1952) (Marples, 2007). Αρχικά, ο ισχυρισμός περί λήξης της συνεργασίας στις 30 Ιουνίου 1941, ακολούθως της άρνησης της Γερμανίας για τη σύσταση ανεξάρτητου ουκρανικού κράτους, θεωρείται ανυπόστατος, εφ' όσον προκύπτει πως η συνεργασία συνεχίστηκε έως το 1944 (Katchanovski, 2015). Ανίσχυρο επιχείρημα θεωρείται πως αποτελεί, επίσης, η φυλάκιση του Στεπάν Μπαντέρα, λόγω της προνομιάς θέσης και της ακόλουθης απελευθέρωσής του, κατόπιν συμφωνίας (Katchanovski 2015 & Katchanovski, 2019). Οι σφαγές Πολωνών αμάχων δικαιολογήθηκαν ως αντίποινα για τις δολοφονίες Ουκρανών εθνικιστών στην περιοχή Χελμ της Πολωνίας πριν τον Β' ΠΠ (Katchanovski, 2015 & Katchanovski, 2019). Ομοίως, οι δολοφονίες Ουκρανών αμάχων αποδόθηκαν είτε στη σοβιετική προπαγάνδα είτε στις επιχειρήσεις σοβιετικών

Δυνάμεων, οι οποίες παρουσιάζονταν ψευδώς ως μονάδες της UPA (Katchanovski ,2015).

Οι παραπάνω απόψεις περί πατριωτών ή ναζιστών Ουκρανών διαδραματίζουν ιδιαίτερο ρόλο στο λεγόμενο ουκρανικό ζήτημα. Από τη μία πλευρά, οι σημερινοί πατριώτες Ουκρανοί συνεχίζουν το έργο της ΟΥΝ, με συμμάχους, πλέον, την ΕΕ και το ΝΑΤΟ ενώ οι φιλικά προσκείμενοι προς τους Ρώσους Ουκρανοί καταδικάζουν τα πατριωτικά κινήματα, τα οποία χαρακτηρίζουν ναζιστικά - φασιστικά (Katchanovski, 2019).

1.4. Προσάρτηση της Κριμαίας στην Ουκρανία

Η Χερσόνησος της Κριμαίας προσαρτήθηκε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα από τη Ρωσική Αυτοκρατορία, κατόπιν νικηφόρας εκστρατείας κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Bebler, 2015). Η Κριμαία ενσωματώθηκε στην ΕΣΣΔ το 1922 έως τη διάλυση της δεύτερης τον Δεκέμβριο του 1991, με εξαίρεση την περίοδο 1941 - 1944, κατά την οποία η Χερσόνησος τελούσε υπό γερμανική κατοχή (Παπαφλωράτος, 2022). Μέχρι το 1945 η Κριμαία αποτελούσε αυτόνομη Δημοκρατία της ΕΣΣΔ, εντούτοις, κατόπιν εκκαθάρισης της ταταρικής μειονότητας, μετατράπηκε σε απλή Περιφέρεια της ΡΣΟΣΔ (Bebler, 2015). Με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Νικίτα Χρουστσόφ και Διάταγμα του Προεδρείου του Ανώτατου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ, που χρονολογούνται από τον Φεβρουάριο του 1954, η περιοχή της Κριμαίας παραχωρήθηκε στην ΟΣΣΔ (Παπαφλωράτος, 2022).

Σύμφωνα με το παραπάνω Διάταγμα και τα Πρακτικά του Προεδρείου, η ως άνω παραχώρηση συνιστούσε μία συμβολική, «αδελφική» χειρονομία, η οποία σηματοδοτούσε την 300η επέτειο της ένταξης της Ουκρανίας στη Ρωσική Αυτοκρατορία, με κύριο επιχειρηματολογικό υπόβαθρο την εδαφική εγγύτητα της Κριμαίας με την Ουκρανία και τις μεταξύ τους ομοιότητες στον τομέα της οικονομίας και κυρίως στη γεωργική παραγωγή.⁸ Κατά την άποψη ορισμένων μελετητών, τα επιχειρήματα στα οποία στηρίχτηκαν οι Σοβιετικοί προκειμένου να δικαιολογήσουν αυτή τη γενναιοδωρία τους δεν είναι πειστικά, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού στην Κριμαία ήταν ρωσικής καταγωγής και επιπλέον, η Κριμαία συνορεύει τόσο με την Ουκρανία όσο και με τη Ρωσία. Είναι αξιοσημείωτο πως ο Χρουστσόφ ήταν υπεύθυνος επιβολής του σοβιετικού ελέγχου στη δυτική Ουκρανία, ο οποίος εξελίχθηκε σε σφοδρό εμφύλιο πόλεμο, χαρακτηριζόμενος από αδίστακτη, αμείλικτη βία, κατά την περίοδο 1930 - 1954 (Kramer, 2017). Όταν ο ίδιος διαδέχθηκε τον Στάλιν, καταδίκασε τις ως άνω πρακτικές, ενώ, σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, η παραχώρηση της Χερσονήσου σήμαινε και το τέλος του πολέμου, υποδηλώνοντας μια προσπάθεια ειρηνικής διατήρησης της Ουκρανίας στην ΕΣΣΔ (Kramer, 2017). Επιπλέον, η εν λόγω κίνηση ενθάρρυνε τη μετακίνηση Ρώσων στην Ουκρανία, στο

⁸ Decree of the Russian Soviet Federative Socialist Republic Council of Ministers, 'Concerning the Transfer of the Crimean Oblast' from the RSFSR to the UkSSR Διαθέσιμο στο <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/decree-russian-soviet-federative-socialist-republic-council-ministers-concerning-transfer> & Minutes N° 41 of a Meeting of the Presidium of the Russian Soviet Federative Socialist Republic [RSFSR] Supreme Soviet Διαθέσιμο στο <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/minutes-no-41-meeting-presidium-russian-soviet-federative-socialist-republic-rsfsr-supreme>

πλαίσιο της πολιτικής ρωσοποίησης της περιοχής, καθώς το ποσοστό των Ρώσων που εγκαθίσταντο ήταν μικρότερο από αυτό στα Βαλτικά κράτη (Kramer, 2017). Τέλος, υποστηρίζεται ότι η εν λόγω παραχώρηση υπέκρυπτε πολιτικής φύσεως κίνητρα εκ μέρους του Χρυστσόφ, ο οποίος στόχευε, μεταξύ άλλων, στην ενίσχυση της στήριξης που χρειαζόταν κατά την πολιτική διαμάχη του με τον Γκεόργκι Μαλενκόφ, ο οποίος είχε αρχικά αναδειχθεί ως ο κατεξοχήν ηγέτης στην ΕΣΣΔ το 1953, μετά το θάνατο του Ιωσήφ Στάλιν (Kramer, 2017). Ένας από τους συμμάχους που χρειαζόταν ήταν ο Αλεξέι Κιριτσένκο, Γενικός Γραμματέας του ΚΚΟ, παράλληλα με τη στήριξη της ουκρανικής ελίτ, η οποία, εντούτοις, είχε σηματοδοτηθεί από τα γεγονότα του 1940 (Παπαφλωράτος, 2022).

Αν και η ύπαρξη του εν λόγω Διατάγματος δεν αμφισβητείται, αμφισβητείται η νομιμότητά του. Ειδικότερα, ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι το Διάταγμα παραβίασε τα άρθρα 14 (ε) και 18 του τότε ισχύοντος Συντάγματος της ΕΣΣΔ, δυνάμει του οποίου, ήταν απαραίτητη η επίσημη, σύμφωνη γνώμη της ΕΣΣΔ σε ζητήματα συνοριακών μεταβολών, η οποία έπρεπε να επικυρωθεί από τα Κοινοβούλια των δύο Δημοκρατιών. Η προβλεπόμενη από το Σύνταγμα διαδικασία δεν ακολουθήθηκε και συνεπώς, το Διάταγμα υιοθετήθηκε παρανόμως (Bebler, 2015). Επιπλέον, υποστηρίζεται ότι χρειαζόταν και η σύμφωνη γνώμη της Κριμαίας, αν και αυτό είναι αμφισβητήσιμο, εφ' όσον η Κριμαία δεν υφίστατο ως ανεξάρτητη Δημοκρατία μετά το 1944. Κατά μία άλλη άποψη, συνάδεται από τα Πρακτικά του Προεδρείου πως αμφότερες η ΡΣΟΣΔ και η ΟΣΣΔ είχαν συναινέσει μέσω των Κοινοβουλίων τους (Kramer, 2017).

Η διάλυση της ΕΣΣΔ έλαβε χώρα στις 8 Δεκεμβρίου 1991, κατόπιν υπογραφής Συμφώνου για την ίδρυση της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών από τη Ρώσικη, την Ουκρανική και τη Λευκορωσική Δημοκρατία, κατόπιν του οποίου η Ουκρανία ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος (Lundstedt, 2023). Η οριοθέτηση των συνόρων των ανεξάρτητων κρατών που προέκυψαν, κατόπιν διάλυσης της ΕΣΣΔ, έλαβε χώρα με την εφαρμογή της αρχής του Διεθνούς Δικαίου *uti possidetis* (Shaw, 2012). Η αρχή αυτή υιοθετήθηκε για την οριοθέτηση των συνόρων των ανεξάρτητων πρώην αποικιών στην Αφρική αλλά, κατά την απόφαση *Burkina Faso v Republic of Mali*⁹ του ΔΔΧ, ήταν συνυφασμένη με την προστασία της ανεξαρτησίας και τη σταθερότητα των νέων χωρών ενώ είχε αποκτήσει ισχύ εθιμοτυπικού δικαίου. Κατά το ΔΔΧ, η αρχή του *uti*

---

⁹ [1986] ICJ Rep 554

possidetis μετατρέπει τα διοικητικά σύνορα σε διεθνή, συνεπώς, το Σύνταγμα του κράτους πρέπει να επιβεβαιώσει τα εσωτερικά διοικητικά σύνορά του. Σύμφωνα με την απόφαση *Burkina Faso v Republic of Mali*¹⁰, η τελευταία συνταγματική τάξη είναι η "φωτογραφία" που κληρονομούν τα διάδοχα κράτη. Κατά την περίοδο διάλυσης της ΕΣΣΔ, η Κριμαία συνιστούσε μη αυτόνομη περιοχή, προσαρτημένη στην ΟΣΣΔ.

Κατόπιν της διάλυσης της ΕΣΣΔ, η Ρωσία έχει αναγνωρίσει τα σύνορα της Ουκρανίας σε πολλές διεθνείς Συνθήκες. Για παράδειγμα, πέραν των συμφωνιών του 1991, η Ρωσία αναγνώρισε τα εν λόγω σύνορα στο Μνημόνιο της Βουδαπέστης του Δεκεμβρίου 1994¹¹, βάσει του οποίου οριστικοποιήθηκε το καθεστώς της Ουκρανίας ως κράτος χωρίς πυρηνικά όπλα καθώς και στη Συνθήκη Φιλίας, Συνεργασίας και Εταιρικής Σχέσης του 1997, σύμφωνα με την οποία η Ρωσία αναγνώρισε πλήρως την κυριαρχία της Ουκρανίας επί της Κριμαίας, με αντάλλαγμα τα δικαιώματα μίσθωσης της ναυτικής βάσης της Σεβαστούπολης, μέχρι το 2017.¹²

---

¹⁰ Ομοίως παρ. 30, Βλ. επίσης *Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras: Nicaragua Intervening)* ICJ [2003]

¹¹ Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (1994) signed 5 December 1994, UNTS 3007

¹² Treaty on Friendship, Cooperation and Partnership between Ukraine and the Russian Federation (1997) UNTS 3007

2. Η "ΕΜΜΟΝΗ" ΤΟΥ ΠΟΥΤΙΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ

2.1. Επιχειρηματολογία του Σολζενίτσιν για το τί είναι η Ρωσία

Ο Αλεξάντρ Σολζενίτσιν ήταν Ρώσος συγγραφέας, ο οποίος τιμήθηκε με Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1970 ενώ το έργο του, *Αρχιπέλαγος Γκουλάγκ* (1973), αποτέλεσε επίθεση στο σοβιετικό καθεστώς και, συγχρόνως, πηγή έμπνευσης για την Ευρώπη. Το 1974 απελάθηκε με την κατηγορία της προσβολής στο όνομα του Στάλιν (Rowley, 1997).

Ο ίδιος υποστήριξε πως η απέλασή του δεν αποδίδεται στη Ρωσία αλλά στην ΕΣΣΔ, περιγράφοντας τη σχέση των δύο ως τη σχέση ενός ανθρώπου με την αρρώστια του (Solzhenitsyn, 1979) καθώς και ότι η συσχέτιση της Ρωσίας με την ΕΣΣΔ και το κομμουνιστικό καθεστώς αποτελεί προϊόν δυτικής προπαγάνδας (Solzhenitsyn, 1979). Συγκεκριμένα, κατά τον ίδιο, οι Δυτικοί, με αναφορές στις εχθροπραξίες των πολεμιστών Ρώσων ηγετών, Ιβάν του Τρομερού και Πέτρου Α΄ του Μέγα, υποστήριξαν πως η Ρωσία ήταν κράτος «ηθικά ελαττωματικό» και συνεπώς, πρόσφορο για την εδραίωση του κομμουνισμού. Αντίθετα, οι υποστηρικτές του δυτικού φιλελευθερισμού - καθεστώς που πήρε μορφή υπό τον Λένιν - κατηγορήσαν τη Ρωσία για τη λανθασμένη εφαρμογή του, με σκοπό να απαλλάξουν το καθεστώς από το βάρος των εχθροπραξιών (Solzhenitsyn, 1979).

Από την άλλη πλευρά, Αμερικανοί διπλωμάτες, όπως ο Τζορτζ Κέναν, παρουσίασαν μια διαφορετική εικόνα των ηγετών της ΕΣΣΔ, τους οποίους χαρακτήρισαν μετριοπαθείς και συνετούς, αποσκοπώντας στη διασφάλιση της ειρήνης με την ΕΣΣΔ (Solzhenitsyn, 1979). Στην εδραίωση της εικόνας αυτής συνέβαλε και ο σοβιετικός έλεγχος ανθρώπινων εκροών στη Δύση, οι οποίοι μετέφεραν ελεγχόμενες πληροφορίες. Επιπροσθέτως, οι ανταποκριτές της Δύσης, υπό τον έλεγχο της KGB, δεν είχαν πρόσβαση στην επαρχία, ώστε να είναι σε θέση να παρουσιάσουν μία σαφή απεικόνιση της σοβιετικής πραγματικότητας (Solzhenitsyn, 1979).

Ο Σολζενίτσιν απέρριψε, επίσης, την πεποίθηση πως οι Ρώσοι αποτελούσαν την «κυρίαρχη εθνότητα» της ΕΣΣΔ (Solzhenitsyn, 1979). Οι Ρώσοι και κυρίως οι αγρότες, υπέμειναν τα ίδια βασανιστήρια με τους Ουκρανούς και τους Λευκορώσους (Solzhenitsyn, 1979). Η διατήρηση της ρωσικής γλώσσας οφείλεται στο γεγονός ότι αποτελούσε την κοινή γλώσσα των τριών αυτών λαών, ενώ, μετά το 1930, το γεγονός

ότι η κομμουνιστική ηγεσία απαρτιζόταν από άνδρες ρωσικής και ουκρανικής καταγωγής δε μετέβαλε τη μεταχείριση των εν λόγω λαών.

Επιπλέον, συνέχισε γράφοντας ότι η ρωσική ιστορία έχει αποδείξει πως η Ρωσία δεν αποτελεί έναν βάρβαρο λαό. Πιο συγκεκριμένα, η εποχή των Τσάρων δε χαρακτηρίστηκε από απάνθρωπη μεταχείριση ούτε από μυστικές δίκες, στρατόπεδα συγκεντρώσεων και οχυρωμένα σύνορα (Solzhenitsyn, 1979). Το 1914, οι τομείς του εμπορίου και της μεταποιητικής βιομηχανίας γνώρισαν ταχεία ανάπτυξη ενώ, παράλληλα, υπήρχε υλική ευημερία και ελευθερία των πολιτών (Solzhenitsyn, 1979). Μετά το 1917, ο όρος «Ρωσία» αντιπροσώπευε έναν καταπιεσμένο λαό ή με άλλα λόγια, το μέλλον ενός απελευθερωμένου από το κομμουνιστικό καθεστώς έθνους.

Παρά το γεγονός πως ο Σολζενίτσιν υποστήριξε την ανεξαρτησία των Δημοκρατιών της ΕΣΣΔ, γεωγραφικά θεωρούσε πως ορισμένα εδάφη ανήκαν, κατά παράδοση, στη Ρωσία (Solzhenitsyn, 1974) και συγκεκριμένα, τα εδάφη του Καζακστάν - πλην του νότιου τμήματός του, όπου οι Καζάκοι αποτελούσαν την πλειοψηφία του πληθυσμού - η Λευκορωσία και η Ουκρανία (με το επιχείρημα πως ο διαχωρισμός Ρωσίας - Ουκρανίας ουδέποτε τέθηκε σε ψηφοφορία), η Κριμαία και το Ντονμπάς, το οποίο αυθαίρετα προσαρτήθηκε στην Ουκρανία (Solzhenitsyn, 1974). Παρά το γεγονός πως ο ίδιος καταγόταν από την Ουκρανία, δε θεωρούσε υπαρκτό ένα ουκρανικό έθνος ξεχωριστό από το ρωσικό (Mankoff, 2022). Επιπροσθέτως, υποστήριξε ότι η ουκρανική γλώσσα συνιστούσε ένα "διαστρεβλωμένο" προϊόν αυστρο-ουγγρικής προέλευσης, με πλήθος γερμανικών και πολωνικών λέξεων ενώ είχε προειδοποιήσει για κύματα αυτονομισμού στο εσωτερικό της Ουκρανίας (Mankoff, 2022). Κατά την άποψή του, η αποδοχή των διοικητικών συνόρων από τη Ρωσία έλαβε χώρα εξαιτίας της αποδυνάμωσής της και της εκμετάλλευσης της ευάλωτης κατάστασης στην οποία είχε περιέλθει από τους Δυτικούς συμμάχους, οι οποίοι, για ακόμη μία φορά, τη «μαχαίρωσαν» πισώπλάτα (Mankoff, 2022).

Παρά το ως άνω γεγονός, για τον Σολζενίτσιν, η Ρωσία δεν είναι επεκτατική χώρα και δεν αποτέλεσε ποτέ απειλή για την Ευρώπη, την Αμερική ή την Αφρική (Solzhenitsyn, 1979). Η επεκτατική πολιτική που της αποδίδεται οφείλεται στον ιμπεριαλισμό των κομμουνιστών ηγετών και όχι στον ρωσικό λαό (Rowley, 1997). Ο Σολζενίτσιν ενέκρινε ορισμένες πολεμικές επιχειρήσεις του παρελθόντος, όπως, για παράδειγμα, την κατάκτηση της Σιβηρίας (Rowley, 1997). Από την άλλη πλευρά, θεωρούσε πως η επεκτατική πολιτική της ΕΣΣΔ έπρεπε να τερματιστεί, όχι για

ανθρωπιστικούς λόγους, αλλά εξαιτίας των αρνητικών ιδεολογικών, πολιτιστικών και οικονομικών επιπτώσεων της στο έθνος (Solzhenitsyn, 1974).

Ωστόσο, παρά τις προαναφερόμενες απόψεις του, ο Σολζενίτσιν δε θεωρούσε τη Ρωσία μέρος της Δύσης. Αρχικά, υποστήριξε πως η Ρωσία παρήγαγε μια πρωτότυπη δημοκρατία στις αρχές του 17ου αιώνα, αλλά καταλύθηκε από τους Τσάρους, οι οποίοι επέβαλαν τη δυτικής προέλευσης γραφειοκρατική απολυταρχία (Rowley, 1997) Και επιπλέον, ότι η ιστορία της χώρας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία (Jones, 1981). Μάλιστα, αναφέρεται αρκετές φορές στους παλαιούς πιστούς, ως εκπροσώπους του γνήσιου πνεύματος της Παλαιάς Ρωσίας (Brooke, 2015). Κατά τον ίδιο, η ρωσική ιστορία θα ήταν «πιο ανθρώπινη και αρμονική εάν ο λόγος της εκκλησίας ακουγόταν από τους πολίτες» (Solzhenitsyn, 1972). Τέλος, υποστήριξε πως η φρίκη του κομμουνισμού προέρχεται από την απώλεια της αίσθησης της ευθύνης απέναντι «σε κάτι ανώτερο από εμάς» - απέναντι στον Θεό (Brooke, 2015).

2.2. Αναφορές και δηλώσεις του Πούτιν σχετικά με την Ουκρανία

Στις δηλώσεις και αναφορές του, ανά τα έτη, στην Ουκρανία, ο Ρώσος Πρόεδρος επισήμαινε τις αδελφικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Για παράδειγμα, στις 20 Αυγούστου 2001, με αφορμή ένα ατύχημα που έλαβε χώρα σε ορυχεία στην περιοχή του Ντόνετσκ, εξέφρασε τη λύπη του, αναφερόμενος στους Ουκρανούς ως αδέρφια των Ρώσων (Putin, 2001). Επιπλέον, κατά την ομιλία του τον Ιανουάριο του 2004, ανέφερε πως, λόγω της κοινής ιστορίας αλλά και των συγγενικών σχέσεων μεταξύ Ρώσων και Ουκρανών, η στρατηγική σχέση τους δεν μπορεί να είναι απλώς τυπική (Putin, 2003 & 2004).

Παρά ταύτα, με την πάροδο των ετών, ο λόγος του Ρώσου Προέδρου παρέπεμπε περισσότερο σε πατερναλιστική παρά αδελφική σχέση. Το 2005 χαρακτήρισε την κατάρρευση της ΕΣΣΔ ως μία από τις μεγαλύτερες γεωπολιτικές καταστροφές του 21ου αιώνα (Putin, 2005). Επιπλέον, όπως υποστήριξε, από το 1991 και έπειτα, η Ρωσία στήριζε την οικονομία της Ουκρανίας (Putin, 2006). Μάλιστα, τον Απρίλιο του 2008, σε συνομιλία του με τον Αμερικανό Πρόεδρο Τζορτζ Μπους, έθεσε υπό αμφισβήτηση ακόμη και την ίδια την ύπαρξη του ουκρανικού κράτους, υποστηρίζοντας πως η πλειοψηφία των εδαφών της αποτελεί ρωσική δωρεά ενώ τα υπόλοιπα ανήκουν στην ανατολική Ευρώπη (Cogan, 2014). Κατόπιν, τον Ιούλιο του 2013, τόνισε πως η κατάρρευση της ΕΣΣΔ δε διέγραψε την κοινή ιστορία, πάνω στα θεμέλια της οποίας μπορεί να επιτευχθεί η οικοδόμηση μιας νέας ολοκλήρωσης (Putin, 2013). Τον Σεπτέμβριο του 2015, ο Πούτιν, σε συνέντευξή του, αναφέρθηκε στην Ουκρανία με την ονομασία πρώην Δημοκρατία της ΕΣΣΔ (Putin, 2015). Από τις προαναφερόμενες δηλώσεις του Ρώσου Προέδρου προκύπτει πως ο ίδιος δεν προτίθεται να αναγνωρίσει και να αποδεχθεί την Ουκρανία ως ανεξάρτητο κράτος.

Ο Πούτιν, κατά μία άποψη, είναι ένας ηγέτης ο οποίος ενσαρκώνει συνειδητά την αυτοκρατορική παράδοση της Ρωσίας και επιθυμεί την ένωση των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών (Mankoff, 2022). Μάλιστα, τον Ιανουάριο του 2016 υποστήριξε πως δεν αναγνωρίζει τα σύνορα του 1991 (Putin, 2016). Επιπλέον, τον Ιούλιο του 2019, τόνισε πως Ουκρανοί και Ρώσοι απαρτίζουν ένα έθνος και ότι είναι Ρώσοι, αιτιολογώντας τη δήλωσή του αναφερόμενος στην κοινή θρησκεία τους, ενώ αναφέρθηκε στην Ουκρανία ως τμήμα της Ρωσίας το οποίο αποκρυσταλλώθηκε (Putin, 2019). Ο Πούτιν φαίνεται ότι θεωρεί πως η Ρωσία συμβολίζει κάτι μοναδικό ως πολιτισμός που συνδέθηκε με την Ανατολική Ορθοδοξία, της οποίας αποτέλεσε κέντρο μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης (Galeotti and Bowen, 2014). Παράλληλα,

προκύπτει ότι επιχειρεί να μετατρέψει τη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία σε προπύργιο του νέου ιμπεριαλισμού (Galeotti and Bowen, 2014). Αυτό κατέστη σαφές και από τη δήλωση του Αρχιεπισκόπου Βσέβολοντ Τσάπλιν, κατόπιν της ρωσικής εισβολής στην Κριμαία, σύμφωνα με την οποία ο ρωσικός λαός είναι ένα διαιρεμένο έθνος στο ιστορικό του έδαφος, το οποίο έχει δικαίωμα να επανενωθεί (Galeotti and Bowen, 2014).

Επιπλέον, ο Πούτιν ισχυρίστηκε ότι, μετά το 2014, οι κυβερνήσεις της Ουκρανίας ακολούθησαν πολιτική εκκαθάρισης της ρωσικής επιρροής, υπό την καθοδήγηση ξένων δυνάμεων, κυρίως των ΗΠΑ και της ΕΕ (Galeotti and Bowen & Mankoff, 2022), όπως τον Ιούλιο του 2004, υποστηρίζοντας πως οι πράκτορες της Δύσης θέτουν σε κίνδυνο την ολοκλήρωση Ουκρανίας - Ρωσίας, φοβούμενοι την ενίσχυση του ευρασιατικού εμπορικού μπλοκ (Dawisha, 2015). Λίγες ημέρες μετά την Πορτοκαλί Επανάσταση, τον Δεκέμβριο του 2004, ο Ρώσος Πρόεδρος καθυσύχασε τους Ευρωπαίους και Αμερικανούς εταίρους, ισχυριζόμενος πως ο κοινός εμπορικός χώρος μεταξύ Ουκρανίας και ΕΕ δεν έρχεται σε αντίθεση με την ένταξη της Ουκρανίας στην ΕΕ, όχι όμως και με την επέκταση του NATO (Putin, 2004). Συνεπώς, παρά το γεγονός πως ο Πούτιν ενθάρρυνε την ένταξη της Ουκρανίας στο NATO, όπως σημείωσε σε συνομιλία του με τον Ουκρανό ομόλογό του τον Μάιο του 2002 (Putin, 2002), στις ετήσιες δηλώσεις του στο Κοινοβούλιο τον Απρίλιο του 2005 έθεσε ζήτημα σεβασμού των δικαιωμάτων των Ρώσων στο εξωτερικό και συγκεκριμένα, παραβιάσεις στο εσωτερικό των υποψήφιων χωρών του NATO (Putin, 2005).

Ένα μήνα αργότερα, σε συνέντευξή του στη γαλλική τηλεόραση, αμφισβήτησε το επιχείρημα πως η ένταξη των χωρών στο NATO είναι συνυφασμένη με την ασφάλεια και κατά της τρομοκρατίας. Εντούτοις, επισήμανε πως θα σεβαστεί την απόφαση ένταξης, τόσο των Βαλτικών χωρών όσο και της Ουκρανίας, η οποία, ωστόσο, θα πρέπει να πραγματοποιηθεί σε συνεννόηση με τη Ρωσία, προκειμένου να αποσύρει ορισμένες δραστηριότητες παραγωγής αμυντικών προϊόντων στην Ουκρανία, εξαιτίας των τεταμένων σχέσεων της με το NATO (Putin 2005). Επιπλέον, τον Φεβρουάριο του 2007, τόνισε πως η ένταξη των χωρών στο NATO υπονομεύει την αμοιβαία εμπιστοσύνη (Putin, 2007).

Οι κατηγορίες κατά της ΕΕ και του NATO στράφηκαν και εναντίον των Ουκρανών ηγετών, οι οποίοι, κατά τον Πούτιν, λειτουργούν προς όφελος των Δυτικών. Τον Οκτώβριο του 2014, κατά την 70η επέτειο της απελευθέρωσης της Ουκρανίας από

τη ναζιστική κατοχή, ο Πούτιν έκανε λόγο για δια-εθνοτική διαμάχη και παραχάραξη της ιστορίας από την αναβίωση του ναζισμού στην Ουκρανία, μετά την επανάσταση του ουκρανικού λαού και την επαναφορά του υποστηρικτή της «ουκρανοποίησης» και φιλικά προσκείμενου στην Ευρώπη, Πέτρο Ποροσένκο (Putin, 2014) Μάλιστα, ο νόμος περί κατάργησης της ρωσικής γλώσσας στην Ουκρανία το 2019 χαρακτηρίστηκε από τον Πούτιν ως γενοκτονία (Mankoff, 2022) ενώ τον Μάιο του 2019 δήλωσε πως είναι καθήκον των δύο χωρών να διαφυλάξουν την αδελφοσύνη και το κοινό παρελθόν τους από τη φασιστική ιδεολογία (Putin, 2019).

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται πως ο Ρώσος Πρόεδρος επιχειρούσε να προβάλει ένα συγκαταβατικό πρόσωπο ενώ, συγχρόνως, ασκούσε προπαγάνδα εξαπολύοντας κατηγορίες εναντίον των Ευρωπαίων εταίρων και των Ουκρανών ηγετών, περί καλλιέργειας και διάδοσης της ρωσοφοβίας. Επιπλέον, φαίνεται πως στόχευε, μεταξύ άλλων, στην αποτίναξη από τη Ρωσία της εικόνας μιας επιθετικής χώρας, προκειμένου να της προσδώσει αυτή της προστάτιδας δύναμης, η οποία υπερασπίζεται έναν πολιτισμό από το "χαοτικό σκοτάδι", που θα προκύψει σε περίπτωση που η Ρωσία περικυκλωθεί πολιτικά στο εξωτερικό και διαβρωθεί πολιτιστικά και ιδεολογικά στο εσωτερικό της από τις δυτικές αξίες (Galeotti and Bowen, 2014).

2.3. Η εισβολή και προσάρτηση της Κριμαίας το 2014

Το γεωπολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου έλαβε χώρα η εισβολή και προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία συνοψίζεται στο ουκρανικό δίλημμα μεταξύ της Ρωσίας και της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, στην Ημερήσια Διάταξη της Συνόδου Κορυφής της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης στις 28/29 Νοεμβρίου 2013, εμπεριεχόταν η σύναψη Συμφωνίας Σύνδεσης και Ελεύθερου Εμπορίου μεταξύ της ΕΕ και της Ουκρανίας (Karpeler, 2014). Τον Δεκέμβριο του 2013, ο Πούτιν, σε ομιλία του στο Κοινοβούλιο, ανακοίνωσε την υλοποίηση του σχεδίου του για τη δημιουργία Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης, δηλώνοντας βέβαιος πως θα προσέλκυε και το ενδιαφέρον των Ουκρανών εταίρων (Putin, 2013). Φιλικά προσκείμενος στην ΕΕ, ο τότε Ουκρανός Πρόεδρος Βίκτορ Γιανουκόβιτς, ο οποίος διασφάλιζε περιουσιακά του στοιχεία σε ευρωπαϊκά πιστωτικά ιδρύματα, τάχθηκε υπέρ της συμφωνίας με την Ε.Ε., απορρίπτοντας τη ρωσική πρόταση (Karpeler, 2014).

Ωστόσο, λόγω της μείωσης παροχής φυσικού αερίου από τη Ρωσία στην Ουκρανία, ο Γιανουκόβιτς είχε ήδη αναστείλει, στις 21 Νοεμβρίου, την υπογραφή της Ευρωπαϊκής Συνθήκης. Στις 22 Φεβρουαρίου 2014, μετά από πλήθος διαδηλώσεων και επεισοδίων στο Κίεβο, κατά παράβαση της διαδικασίας μομφής του άρθρου 111 του ουκρανικού Συντάγματος, το Κοινοβούλιο απομάκρυνε τον Πρόεδρο Γιανουκόβιτς, κηρύσσοντας εκλογές την 25^η Μαΐου 2014 (Karpeler, 2014). Η ως άνω κατάληψη της χώρας από αντι-Ρώσους εθνικιστές, οι οποίοι υποστηρίζονταν φανερά από την Ευρώπη, χαρακτηρίστηκε ως πραξικόπημα από τη ρωσική πλευρά (Putin, 2014).

Στις 26 Νοεμβρίου ξέσπασαν συγκρούσεις μεταξύ φιλορώσων, οι οποίοι ζητούσαν την απόσχιση της Κριμαίας από την Ουκρανία και καλούσαν τους Ρώσους σε βοήθεια και Ουκρανών εθνικιστών. Την 27^η Νοεμβρίου, ρωσικές ειδικές δυνάμεις κατέλαβαν κυβερνητικά κτίρια και στρατιωτικές βάσεις ενώ μέχρι την επομένη είχαν καταλάβει ολόκληρη τη Χερσόνησο (Mankoff, 2022). Στις 16 Μαρτίου διεξήχθη δημοψήφισμα, στο οποίο οι ψηφοφόροι δήλωσαν την επιθυμία ένωσής τους με τη Ρωσία, γεγονός που πραγματοποιήθηκε κατόπιν κήρυξης ανεξαρτησίας και υπογραφής Διεθνούς Συνθήκης προσάρτησης στη Μόσχα (Putin, 2014).

Το εν λόγω δημοψήφισμα επικρίθηκε για τη νομιμότητα του. Αρχικά, δε δόθηκε στους εκλογείς η δυνατότητα επιλογής ψήφησης υπέρ της διατήρησης της υφιστάμενης κατάστασης ενώ η διαδικασία διεξήχθη βεβιασμένα, υπό την παρουσία Ρώσων στρατιωτών, χωρίς μέριμνα πρόληψης πολλαπλής ψηφοφορίας (Richardson 2021 &

Bebler, 2015). Επιπλέον, το αποτέλεσμα δεν ελέγχθηκε από διεθνείς παρατηρητές, ούτε κλήθηκε εκπρόσωπος του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη ενώ δε στήθηκαν εκλογικά κέντρα στις περιοχές όπου διέμενε η ταταρική μειονότητα (Gedmin 2014 & Bebler, 2015).

Η εν λόγω απόφαση καταδικάστηκε από το ουκρανικό κράτος ως αντισυνταγματική, καθώς, σύμφωνα με το άρθρο 91 του Ουκρανικού Συντάγματος, οι εδαφικές αλλαγές τίθενται σε ισχύ μόνο κατόπιν πανομογενειακού δημοψηφίσματος. Ο Πούτιν υποστήριξε πως όλες οι διακηρύξεις ανεξαρτησίας ήταν αντισυνταγματικές, αναφέροντας ως πρόσφατο παράδειγμα τη διακήρυξη ανεξαρτησίας στο Κόσσοβο το 2008, η οποία, σύμφωνα με το ΔΔΧ, δεν παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο (Bebler, 2015). Ωστόσο, σε αντίθεση με την περίπτωση του Κοσόβου, οι ρωσόφωνοι της Κριμαίας δεν είχαν υποστεί απάνθρωπη μεταχείριση και σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γεγονός που φανερώνει την απουσία ανάγκης ρωσικής προστασίας (Bebler, 2015). Επιπλέον, σύμφωνα με τις επιταγές του Διεθνούς Δικαίου, η αρχή του *uti possidetis* υπερισχύει του δικαιώματος αυτοδιάθεσης των λαών (Shaw, 2012). Συνεπώς, η προσάρτηση της Κριμαίας παραβιάζει την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 2(4) του Χάρτη του ΟΗΕ, η χρήση βίας δεν αποτελεί έγκυρη μέθοδο απόκτησης εδαφών. Εν προκειμένω, πρόκειται για μία κεκαλυμμένη, υπό το μανδύα του δημοψηφίσματος και δια της βίας προσάρτηση. Παρόμοια περίπτωση συνιστά η προσάρτηση του Κουβέιτ από το Ιράκ, κατόπιν εισβολής, η οποία κηρύχθηκε άκυρη από το Συμβούλιο Ασφαλείας (απόφαση 662 (1990)). Για την απόκτηση εδάφους κατόπιν ένοπλης σύρραξης απαιτούνται περαιτέρω ενέργειες, όπως συνθήκη παραχώρησης από τον πρώην κυρίαρχο, διεθνής αναγνώριση, ή χρόνια, ειρηνική και αδιάλειπτη κατοχή (Shaw, 2015) οι οποίες, στην προκειμένη περίπτωση, δεν έλαβαν χώρα και επιπλέον, 100 από τα 193 κράτη - μέλη των Ηνωμένων Εθνών καταδίκασαν το γεγονός ως παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου (Richardson 2021). Τον Απρίλιο του 2014, ο Πούτιν αναφέρθηκε, σε συνέντευξή του, στις αιτίες οι οποίες τον οδήγησαν στην προσάρτηση της Κριμαίας (Putin, 2014). Αρχικά, τόνισε την ανάγκη προστασίας των Ρώσων κατοίκων της Χερσονήσου από την καταπίεση των Ουκρανών νέο-Ναζί. Αν και απαραίτητη για τη νομιμοποίηση των ενεργειών του Φεβρουαρίου και του Μαρτίου 2014, ο εν λόγω πληθυσμός δεν είχε υποστεί παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων πριν την προσάρτηση (Richardson, 2021).

Κατά μία προσέγγιση, η εισβολή και προσάρτηση οφείλονται στην ιμπεριαλιστική πολιτική του Πούτιν. Η άποψη αυτή στηρίζεται κυρίως σε επιχειρήματα, μέσω των οποίων η συγκεκριμένη εισβολή παρομοιάζεται με αυτή στη Γεωργία (Αμπχαζία και Νότια Οσετία) το 2008 και επιπλέον, αναφέρονται στην προώθηση σχεδίου κατασκευής γέφυρας μεταξύ της Ρωσίας και της Κριμαίας το 2013-2014 από τον Βλαντισλάβ Σέρκοβ και στην παρουσία Ρώσων στρατιωτών στο Κίεβο (Treisman, 2016). Φημολογείται, επίσης, πως η αποστολή του Σέρκοβ αποσκοπούσε στη διατήρηση του Γιανουκόβιτς στην εξουσία ενώ η παρουσία των στρατιωτών δικαιολογείται από την εν εξελίξει επανάσταση (Treisman, 2016). Μόνο ένα μήνα πριν την προσάρτηση, σύμφωνα με την εφημερίδα *Novaya Gazeta*, κυκλοφόρησε στην εκτελεστική εξουσία της Ρωσίας υπόμνημα πρότασης σχετικά με την προσάρτηση της Κριμαίας, σε περίπτωση πτώσης του Γιανουκόβιτς (Treisman, 2016).

Σύμφωνα με δεύτερη άποψη, η αιτία της εισβολής συνίστατο στην επικείμενη ένταξη της Ουκρανίας στο NATO. Βέβαια, νόμος του 2010 απαγόρευε στην Ουκρανία τη συμμετοχή σε στρατιωτικές ενώσεις, ενώ, τον Οκτώβριο του 2013, ο Γενικός Γραμματέας του NATO Άντερς Φογκ Ράσμουςεν, ανακοίνωσε πως η Ουκρανία δε θα ενταχθεί στη συμμαχία το 2014 (Treisman, 2016). Με 20.000 στρατιώτες και ρωσόφιλο πληθυσμό στην Κριμαία, το σενάριο διαπραγμάτευσης ήταν ευνοϊκότερο για τον Πούτιν, καθώς, πιθανότατα, δε θα υφίστατο κυρώσεις από τα κράτη της Δύσης (π.χ. διεθνή απομόνωση) (Treisman, 2016). Ενδεχομένως ο Πούτιν φοβόταν περισσότερο την ακύρωση της ρωσο-ουκρανικής μίσθωσης στη ναυτική βάση στη Σεβαστούπολη, η οποία αποτελεί τη σημαντικότερη ρωσική ναυτική βάση στη Μαύρη Θάλασσα (Von Eggert, 2014).

Κατά μια τρίτη υπόθεση, η εισβολή και προσάρτηση της Χερσονήσου συνιστούσε μια βεβιασμένη απάντηση στην απρόβλεπτη πτώση του Προέδρου Γιανουκόβιτς (Treisman, 2016). Το επιχείρημα αυτό στηρίζεται στον χαοτικό τρόπο με τον οποίο εκτυλίχθηκε η επιχείρηση. Κατά την άποψη αυτή, ο Πούτιν παγιδεύτηκε, καθώς εάν απομάκρυνε τα στρατεύματα χωρίς την εγγύηση της Δύσης για την οπισθοχώρηση των Ουκρανών εθνικιστών, οι τελευταίοι θα καταλάμβαναν την εξουσία και ο Πούτιν θα φαινόταν αδύναμος (Von Eggert, 2014). Με βάση το παραπάνω σενάριο, ο Πούτιν φαίνεται ότι είναι ένας ηγέτης, επιρρεπής σε ριψοκίνδυνα στοιχεία και βραχυπρόθεσμα τακτικά πλεονεκτήματα, με ελάχιστη προφανή ανησυχία για τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις. Λαμβάνοντας υπόψη ότι για τη διεξαγωγή της εν λόγω επιχείρησης είχαν συγκεντρωθεί 15.000 στρατιώτες, 2.000 πεζοναύτες, 7.000

στρατιώτες των ειδικών δυνάμεων και επιπλέον, συμμετείχε η ομάδα των «πράσινων ανδρών» - μιας υβριδικής ομάδας μεταξύ τακτικού πεζικού και αντιτρομοκρατικών αστυνομικών μονάδων - καθώς και το γεγονός ότι οι δυνάμεις αυτές ήταν καλύτερα οργανωμένες και εκπαιδευμένες από τις αντίστοιχες στη Γεωργία το 2008, η επιχείρηση ήταν μάλλον καλά οργανωμένη (Bebler, 2015).

Στην παρούσα ανάλυση υποστηρίζεται πως πρόκειται για ένα καλά οργανωμένο σχέδιο, το οποίο υλοποιήθηκε την κατάλληλη χρονική στιγμή. Η επανάσταση του ουκρανικού λαού, σε συνδυασμό με την προπαγάνδα περί εθνικιστικού πραξικοπήματος και το πρόσχημα προστασίας της ρωσικής μειονότητας αποτέλεσαν για τον Πούτιν πρόσφορο έδαφος και τις κατάλληλες συγκυρίες για την υλοποίηση του σχεδίου του. Παρά ταύτα, οι προεδρικές εκλογές ανέδειξαν στην εξουσία τον φιλοευρωπαίο, Πέτρο Ποροσένκο, ο οποίος, μάλιστα, υπέγραψε τη συμφωνία με την ΕΕ τον Ιούνιο του 2014 (Reid, 2022).

2.4. Βαρουσήμαντο άρθρο του Πούτιν πριν την εισβολή του 2022

Το δοκίμιο του Πούτιν, τον Ιούλιο του 2021, χαρακτηρίζεται ως το ιδεολογικό μανιφέστο του της εισβολής του Φεβρουαρίου 2022. Το άρθρο αποτέλεσε μια σύνοψη των επιχειρημάτων του Κρεμλίνου από το 2000 (Kuzio, 2022) και στηρίχθηκε σε τέσσερις άξονες. Αρχικά, τόνισε τα κοινά στοιχεία των δύο λαών, αναφέρθηκε στα λάθη της ΕΣΣΔ και κατόπιν, στην προδοσία των εθνικιστών νέο-ναζι Ουκρανών και στην αντι-ρωσική πολιτική των δυτικών δυνάμεων.

Το άρθρο του άρχιζε με τη φράση: «Ρώσοι και Ουκρανοί είναι ένας λαός, ένα ενιαίο σύνολο». Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του, η ενότητα αυτή των δύο λαών προκύπτει από τους ιστορικούς τους δεσμούς, δηλαδή την κοινή πατρίδα (Αρχαία Ρωσία), την κοινή γλώσσα (Παλαιά Ρωσική), τους οικονομικούς δεσμούς και την κοινή πίστη. Τα σημερινά εδάφη της Ουκρανίας αναφέρονταν ως Μικρή Ρωσία, ενώ ισχυρίστηκε ότι η ονομασία Ουκρανία χρησιμοποιήθηκε τον 12^ο αιώνα για να περιγράψει παραμεθόρια εδάφη. Επιπλέον, υποστήριξε πως τα κοινά αυτά στοιχεία ένωσαν τους δύο λαούς στον πόλεμο, όπως στον Μεγάλο Βόρειο Πόλεμο και κατόπιν, οι αριστοκράτες της Μικρής Ρωσίας βοήθησαν στην οικοδόμηση μιας κοινής χώρας, ενώ κατείχαν και υψηλά κρατικά αξιώματα, τόσο στη Ρωσική Αυτοκρατορία όσο και στην ΕΣΣΔ (αναφορές στους Νικήτα Χρυστόφοφ και Λεονίντ Μπρέζνιεφ, οι οποίοι συνδέονται βιογραφικά με την Ουκρανία και ηγήθηκαν του ΚΚΣΕ για σχεδόν 30 χρόνια) (Putin, 2021).

Συνεχίζοντας, ανέφερε ότι ο διαχωρισμός Ρωσίας - Ουκρανίας οφείλεται σε λάθη της ΕΣΣΔ και επιπλέον, το δικαίωμα απόσχισης του σοβιετικού Συντάγματος του 1924 χαρακτηρίστηκε ως μια ορολογική βόμβα η οποία εξερράγη το 1991. Υποστήριξε, επίσης, ότι τα ρωσικά εδάφη λεηλατήθηκαν, η πλειοψηφία των εδαφών της σημερινής Δυτικής Ουκρανίας προσαρτήθηκαν το 1939-40 στην ΕΣΣΔ – συνεπώς, δεν αποτελούσαν εδάφη του ουκρανικού κράτους πριν την ΕΣΣΔ – καθώς και ότι το 1945 η Υπερκαρπαθία προσαρτήθηκε στη σοβιετική Ουκρανία, παρά τη δήλωση βούλησης του πληθυσμού περί ένωσης με τη σοβιετική Ρωσία, το ίδιο και η Σοβιετική Δημοκρατία του Ντόνετσκ - Κρίβο το 1918, ενώ η Κριμαία παραχωρήθηκε παρανόμως στην Ουκρανία το 1954 (Putin, 2021). Για τη νομιμοποίηση των συνόρων μετά το 1991 θα έπρεπε ο καθορισμός τους να λάβει χώρα με βάση τα σύνορα των δημοκρατιών της ΕΣΣΔ πριν τη δημιουργία της. Λαμβάνοντας υπόψη την εισβολή του 2022, ο Πούτιν προφανώς πιστεύει ότι τα λάθη του παρελθόντος πρέπει να διορθωθούν με πόλεμο (Saunders D., 2022).

Κατά τον ίδιο, ο διαχωρισμός της Ουκρανίας συνιστά σχέδιο των Δυτικών, ενώ χρησιμοποιεί τη φράση «τον διαχωρισμό μας», ο οποίος, σύμφωνα με πολλούς μελετητές, αντανακλά την πεποίθησή του ότι η Ουκρανία δεν αποτελεί έθνος (Reid, 2022). Αντίθετα, θεωρεί την Ουκρανία και τον ουκρανικό εθνικισμό τεχνητό κατασκεύασμα των Αυστριακών στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, που χρησιμοποιήθηκαν κατά του πολωνικού εθνικού κινήματος και των φιλο-ρωσικών αισθημάτων στη Γαλικία, των Πολωνών και του Λένιν τον 20^ο και, αντίστοιχα, των ΗΠΑ, της CIA και της ΕΕ σήμερα, με σκοπό την αποδυνάμωση της Ρωσίας (Kuzio, 2022). Για το Κρεμλίνο, οι ΗΠΑ εμποδίζουν τους Μικρούς Ρώσους από την εκπλήρωση του πεπρωμένου τους, δηλαδή την ένωση με τη Ρωσία και για το λόγο αυτό πιθανότατα πίστευε πως θα λάμβανε υποδοχή απελευθερωτή στην Ουκρανία (Kuzio, 2022).

Σύμφωνα με τον Ρώσο Πρόεδρο, ήδη πριν το 2014, οι ΗΠΑ και η ΕΕ ασκούσαν πιέσεις για τον περιορισμό της οικονομικής συνεργασίας μεταξύ της Ουκρανίας και της Ρωσίας καθώς και για τον πνευματικό διαχωρισμό της Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας από το Πατριαρχείο της Μόσχας καθώς και ότι το 2014 οι δυτικές χώρες υιοθέτησαν και επέβαλαν μια πολιτική ρωσοφοβίας, μια αναγκαστική αλλαγή ταυτότητας καθώς και την πεποίθηση πως η Ρωσία είναι ο εχθρός. Η πολιτική αυτή χαρακτηρίστηκε από τον Πούτιν ως όπλο μαζικής καταστροφής εναντίον των Ρώσων, οδηγώντας σε μείωση του πληθυσμού κατά εκατοντάδες χιλιάδες ή και εκατομμύρια ενώ υποστήριξε ότι η Ουκρανία βιώνει ένα καθεστώς τρομοκρατίας, με τον κρατικό μηχανισμό και τον στρατό της να ελέγχονται από εξωτερικές δυνάμεις, παράλληλα με αναπτυσσόμενες υποδομές του NATO (Putin, 2021).

Επιπροσθέτως, ισχυρίστηκε πως οι εθνικιστές που υποστηρίζουν την προαναφερόμενη πολιτική στο εσωτερικό της χώρας ήταν, κατά το παρελθόν, σύμμαχοι των Ναζί, οι οποίοι, ωστόσο, χρησιμοποιήθηκαν ως σκλάβοι από τους Γερμανούς καθώς και ότι παρουσιάζονται σήμερα ως ήρωες ενώ, στην πραγματικότητα, είχαν προδώσει το ουκρανικό κράτος. Για παράδειγμα, τον Απρίλιο του 1920, παραχωρήθηκαν εδάφη της Γαλικίας και της Δυτικής Βολυνίας στην Πολωνία με αντάλλαγμα στρατιωτική υποστήριξη, με αποτέλεσμα η χώρα να περάσει στα χέρια των Πολωνών, οι οποίοι δε δίστασαν να επιχειρήσουν να αφανίσουν τον τοπικό πολιτισμό (Putin, 2021).

Επιπλέον, υποστηρίχθηκε από τον Πούτιν ότι μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και ενώ ο λαός προσδοκούσε την ένωση με τη Ρωσία, οι προδότες του ουκρανικού

κράτους αρνήθηκαν το παρελθόν τους και με το πρόσχημα της τραγωδίας της κολεκτιβοποίησης και του λιμού του 1930, ο οποίος παρουσιάστηκε ως γενοκτονία, επιδίωξαν την ανεξαρτησία. Η πολιτική ηγεσία, η οποία απομυζούσε οικονομικά τον ουκρανικό λαό και διατηρούσε αποταμιεύσεις σε δυτικές τράπεζες, πρόδωσε την πατρίδα της, τασσόμενη υπέρ της ανεξαρτησίας. Εντούτοις, η Ρωσία στήριξε την ουκρανική ανεξαρτησία την περίοδο 1991-2013, κατά την οποία η χώρα σημείωνε ανάπτυξη με εξοικονόμηση πόρων που έφτανε έως τα 82 δισεκατομμύρια δολάρια από ρωσικές πληρωμές, ενώ σήμερα είναι της τάξης των 1,5 δις δολαρίων για τη διαμετακόμιση του φυσικού αερίου στην Ευρώπη (Putin, 2021).

Συνεχίζοντας, ο Πούτιν ανέφερε ότι ο λαός της Ουκρανίας είχε ήδη απορρίψει το αντι-ρωσικό σχέδιο, υποστηρίζοντας ειρηνικά τη στάση του, με τους κατοίκους της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης να δηλώνουν αυτήν την απόφασή τους και σε δημοψήφισμα, αλλά χαρακτηρίστηκαν ως αυτονομιστές και τρομοκράτες και απειλήθηκαν με εθνοκάθαρση και χρήση στρατιωτικής βίας. Μάλιστα, στις 2 Μαΐου 2014, νεοναζί έκαψαν ζωντανούς ανθρώπους στην Οδησό και καθώς οι βιαιοπραγίες αναμενόταν να συνεχιστούν στις περιοχές του Ντόνετσκ, του Λουγκάνσκ, της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης από οπαδούς του Μπαντέρα, οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να σπλιστούν, προκειμένου να υπερασπιστούν τα σπίτια, την πατρίδα και τις ρίζες τους (Putin, 2021).

Επιπλέον, στο εν λόγω άρθρο του, ο Ρώσος Πρόεδρος υποστήριξε πως η Ρωσία παλεύει για να τερματιστεί η αδελφοκτονία, εντούτοις η απειλή είναι διαρκής. Δεσμεύονται δημόσια να τηρήσουν τις συμφωνίες του Μινσκ για την ειρηνική διευθέτηση της σύγκρουσης στο Ντονμπάς, όμως η διευθέτηση αυτή έρχεται σε αντίθεση με το αντι-ρωσικό σχέδιο, το οποίο συντηρείται με τη συνεχή και συστηματική καλλιέργεια της εικόνας της Ρωσίας ως εχθρού, παρουσιάζοντας, συγχρόνως, τη Δύση ως την προστάτιδα δύναμη. Για τον Πούτιν, πρόκειται για ένα σχέδιο με σκοπό την εξαγορά της ουκρανικής οικονομίας και την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της, ενώ η πώληση γης στους Δυτικούς είναι προ των πυλών. Η εξαγορά αυτή θα υλοποιηθεί μέσω δανείων και πόρων που έχουν δοθεί στην Ουκρανία, των οποίων η αποπληρωμή θα δεσμεύει και τις επόμενες γενιές (Putin, 2021).

Ο Ρώσος Πρόεδρος καταλήγει σε βαρυσήμαντα συμπεράσματα. Αρχικά, αναφέρει ότι στο αντι-ρωσικό σχέδιο δε χωρά μία, κυρίαρχη και ανεξάρτητη Ουκρανία και δεύτερον, ότι όσοι υποστηρίζουν και αγωνίζονται για την εξεύρεση λύσης

χαρακτηρίζονται ως φιλορώσοι πράκτορες πολλοί από τους οποίους, μάλιστα, διώκονται ή δολοφονούνται, ενώ, παράλληλα, επισήμανε πως οι δολοφόνοι παραμένουν απιμώρητοι. Επιπλέον, δήλωσε ότι δεν πρόκειται να επιτρέψει τη χρησιμοποίηση των ιστορικών ρωσικών εδαφών και των κατοίκων τους εναντίον της Ρωσίας. Καταλήγοντας, τόνισε πως η Ρωσία δε θα γίνει ποτέ αντι-Ουκρανία ενώ το μέλλον της Ουκρανίας θα εξαρτηθεί από τη βούληση των πολιτών της (Putin, 2021).

3. ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ

3.1. Σύνοδος του NATO στο Βουκουρέστι

Σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, τα αίτια της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία χρονολογούνται και πηγάζουν από τη Σύνοδο Κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι, το 2008 (Tharoor, 2023). Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για τη Σύνοδο κατά την οποία δόθηκε επίσημα η υπόσχεση περί ένταξης της Ουκρανίας και της Γεωργίας στο NATO, δύο χώρες που βρίσκονται στο επίκεντρο της ρωσικής σφαίρας επιρροής και συνιστούν «κόκκινες γραμμές» για το NATO. Δεδομένου του άρθρου 5 της Συνθήκης της Ουάσινγκτον (1949)¹³, σε συνδυασμό με τις δηλώσεις του Γενικού Γραμματέα του NATO, Λόρδου Ισμεί, σκοπός ίδρυσης της συμμαχίας ήταν η προστασία των κρατών - μελών της από τη σοβιετική απειλή (Lord Ismay, 1952). Συνεπώς, η υπόσχεση προσάρτησης των δύο χωρών στο NATO αυτομάτως σήμαινε και την απομάκρυνσή τους από τη Ρωσία. Ήδη από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, το NATO έχει αυξήσει τον αριθμό των μελών του, παρά τις αρχικές διαβεβαιώσεις περί απροθυμίας επέκτασης της συμμαχίας στην ανατολική Ευρώπη (Solomon 1998 & Goldgeier, 1999).

Πλέον, το NATO αναγνωρίζει εαυτώ ως μια συμμαχία αξιών, σύμφωνα με τη δήλωση του Ντάνιελ Φριντ στην Επιτροπή Εξωτερικών Σχέσεων της Γερουσίας των ΗΠΑ το 2008 (Fried, 2008). Αντίθετα, η ρωσική άποψη συνοψίζεται στη ρητορική ερώτηση του Ρώσου Υπουργού Εξωτερικών Σεργκέι Λαβρόφ, ο οποίος, το 2007, επισήμανε το οξύμωρο σχήμα της προάσπισης της δημοκρατίας μέσω μιας στρατιωτικής συμμαχίας, στο πλαίσιο της οποίας προβλέπεται η χρήση βίας, υπονοώντας πως κάτω από τον μανδύα της φιλελεύθερης πολιτικής, οι κινήσεις του NATO υποκινούνται παρασκηνιακά από γεωπολιτικούς λόγους, προς όφελος των ΗΠΑ, συνιστώντας, συγχρόνως, απειλή για τη Ρωσία (Lavrion, 2007).

Το 2001 και ιδιαίτερα μετά την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, ο τότε Πρόεδρος των ΗΠΑ Τζορτζ Μπους άσκησε εντονότερη πίεση για επέκταση του NATO στην Ανατολική Ευρώπη (Sloan & Shalikhvili, 2005). Η επιμονή του αυτή οδήγησε στην προσχώρηση των Βαλτικών χωρών τον Μάρτιο του 2004, κατόπιν πρόσκλησης της Συνόδου του NATO στην Πράγα, τον Νοέμβριο του 2002 (Goldgeier, 1999). Η Ρωσία, δέκα χρόνια μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, δεν είχε το σθένος να

---

¹³ The North Atlantic Treaty, (1949) (NATO)

αντιδράσει, για μία ακόμη φορά, μετά τον βομβαρδισμό του NATO στη Σερβία κατά την περίοδο 1999 - 2000 (Matsaberidze, 2015).

Η επιθετική στάση της Ρωσίας προς το εγγύς εξωτερικό της σηματοδοτήθηκε με τις επαναστάσεις του 2003 και 2004 στην Ουκρανία και στη Γεωργία, με αίτημα την απομάκρυνση από τη Ρωσία και την προσέγγιση της Δύσης (Matsaberidze, 2015). Ενώ μέχρι εκείνη τη χρονική περίοδο το NATO διατηρούσε με την Ουκρανία μια υβριδική σχέση συνεργασίας - όπως και με τη Ρωσία στις αρχές του 2008 -, ο Ουκρανός Πρόεδρος απέστειλε επίσημο αίτημα περί ένταξης της χώρας του στο NATO.¹⁴ Κατόπιν τούτου, τον Φεβρουάριο του 2008 ο Πούτιν, σε συνέντευξη τύπου, απείλησε ευθέως με επίθεση, σε περίπτωση ένταξης της Ουκρανίας στο NATO (Lazarenić, 2009). Αντίστοιχα, ο Ρώσος απεσταλμένος στο NATO, Ντμίτρι Ρογκόζιν, εξαπέλυσε όμοια απειλή προς τη Γεωργία (Smith, 2008).

Η οριστική ρήξη μεταξύ NATO και Ρωσίας επήλθε τον Απρίλιο του 2008, κατόπιν της Συνόδου του NATO στο Βουκουρέστι, κατά την οποία οι ΗΠΑ άφησαν ανοιχτό το ενδεχόμενο πιθανής ένταξης της Ουκρανίας και της Γεωργίας. Οι αντιρρήσεις της Γαλλίας και της Γερμανίας - δύο χώρες που ανησυχούσαν, αναφορικά με την αντίδραση της Ρωσίας στην εν λόγω ένταξη -, δεν επέτρεψαν την απαραίτητη ομόφωνη απόφαση του άρθρου 10 του Συμφώνου της Ουάσινγκτον που αφορά στην προσάρτηση νέων μελών και που θα επέτρεπε στα δύο κράτη να ενταχθούν NATO (Tharoor, 2023). Ήταν, μάλιστα, η πρώτη φορά που σε Σύνοδο του NATO έγινε πρόβλεψη προσάρτησης, χωρίς, εντούτοις, να διευκρινίζεται η διαδικασία αυτής. Οι δύο χώρες δεν πληρούσαν τα κριτήρια ένταξης στο NATO, λαμβανομένου, επίσης, υπόψη πως στην Ουκρανία υπήρχε διχασμός του πληθυσμού όσον αφορά στο εν λόγω ζήτημα ενώ και στις δύο περιπτώσεις ανασταλτικό παράγοντα συνιστούσε η ρωσική απειλή (NATO Press Release 2008).

Ο Ρώσος Πρόεδρος ξεκαθάρισε στη Σύνοδο του 2008 πως η πιθανότητα ένταξης των δύο χωρών στο NATO αυτομάτως συνιστά ευθεία απειλή για τη Ρωσία. Συγκεκριμένα, υποστήριξε πως η Ουκρανία δεν είναι τίποτα περισσότερο από μια σοβιετική εφεύρεση ενώ αμφισβήτησε ακόμη και την κυριαρχία της, υποστηρίζοντας ότι ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της ήταν απλώς «Ρώσοι» καθώς και ότι η Κριμαία ήταν σχεδόν αποκλειστικά ρωσική (Tharoor, 2023). Κατόπιν, ο Πούτιν απάντησε

---

¹⁴ Χάρτη διακριτής εταιρικής σχέσης NATO-Ουκρανίας (1997)

έμπρακτα στις ανωτέρω υποσχέσεις του NATO με την ενεργειακή κρίση στην Ουκρανία το 2009 καθώς και με την εισβολή της Ρωσίας στη Γεωργία τον Αύγουστο του 2008.

Όσον αφορά στην Ουκρανία, η ενεργειακή κρίση ξεκίνησε το 2005, όταν η Ρωσία, σε αντίποινα για την πορτοκαλί επανάσταση, έπαψε να πουλά στην Ουκρανία φυσικό αέριο στο 1/3 της τιμής της αγοράς, πλήττοντας, με αυτόν τον τρόπο, την ουκρανική οικονομία (Lazarenić, 2009). Στις αρχές του 2009 η κρίση κορυφώθηκε, συμπαρασύροντας και ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Γερμανία, οι οποίες προμηθεύονταν το 80% του φυσικού αερίου από την Ουκρανία. Η δήλωση αυτή του NATO περί επέκτασής του αποδείχτηκε ιδιαίτερα επικίνδυνη τόσο για την Ουκρανία όσο και για τη Γεωργία.

Ο Πούτιν, κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης του Μονάχου για την Ασφάλεια το 2007, τόνισε πως «το NATO έφτασε στα σύνορά μας και δεν αντιδρούμε». Από την εν λόγω φράση μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα πως, για τον Πούτιν, τα ουκρανικά σύνορα ταυτίζονται με τα ρωσικά (Matsaberidze, 2015). Επιπλέον, ο πόλεμος στη Γεωργία το 2008 και η προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 αποδεικνύει πως ο Πούτιν συνιστά έναν ηγέτη ο οποίος δε διστάζει να υλοποιήσει τις απειλές του (Matsaberidze, 2015).

Κατά την άποψη αρκετών μελετητών, η υπόσχεση περί μελλοντικής ένταξης των δύο χωρών στο NATO παρέιχε την κατάλληλη αφορμή για την εισβολή του Πούτιν στην Ουκρανία ενώ, παράλληλα, η τελική μη ένταξή τους τις άφησε απροστάτευτες και αντιμέτωπες με το ρωσικό μένος (Tharoor, 2023). Ο Ουκρανός Υπουργός Εξωτερικών Ντμίτρο Κουλέμπα και ο Ουκρανός Υπουργός Αμύνης Ολέκσι Ρέζνικοφ δήλωσαν πως η κενή αυτή υπόσχεση σήμαινε, αναπόφευκτα, την καταστροφή της Γεωργίας και της Ουκρανίας (Brotman, 2023) και κατηγορήσαν τη Γερμανίδα Καγκελάρια Άνγκελα Μέρκελ, καθώς υποστήριξαν ότι η άρνηση προστασίας των χωρών αυτών από το NATO προσέφερε στον Πούτιν την κατάλληλη ευκαιρία για να πραγματοποιήσει την εισβολή.

3.2. Κυρώσεις κατά της Ρωσίας μετά το 2014

Κατόπιν της παράνομης προσάρτησης της Κριμαίας και της υπονόμευσης της κυριαρχίας, εδαφικής ακεραιότητας και ανεξαρτησίας της Ουκρανίας το 2014, επήλθε μια σειρά από κυρώσεις κατά της Ρωσίας από το κοινό μέτωπο ΕΕ και ΗΠΑ, στο οποίο προσχώρησαν και άλλες χώρες, όπως η Αυστραλία και ο Καναδάς (Korhonen, 2019). Οι κυρώσεις επιβλήθηκαν σταδιακά, σε μία προσπάθεια να παραμείνει ανοιχτό το ενδεχόμενο διαπραγματεύσεων (Dreyer & Popescu, 2014). Οι πρώτες κυρώσεις επιβλήθηκαν την επομένη του δημοψηφίσματος, οι οποίες περιελάμβαναν τον διπλωματικό αποκλεισμό, με αποκορύφωμα την απαγόρευση συμμετοχής της Ρωσίας στη Σύνοδο των G7 (Barron, 2022). Ακολούθησαν κυρώσεις που αφορούσαν σε ταξιδιωτικούς περιορισμούς και δέσμευση περιουσιακών στοιχείων των εμπλεκόμενων στην κατάληψη της Κριμαίας (Sjursen & Rosén, 2021).

Μέχρι το 2015, στα εν λόγω περιοριστικά μέτρα είχαν συμπεριληφθεί τόσο ο Πρωθυπουργός της Κριμαίας Σεργκέι Βαλερέγιεβιτς Αξιόνοφ όσο και ο Διοικητής του ουκρανικού ναυτικού Ντένις Βαλεντάνοβιτς Μπερεζόφσκι (Stoltenberg, 2019). Επιπλέον, ακολούθως της κατάρριψης του μαλαισιανού αεροσκάφους MH17 τον Ιούλιο του 2014, επιβλήθηκαν και οικονομικές κυρώσεις.¹⁵ Ειδικότερα, οι οικονομικές αυτές κυρώσεις έλαβαν τις κάτωθι μορφές: (1) απαγόρευση πρόσβασης σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες της ΕΕ καθώς και αποκλεισμό από μακροπρόθεσμες χρηματοδοτήσεις στις μεγάλες ρωσικές εταιρείες, όπως πιστωτικά ιδρύματα, (π.χ. Εθνική Τράπεζα της Ρωσίας (VEB) αλλά και πετρελαϊκές εταιρίες όπως η Gazpromneft), (2) εμπάργκο όπλων και περιορισμό στις εξαγωγές προϊόντων και τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται στον πετρελαϊκό τομέα (Dreyer & Popescu, 2014).

Σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, οι διεθνείς κυρώσεις στοχεύουν είτε στη δήλωση δυσαρέσκειας με μία πολιτική της χώρας - στόχου, είτε στον περιορισμό της, είτε στην παρεμπόδιση εφαρμογής μιας πολιτικής (Gold & Valsecchi, 2023). Εν προκειμένω, οι κυρώσεις κατά της Ρωσίας αποσκοπούσαν στην άσκηση σταδιακά αυξανόμενης πίεσης, ώστε η Ρωσία να εγκαταλείψει την Κριμαία, όπως αποδεικνύεται και από ένα δελτίο τύπου της ΕΕ του Μαρτίου 2014 (Barron, 2022). Εντούτοις, δεδομένου του ρωσόφωνου πληθυσμού της Κριμαίας, η ανατροπή της προσάρτησης ήταν μάλλον αδύνατη. Συνεπώς, η επιβολή των συγκεκριμένων κυρώσεων

---

¹⁵ Council Regulation (EU) No 833/2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilizing the situation in Ukraine, βλέπε επίσης US Directive 4 of the Office of Foreign Assets Control under Executive Order 13,662

ενδεχομένως να στόχευαν στην αποτροπή κλιμάκωσης της επίθεσης και στην άσκηση πιέσεων στη Ρωσία για άμεση διευθέτηση του ζητήματος (Gold & Valsecchi).

Παρά το γεγονός πως η ΕΕ και οι ΗΠΑ διατήρησαν κοινή στάση απέναντι στη Ρωσία (Sjursen & Rosén), οι κυρώσεις τις οποίες επέβαλαν δεν είχαν ριζικό χαρακτήρα, όπως στην περίπτωση του Ιράν και της Βόρειας Κορέας, δεδομένου ότι η Ρωσία συνιστά έναν εκ των μεγαλύτερων εταίρων στις εξαγωγές φυσικού αερίου και αργού πετρελαίου παγκοσμίως (Korhonen, 2019) και οι περισσότερες χώρες διεθνώς αποτελούν σημαντικές αγορές για την εξαγωγή ρωσικού φυσικού αερίου και πετρελαίου. Το 2013, ο αγωγός Ντρούζμπα, ο οποίος συνδέει την ανατολικο-ευρωπαϊκή Ρωσία με την ΕΕ, αντιπροσώπευε το 100% του σλοβακικού πετρελαίου, το 94% του ουγγρικού πετρελαίου και το 65% του τσεχικού πετρελαίου.

Επιπροσθέτως, η Φινλανδία, η Λετονία, η Εσθονία, η Βουλγαρία και η Κροατία έλαβαν περίπου τα δύο τρίτα των εισαγωγών πετρελαίου τους από τη Ρωσία κατά την ίδια περίοδο (Barron, 2022) και επιπλέον, η Ρωσία διατηρούσε συνεργασία ακόμη και με το City του Λονδίνου, ενώ ιταλική εταιρεία ενέργειας σχεδίαζε τον αγωγό South Stream με την Gazprom (MacFarlane & Anand, 2014). Για τους λόγους αυτούς υποστηρίζεται από μελετητές ότι η ΕΕ απέτυχε να θεσπίσει πλήρη απαγόρευση των ρωσικών εισαγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου ή να θέσει περιορισμούς που θα μπορούσαν να παρεμποδίσουν σημαντικά τις προαναφερθείσες βιομηχανίες (Barron, 2022).

Σύμφωνα με ορισμένους μελετητές - οικονομολόγους, το πλήγμα στη Ρωσία, μέσω των προαναφερόμενων κυρώσεων, αποδείχθηκε ότι δεν ήταν αρκετά ισχυρό, ενώ η μείωση του ΑΕΠ καθώς και ο μειωμένος ρυθμός ανάπτυξης στη Ρωσία οφείλονταν σε άλλους παράγοντες, όπως η πτώση της τιμής του πετρελαίου και η υποτίμηση του ρωσικού νομίσματος έναντι τόσο του ευρώ όσο και του δολαρίου (Korhonen, 2019). Αντίστοιχα, η μείωση της τάξεως των 54 δισεκατομμυρίων δολαρίων σε εξαγωγές από τη Ρωσία και η μείωση των 42 δισεκατομμυρίων δολαρίων σε εξαγωγές προς τη Ρωσία από το 2014 έως το 2015 αφορούσαν, κατά κύριο λόγο, σε αγαθά τα οποία δεν υπόκεινταν σε τέτοιου είδους περιορισμούς (Korhonen, 2019).

Από την πλευρά της, η Ρωσία απάντησε στις κυρώσεις που της επιβλήθηκαν από την ΕΕ και τις ΗΠΑ μέσω της κίνησής της να στραφεί προς την Κίνα για νέες τεχνολογίες πετρελαίου και φυσικού αερίου καθώς και για υψηλής τεχνολογίας προϊόντα εξερεύνησης πετρελαίου - κίνηση η οποία οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στη

de facto συμμαχία μεταξύ των δύο αυτών χωρών, ακολούθως της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 ενώ οι χώρες της ΕΕ στράφηκαν προς άλλους προμηθευτές, όπως το Ιράκ (Barron, 2022). Επιπλέον, η ρωσική απάντηση περιελάμβανε και περιορισμούς στις εξαγωγές γεωργικών προϊόντων.¹⁶ Η απαγόρευση αυτή, εν αντιθέσει με τις ευρωπαϊκές κυρώσεις, ήταν ιδιαίτερα αυστηρή, δηλαδή εφαρμόστηκε χωρίς καμία εξαίρεση (Belin & Hanousek, 2014). Για παράδειγμα, στην Ευρώπη οι συμβάσεις οι οποίες είχαν καταρτιστεί πριν την επιβολή των κυρώσεων εκτελούνταν κανονικά ενώ απαγορευόταν η σύναψη νέων (Belin & Hanousek, 2014). Αντίθετα, στη Ρωσία ανεστάλησαν ή ακυρώθηκαν, προκαλώντας ισχυρό πλήγμα επιχειρήσεις οι οποίες δεν κατάφεραν να προσαρμοστούν σε αυτή τη νέα κατάσταση (Belin & Hanousek, 2014).

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί πως ο Ρώσος Πρόεδρος κατάφερε να μετατρέψει τις εν λόγω κυρώσεις σε προπαγάνδα υπέρ της ιμπεριαλιστικής πολιτικής του (Barron, 2022). Σε ομιλίες του στη Δούμα, ιδιαίτερα τον Δεκέμβριο του 2014, ισχυρίστηκε πως η προσάρτηση της Κριμαίας είχε αποτελέσει απλώς την αφορμή και πως οι κυρώσεις θα επιβάλλονταν έτσι κι αλλιώς από τη συμμαχία της Δύσης, γεγονός που βρήκε μεγάλη ανταπόκριση από τον ρωσικό λαό, ενίσχυσε τον πατριωτισμό στη χώρα του (Gold & Valsecchi, 2023) και συνετέλεσε στο να αυξήσει σημαντικά το μερίδιο ψήφων υπέρ του ίδιου και του κόμματός του. Με άλλα λόγια, οι εν λόγω κυρώσεις της ΕΕ και των ΗΠΑ κατά της Ρωσίας εντάχθηκαν στο αφήγημα του Κρεμλίνου περί ενός «εχθρικού δυτικού κόσμου», ο οποίος παρεμβαίνει στον ρωσικό τρόπο ζωής (Gold & Valsecchi, 2023).

---

¹⁶ Decree of the President of the Russian Federation No. 560, Διαθέσιμο στο <http://en.kremlin.ru/events/president/news/46404>.

3.3. US-UKRAINIAN Charter

Το Σύμφωνο Στρατηγικής Σχέσης μεταξύ της Ουκρανίας και των ΗΠΑ υπεγράφη κατόπιν της ρωσικής επιχείρησης στη Γεωργία, τον Δεκέμβριο του 2008 και ανανεώθηκε το 2018 και το 2021. Ειδικότερα, επιβεβαίωσε τις εγγυήσεις ασφαλείας του Μνημονίου της Βουδαπέστης, σύμφωνα με το οποίο η Ρωσία, οι ΗΠΑ, η Ουκρανία και το Ηνωμένο Βασίλειο δεσμεύτηκαν να διατηρήσουν την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας, δίνοντας έμφαση στις δεσμεύσεις των ΗΠΑ αναφορικά με την ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας.¹⁷ Το εν λόγω Σύμφωνο χαρακτηρίζεται ως στρατηγική σχέση, δηλαδή συνιστά ένα μέσο εξωτερικής πολιτικής, το οποίο επιτρέπει στις δύο πλευρές να ευθυγραμμίσουν και να συντονίσουν τις ενέργειές τους σε ορισμένους τομείς ενώ η ειδοποιός διαφορά του από οποιαδήποτε άλλη συμφωνία έγκειται στον μακροπρόθεσμο χαρακτήρα της (Czechowska, 2013).

Η ως άνω στρατηγική συμφωνία ενισχύθηκε κατόπιν της λεγόμενης Επανάστασης της Αξιοπρέπειας, τον Φεβρουάριο του 2014 (Sedliar & Kravchenko, 2018). Μετά την επανάσταση αυτή, η Ουκρανία, δυνάμει Προεδρικού Διατάγματος, αναγνώρισε τις ΗΠΑ ως διεθνή στρατηγικό εταίρο και εγγυήτρια χώρα της ουκρανικής ασφάλειας.¹⁸ Μάλιστα, τον Απρίλιο του 2015 πραγματοποιήθηκαν κοινές ουκρανο-αμερικανικές στρατιωτικές ασκήσεις καθώς και εκπαίδευση μελών της Ουκρανικής Εθνικής Φρουράς των ουκρανικών ειδικών δυνάμεων και στρατιωτικών μονάδων υπό τη διοίκηση των ΗΠΑ (π.χ. ασκήσεις εξουδετέρωσης εχθρικών αεροσκαφών) (Sedliar & Kravchenko, 2018).

Τον Νοέμβριο του 2021, ο Αμερικανός Πρόεδρος Τζο Μπάιντεν και ο Ουκρανός ομόλογός του Βολοντίμιρ Ζελένσκι συμφώνησαν στην επέκταση ισχύος του συγκεκριμένου Συμφώνου (Joint Statement on the U.S.-Ukraine Strategic Partnership 2021). Με βάση αυτή τη νέα συμφωνία, η Κριμαία αναγνωρίστηκε ως αναπόσπαστο κομμάτι της Ουκρανίας και οι ΗΠΑ δεσμεύτηκαν να συνεχίσουν την επιβολή κυρώσεων κατά της Ρωσίας και επιπλέον, εγγυήθηκαν την παροχή βοήθειας σε περίπτωση παραβίασης των ουκρανικών συνόρων ή/και υβριδικών απειλών κατά της Ουκρανίας, πλην της στρατιωτικής αντιπαράθεσης. Ο ως άνω υβριδικός πόλεμος αφορά στον πληροφοριακό πόλεμο και στην οικονομική πίεση ενώ σαφή αναφορά έγινε και στη

¹⁷ Άρθρο II United States-Ukraine Charter on Strategic Partnership Bureau of European and Eurasian Affairs (2008) Washington.

¹⁸ Decree of the President of Ukraine (2015) 'On the National Security Strategy of Ukraine'

χρήση κάθε πρόσφορου μέσου προς εμπόδιση του Κρεμλίνου από το να χρησιμοποιήσει τον αγωγό φυσικού αερίου Nord Stream II, ο οποίος εκτείνεται από τη Ρωσία έως τη Γερμανία και αποτελεί ενεργειακή απειλή στην Ευρώπη (Socor, 2021). Παράλληλα, στο κείμενο αναφερόταν πως η Ουάσινγκτον στηρίζει την προσπάθεια της Ουκρανίας να ενταχθεί στο NATO.

Είναι αξιοσημείωτο πως η ως άνω στρατηγική σχέση είναι ζωτικής σημασίας για την Ουκρανία (Sedliar & Kravchenko, 2018). Ο λόγος είναι διπτός και αφορά αφενός, την εδραίωση της κυριαρχίας και της ανεξαρτησίας της Ουκρανίας και αφετέρου, τη διαμόρφωση της γεωπολιτικής ταυτότητας της Ουκρανίας (Pavliuk, 2002). Εντούτοις, σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, παρά την υψίστη σημασία της εν λόγω προστασίας για την Ουκρανία, οι εγγυήσεις και υποσχέσεις των ΗΠΑ αποδείχθηκαν κενές. Βάσει της επιχειρηματολογίας της συγκεκριμένης άποψης, τον Σεπτέμβριο του 2021 ο Ουκρανός εκπρόσωπος ο οποίος μετέβη στην Ουάσινγκτον για την ανανέωση της στρατηγικής σχέσης αιτήθηκε την κατεπείγουσα παροχή αμυντικών οπλικών συστημάτων, όπως συστήματα αεράμυνας αντιπυραυλικής και κάλεσε τις ΗΠΑ σε συνδρομή εναντίον των ρώσικων απειλών στη Μαύρη θάλασσα, αιτήματα τα οποία αγνοήθηκαν από την αμερικανική πλευρά, καθώς δε θεωρήθηκαν ζωτικής σημασίας (Socor, 2021).

Από την άλλη πλευρά, η παροχή πλήρους προστασίας από τις ΗΠΑ, με την ενεργοποίηση του άρθρου 5 της Συνθήκης του NATO, θα σήμαινε την έναρξη πυρηνικού πολέμου με τη Ρωσία. Ως εκ τούτου, προς αποφυγή μιας τέτοιας ακραίας λύσης, η αμερικανική βοήθεια στην Ουκρανία, τόσο το 2014 όσο και το 2022, περιορίστηκε σε οικονομική - και αρκετά γενναιοδωρή - υποστήριξη (περισσότερα από 113 δισεκατομμύρια δολάρια το 2022) με την αποφυγή, ωστόσο, εμπλοκής της σε σύρραξη με τη Ρωσία (Evera 1994). Λαμβάνοντας υπόψιν πως επιθυμία του Πούτιν ήταν και παραμένει η ανάκτηση των πρώην σοβιετικών εδαφών και δεδομένης της υψίστης σημασίας της Ουκρανίας για τη Ρωσία, η τελευταία αναζητούσε απλώς την αφορμή για να επιτεθεί. Παράλληλα οι ΗΠΑ γνωρίζουν πως ένα νέο μέτωπο πχ με την Μολδαβία ή την Πολωνία θα ήταν κίνηση αυτοκτονίας για τη Ρωσία και συνεπώς η μόνη παραχώρηση στην Ευρώπη θα συνιστούσε η Ουκρανία, που όμως έχει μικρή γεωπολιτική σημασία για τη Δύση (Puri 2002).

Αυτό που συχνά προκαλεί προβληματισμό είναι η επιμονή παροχής υποσχέσεων επί 13 έτη, χωρίς, ωστόσο, έμπρακτη επιθυμία για ένταξη της Ουκρανίας

στο NATO. Οι υποσχέσεις αυτές φαίνεται ότι έπαιξαν καθοριστικό ρόλο, μεταξύ άλλων, στην εισβολή του 2022, καθώς ο Πούτιν δεν επιθυμούσε η Ουκρανία, με την εξαιρετικά σημαντική για τη Ρωσία στρατηγική θέση της, να συμπράξει με το NATO ενώ, συγχρόνως, η αδράνεια της Δύσης τον καθυσύχραζε ως προς την απουσία αντίδρασης σε περίπτωση εισβολής (Friedman, 1998). Από την πλευρά της η Ουκρανία, στηριζόμενη στην αμερικανική προστασία, δεν επιχειρούσε διαπραγματεύσεις με τη Ρωσία, οι οποίες, ενδεχομένως, να απέτρεπαν τη ρωσική επίθεση (Sweeney, 2020).

Συνοψίζοντας, η υιοθέτηση ουδέτερης στάσης από την πλευρά των ΗΠΑ ενδεχομένως να λειτουργούσε ως αποτελεσματικότερη ασπίδα προστασίας της Ουκρανίας από τη ρωσική απειλή, σε αντίθεση με την παροχή κενών υποσχέσεων. Παρά ταύτα, η Ρωσία φαίνεται να αποδυναμώνεται σταδιακά μετά την εισβολή του 2022, κυρίως εξαιτίας του πολύμηνου και δαπανηρού πολέμου αλλά και των κυρώσεων της Δύσης. Μάλιστα, σύμφωνα με την άποψη ορισμένων μελετητών, οι κινήσεις των ΗΠΑ επί του συγκεκριμένου ζητήματος είναι συντονισμένες και μεθοδευμένες, αποσκοπώντας στην αποδυνάμωση της Ρωσίας μέσω του μακροχρόνιου πολέμου της με την Ουκρανία.

3.4. Δηλώσεις του Γενς Στόλτενμπεργκ πριν τη ρωσική εισβολή του 2022

Ο Γενς Στόλτενμπεργκ, πρώην Πρωθυπουργός της Νορβηγίας, διετελεί 13ος Γενικός Γραμματέας του NATO από το 2014, μετά την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία μέχρι και σήμερα, του οποίου η θητεία παρατάθηκε τον Φεβρουάριο του 2022 εξαιτίας της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία. Λίγους μήνες μετά την ως άνω παράνομη για το NATO και τη Δύση προσάρτηση της Κριμαίας, την 1^η Οκτωβρίου 2014, ο τότε νέος Γενικός Γραμματέας δήλωσε πως «το ισχυρό NATO ενισχύει την παρουσία του στις πρώην κομμουνιστικές χώρες, στα δυτικά σύνορα της Ρωσίας», τονίζοντας πως η εν λόγω επεκτατική πολιτική δεν αντιβαίνει στη συνεχιζόμενη προσπάθεια του NATO να οικοδομήσει μια υγιή διπλωματική σχέση με τη Ρωσία. (BBC, 2014). Με τη δήλωση αυτή ο Στόλτενμπεργκ επιχείρησε να αποτινάξει από την υπερατλαντική συμμαχία οποιαδήποτε ευθύνη όσον αφορά στις ρωσικές στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Κριμαία. Βέβαια, στη συνέχεια τάχθηκε εμφανώς υπέρ της Ουκρανίας, την οποία, όπως ανέφερε, αναγνωρίζει ως «ανεξάρτητο, κυρίαρχο και σταθερό έθνος», προτρέποντας τα κράτη - μέλη της συμμαχίας να προβούν σε αρωγή της Ουκρανίας, επισημαίνοντας, ωστόσο, για μία ακόμη φορά όμως ότι το NATO διατηρεί ανοιχτούς πολιτικούς διαύλους με τον Ρώσο Πρόεδρο Βλαντίμιρ Πούτιν (BBC, 2014).

Την 5^η Αυγούστου 2019 ο Στόλτενμπεργκ παραδέχθηκε το μερίδιο ευθύνης του Οργανισμού, όσον αφορά στο ουκρανικό ζήτημα. Ειδικότερα, δήλωσε πως η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία έγκειται στον αυξημένο ανταγωνισμό των Μεγάλων Δυνάμεων (Stoltenberg, 2019). Εντούτοις, η στάση του NATO δεν άλλαξε, καθώς δύο μήνες πριν την εισβολή του 2022 ο ίδιος, σε κοινή συνέντευξη τύπου με τον Ουκρανό Πρόεδρο Βολοντίμιρ Ζελένσκι, κάλεσε τη Ρωσία να επιστρέψει στη διπλωματία και να σταματήσει να ενισχύεται με στρατιωτικά μέσα πλησίον της Ουκρανίας, απειλώντας την εδαφική ακεραιότητά της (Joint press conference 2019). Επιπλέον, δήλωσε πως οποιαδήποτε περαιτέρω επίθεση κατά της Ουκρανίας θα έχει σοβαρές συνέπειες και υψηλό τίμημα (Joint press conference 2019). Το τίμημα αυτό αποσαφηνίστηκε, εν μέρει, στη συνέχεια της ομιλίας του Στόλτενμπεργκ, ο οποίος διευκρίνισε πως τα κράτη - μέλη της συμμαχίας θα λάβουν συλλογικά μέτρα κατά της Ρωσίας αντίστοιχα με αυτά που επιβλήθηκαν κατόπιν της προσάρτησης της Κριμαίας (Joint press conference 2019).

Όπως προαναφέρθηκε, τα μέτρα αυτά περιελάμβαναν διπλωματικό αποκλεισμό, οικονομικές κυρώσεις, παροχή βοήθειας στην Ουκρανία με αποστολή στρατιωτικού εξοπλισμού και εκπαίδευση μελών του στρατού, όχι, όμως, άμεση εμπλοκή στον πόλεμο με την ενεργοποίηση του άρθρου 5 της Συνθήκης της Ουάσινγκτον. Ολοκληρώνοντας την ομιλία του, ο Γ.Γ. του NATO υπογράμμισε πως η στήριξη της Ουκρανίας από το NATO δεν αποτελεί απειλή για τη Ρωσία (Joint press conference, 2019). Ωστόσο, δεν παρέλειψε να απειλήσει εμμέσως τη Ρωσία, δηλώνοντας πως η στάση του NATO απέναντι στη Ρωσία πιθανόν να αλλάξει, σε απάντηση των παράνομων εχθροπραξιών της τελευταίας εναντίον της Ουκρανίας, ενώ οι σχέσεις του NATO με το ουκρανικό κράτος ενδέχεται να ενισχυθούν (Joint press conference, 2019). Συνεπώς, παρά τις διαβεβαιώσεις πως το NATO δεν προτίθεται να εμπλακεί σε πόλεμο με τη Ρωσία, ο Στόλτενμπεργκ άφησε αιχμές περί ενδεχόμενης ένταξης της Ουκρανίας στο NATO, προκαλώντας, εμμέσως, τον Ρώσο Πρόεδρο.

Ιδιαιτέρως σημαντική ήταν η πρόσφατη ομιλία του Γ.Γ. στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στις 7 Σεπτεμβρίου 2023. Στη συγκεκριμένη ομιλία του αποκάλυψε την πρόταση του Ρώσου Προέδρου το φθινόπωρο του 2021, σύμφωνα με την οποία η Ρωσία δεσμευόταν να μην εισβάλει στην Ουκρανία εάν δεν υπήρχε περαιτέρω διεύρυνση του NATO (Marcetic, 2023). Με την άρνησή του να υπογράψει τη συμφωνία αυτή με τον Πούτιν ή να διαπραγματευτεί μια νέα, το NATO γνώριζε ήδη από τον Σεπτέμβριο του 2021 πως η εισβολή επρόκειτο να λάβει χώρα.

Τα παραπάνω συνομολογούν στο συμπέρασμα πως το NATO και κατ' επέκταση, οι ΗΠΑ, όχι μόνο επιθυμούσαν αλλά και ενθάρρυναν την εισβολή στην Ουκρανία. Όπως προαναφέρθηκε, ο λόγος ενδεχομένως να έγκειται στη σταδιακή αποδυνάμωση της Ρωσίας, με «δόλωμα» μια χώρα ήσσονος σημασίας για τις ΗΠΑ αλλά πολύ σημαντική για τη Ρωσία.

4. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ

4.1. Ανάλυση της Συμφωνίας Σι - Πούτιν της 4^{ης} Φεβρουαρίου 2022

Η Κίνα και η Ρωσία έχουν κοινά σύνορα μήκους 4.000 χιλιομέτρων και μια ιστορία η οποία, κατά τα τελευταία 400 χρόνια, έχει γνωρίσει περιόδους τόσο στενής συνεργασίας όσο και εχθρότητας, με την τελευταία να οδηγεί σε ένοπλη σύγκρουση το 1969 (Magee, 2022). Η αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών επήλθε το 1989 με την πρώτη επίσκεψη του τότε Προέδρου της ΕΣΣΔ Μιχαήλ Γκορμπατσόφ στο Πεκίνο. Ήδη το 1979, η Κίνα είχε αποκαταστήσει τις σχέσεις της με την τότε αμερικανική κυβέρνηση του Ρίτσαρντ Νίξον (Cox, 2022). Η επιθυμία του τότε Κινέζου ηγέτη Σιαοπίνγκ Ντενγκ να μετατρέψει την Κίνα σε μια ανεπτυγμένη οικονομικά χώρα αποθάρρυνε οποιοδήποτε επαναστατικό φρόνημα εντός των συνόρων της (Zubok, 2022). Άλλωστε, η Κίνα, όπως και η Ρωσία, επιζητούσαν τη στήριξη των ΗΠΑ για την επίτευξη οικονομικών στόχων, όπως την ένταξή τους στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και την προσέλκυση ξένων επενδύσεων (Cox, 2022).

Παρά την αποκατάσταση των σχέσεων των δύο χωρών με την Αμερική, η θέση τους εξακολουθούσε να είναι υποβαθμισμένη μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου (Cox, 2022). Η υποβάθμιση αυτή οφειλόταν στο γεγονός ότι τα δύο αυτά κράτη είχαν δομηθεί με γνώμονα την κομμουνιστική ιδεολογία, η οποία ερχόταν σε αντίθεση με τις δυτικές καπιταλιστικές αγορές (Westad, 2012). Παρά τη φαινομενική οικονομική συμμαχία, οι ΗΠΑ κυριαρχούσαν σε γεωπολιτικό επίπεδο, «ταπεινώνοντας» την πρώην ΕΣΣΔ και τους συμμάχους της, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τον βομβαρδισμό της Κινεζικής Πρεσβείας στο Βελιγράδι τον Μάιο του 1999, τον πόλεμο του ΝΑΤΟ κατά της Σερβίας - συμμάχου της Ρωσίας - και κυρίως, τον πόλεμο στο Ιρακ το 2003 (Putin, 2007).

Τόσο η Κίνα όσο και η Ρωσία αδυνατούσαν να αποδεχθούν τη νέα πραγματικότητα. Όπως είχε δηλώσει ο τότε Ρώσος Πρόεδρος Μπόρις Γέλτσιν σε μία από τις συναντήσεις του με τον Κινέζο ομόλογό του κατά τη δεκαετία του 1990, *«άγνωστες δυνάμεις επιχειρούν έναν κόσμο με ένα κέντρο, που όμως δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό ούτε από τη Ρωσία αλλά ούτε και από την Κίνα»* (CNN, 1997). Ήδη, τον Ιούλιο του 2001, οι δύο δυνάμεις σύναψαν Συνθήκη Συμμαχίας.¹⁹ Η ρήξη των δύο

¹⁹ Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People's Republic of China and the Russian Federation (2001).

χωρών με τη Δύση επήλθε μετά το κοινό μέτωπο Ρωσίας και Κίνας κατά των ΗΠΑ στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, προς υπεράσπιση του βάνουσου καθεστώτος του Σύριου Προέδρου Μπασάρ αλ Άσαντ.²⁰ Πέραν τούτου, η Κίνα στήριξε τη Ρωσία, τόσο κατά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ όσο και στην επιχείρηση στην Κριμαία το 2014, κατά τη διάρκεια της οποίας, με βάση επίσημες δηλώσεις στο επίσημο πρακτορείο ειδήσεων Σιν Χουά, η κινεζική πλευρά τάχθηκε υπέρ του Πούτιν, υποστηρίζοντας ότι προστάτευε τα συμφέροντα της Ρωσίας και των ρωσόφωνων της Ουκρανίας, ενώ αναφέρθηκε ότι η μεροληπτική διαμεσολάβηση της Δύσης θα έπρεπε να σταματήσει (Cox, 2022).

Το 2015 υπεγράφη άλλη μία στρατηγική συμφωνία μεταξύ Πεκίνου και Μόσχας, εν μέσω της κρίσης της Κριμαίας, για τη δημιουργία μιας ευρασιατικής ένωσης, με απώτερο στόχο την εξισορρόπηση της ισχύος της Δύσης (Garlick, 2020). Όταν ο Σι Τζινπίνγκ ανέλαβε την Προεδρία της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, έθεσε τη σχέση των δύο χωρών ως προτεραιότητα, με τον Πούτιν να αντιδρά με ενθουσιασμό, στέλλοντας το μήνυμα πως θα υπάρξει αντίσταση σε οποιαδήποτε χώρα θα υπονόμει τη στρατηγική σταθερότητα και τη διεθνή ασφάλεια (Herszenhorn & Buckley, 2013). Οι δύο χώρες εξακολούθησαν να παρέχουν στήριξη η μία στην άλλη σε διεθνείς οργανισμούς (Moscow Times 2019.) ενώ η στρατιωτική συνεργασία τους ήταν τόσο στενή που στις αρχές του 2021 Κινέζος αξιωματούχος δήλωσε πως φαίνεται να μην υπάρχει κανένα όριο μεταξύ των δύο χωρών (Cox, 2022). Μάλιστα, στις αρχές της εισβολής στην Ουκρανία, ο Πούτιν μετέφερε μεγάλο αριθμό στρατευμάτων από τη ρωσική Άπω Ανατολή στην Ουκρανία, αφήνοντας τα ανατολικά σύνορα της Ρωσίας πρωτοφανώς εκτεθειμένα, επιδεικνύοντας πλήρη εμπιστοσύνη στην Κίνα (Duben, 2022).

Η Κίνα αποτελεί το κράτος - σύμμαχο του Πούτιν, παρά το γεγονός πως αποτέλεσε έναν από τους πιο αφοσιωμένους υποστηρικτές της Βεσφαλιανής τάξης παγκοσμίως, τασσόμενο υπέρ της ουκρανικής κυριαρχίας (Cox, 2022). Σε άρθρο που δημοσιεύτηκε στον ρωσικό τύπο από τον Κινέζο Πρόεδρο Σι Τζινπίνγκ, ο ίδιος πρότεινε τη διπλωματική επίλυση του ουκρανικού ζητήματος, πλην όμως, δεν κάλεσε τα ρωσικά στρατεύματα να αποχωρήσουν από την Ουκρανία (Lavi and Eran, 2023). Επιπροσθέτως, εκ των κινεζικών δηλώσεων προκύπτει ότι για την Κίνα οι ΗΠΑ αποτελούν το επιτιθέμενο κράτος και όχι η Ρωσία (Cox, 2022).

---

²⁰ UN Security Council (2012) 'Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Syria as Russian Federation, China Veto Text Supporting Arab League's Proposed Peace Plan' UN Meetings Coverage and Press Releases

Στις 4 Φεβρουαρίου 2022, στην κοινή δήλωση που υπέγραψαν ο Σι Τζινπίνγκ και ο Βλαντίμιρ Πούτιν στο Πεκίνο, οι δύο χώρες δήλωσαν ανοιχτά πως δεν υπάρχουν όρια στη συνεργασία τους. Η Κίνα, η οποία μέχρι τότε δεν εναντιωνόταν ανοιχτά στο ΝΑΤΟ, υποστήριξε στο ανακοινωθέν της 4^{ης} Φεβρουαρίου 2022 ότι το ΝΑΤΟ αποτελεί κατάλοιπο του Ψυχρού Πολέμου, το οποίο υπονομεύει την ασφάλεια της Ρωσίας, δεν παρείχε καμία μακροπρόθεσμη βάση για την ευρωπαϊκή ασφάλεια και συνιστά «εργαλείο» των ΗΠΑ για τη διατήρηση της ηγεμονίας τους (Cox, 2022). Η συμφωνία αυτή εξελίχθηκε σε μια αντι-δυτική οιονεί συμμαχία που μάλιστα επικυρώθηκε από τη βαρύνουσα δήλωση του προέδρου της Κίνας, τον Σεπτέμβριο του 2022, ο οποίος αναφερόμενος στον Πούτιν ξεκαθάρισε πως δεν θα εγκαταλείψει τον «καλύτερό του φίλο», που ηγείται μίας χώρας με την οποία η Κίνα μοιράζεται βασικά συμφέροντα (Magee, 2022).

Τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα πως η σχέση μεταξύ Ρωσίας και Κίνας δεν είναι η αμελητέας διεθνούς σημασίας σχέση των παλαιότερων ετών, αλλά μία σχέση υπερδυνάμεων, η οποία δε διστάζει να προκαλεί τη Δύση (Cox, 2022). Το Πεκίνο παρέχει στη Μόσχα εξοπλισμό υψηλής τεχνολογίας για προηγμένα όπλα, συμπεριλαμβανομένων αεροσκαφών και πυραύλων, στα οποία δεν μπορεί πλέον να έχει πρόσβαση στη Δύση, εξαιτίας των κυρώσεων που της έχουν επιβληθεί (Magee, 2022). Η Κίνα εξάγει στη Ρωσία κυρίως ηλεκτρικά και βιομηχανικά προϊόντα, ενώ εισάγει ορυκτά καύσιμα, πετρέλαια, αποστάγματα, ξυλεία και άλλες πρώτες ύλες (Magee, 2022). Καθώς η ευρωπαϊκή αγορά αποφεύγει τους ρωσικούς υδρογονάνθρακες, η Ρωσία αναπροσανατολίζει τη στρατηγική πωλήσεών της - σε μη υπολογίσιμες τιμές – προς την Κίνα (Holland, 2022). Εάν ο κοινός άξονας Κίνας - Ρωσίας δεν είχε τη σημερινή μορφή, ο Πούτιν πιθανόν να μην είχε προχωρήσει στην πραγματοποίηση της εισβολής στην Ουκρανία, ιδίως υπό το πρίσμα της αναμενόμενης οικονομικής αντίδρασης της Δύσης (Duben, 2022).

4.2. Επίσημες δηλώσεις και αιτιολόγηση της εισβολής από τον Πούτιν

Η εισβολή στην Ουκρανία αιτιολογήθηκε ποικιλοτρόπως από τον Πούτιν. Παρά ταύτα, σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, η επιχειρηματολογία περί δικαιολόγησης στρατιωτικών συγκρούσεων αποτελούν απλά προσχήματα των ισχυρών, που κάνουν ό,τι μπορούν ενώ οι αδύναμοι υποφέρουν ό,τι πρέπει (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2009). Αρχικά, ο Πούτιν υποστήριξε πως η Ρωσία βρισκόταν σε θέση άμυνας, καθώς η εισβολή αποτέλεσε μια προσπάθεια να υπερασπιστεί προληπτικά το κράτος του από ενδεχόμενη επίθεση της Ουκρανίας και των υποστηρικτών της, δηλαδή της Δύσης. Επιπλέον αναφερόμενος στην ιστορία, δικαιολόγησε την εισβολή, βασιζόμενος στο επιχειρήματά του ότι Ρώσοι και Ουκρανοί αποτελούν ένα έθνος καθώς και ότι το κοινό έδαφος μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας διαχωρίστηκε παράνομα. Επιπλέον επικαλέστηκε τις διακρίσεις και την καταπίεση της ρωσικής μειονότητας ενώ έκανε λόγο ακόμη και για γενοκτονία κατά αυτής. Τέλος, αναφέρθηκε στο δικαίωμα της Ρωσίας να παρέχει στρατιωτική βοήθεια στις Λαϊκές Δημοκρατίες του Ντόνετσκ και Λουχάνσκ, τις οποίες είχε αναγνωρίσει ως ανεξάρτητα κράτη λίγο πριν την εισβολή (McLeod & Archibald, 2022).

Οι προαναφερόμενες αιτιολογίες του Ρώσου Προέδρου συνιστούν τις συνήθεις προφάσεις που επικαλείται μια χώρα για να κηρύξει πόλεμο. Όσον αφορά στο επιχειρήμα της αυτοάμυνας, ο Πούτιν επικαλέστηκε το άρθρο 51 του Χάρτη του ΟΗΕ, επισημαίνοντας πως η παρουσία του NATO σε εδάφη που γειτνιάζουν με τα σύνορα της Ρωσίας συνιστά απειλή η οποία θα πρέπει να αποτραπεί, διαφορετικά θα διαιωνίζεται, αποτελώντας αυξανόμενη απειλή για τη Ρωσία (UN Security Council, 2022). Κατά τον Πούτιν, η επέκταση του NATO στα σύνορα της Ρωσίας αποτελεί απειλή ακόμη και για την ίδια την ύπαρξη της Ρωσίας και την κυριαρχία της (UN Security Council, 2022). Επιπλέον, ισχυρίστηκε ότι η νατοϊκή επέκταση αποτέλεσε αθέτηση της υπόσχεσης των ΗΠΑ περί μη επέκτασης του NATO ανατολικά της Γερμανίας (UN Security Council, 2022).

Ωστόσο, το άρθρο 51 της Συνθήκης του NATO εφαρμόζεται μόνο σε περίπτωση που λάβει χώρα «ένοπλη επίθεση» η οποία έχει προηγηθεί οποιασδήποτε άλλης ενέργειας αυτοάμυνας. Βέβαια, κατά μία άλλη άποψη, η προληπτική άμυνα επιτρέπεται και σε περίπτωση επικείμενης επίθεσης, όταν δηλαδή υπάρχει ικανότητα και απόφαση εξαπόλυσης ένοπλης επίθεσης και ανάγκη άμεσης επέμβασης, διαφορετικά, η δυνατότητα άμυνα ενδεχομένως να χαθεί (Schmitt, 2022). Βέβαια, υποστηρίζεται ότι η παράβαση της υπόσχεσης περί μη επέκτασης του NATO δε

συνιστά απειλή κατά της Ρωσίας, συνεπώς, το επιχείρημα του Πούτιν στερείται νομικού ερείσματος. Όσον αφορά στο δεύτερο επιχείρημά του περί διατήρησης του δικαιώματος παροχής βοήθειας στους αυτονομιστές οι οποίοι είχαν καταλάβει τις περιοχές Λουχάνσκ και Ντόνετσκ, η βοήθεια προς ενίσχυση του αμυντικού μηχανισμού παρέχεται από κράτος σε κράτος και όχι σε ομάδες πληθυσμού οι οποίες δε φέρουν τα χαρακτηριστικά ενός κράτους, σύμφωνα με τη συνθήκη του Μοντεβιδέο (μόνιμο πληθυσμό, σταθερά σύνορα και κυβέρνηση) (Maynes & Langfitt, 2022).

Αξίζει να σημειωθεί πως ο ίδιος ο Πούτιν, κατά την παραμονή της επίθεσης, σε ένα μακροσκελές κείμενό του στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, στήριξε την επιχειρηματολογία του στην προηγούμενη δράση των ΗΠΑ. Συγκεκριμένα, κάνοντας αναφορά: (1) στην επίθεση του NATO στο Βελιγράδι, που θεωρήθηκε επιβεβλημένη για ανθρωπιστικούς λόγους (παύση της εθνοκάθαρσης), (2) στον πόλεμο του Ιράκ που, επίσης, θεωρήθηκε αναγκαίος, εξαιτίας της μη συμμόρφωσης του κράτους με τους κανόνες περί πυρηνικών όπλων, (3) στην παράνομη προσάρτηση του Κουβέιτ, ο Ρώσος Πρόεδρος υπονόησε πως ,είτε ο Χάρτης του ΟΗΕ δεν εφαρμόζεται ή έχει ήδη ανακληθεί από το εθιμικό διεθνές δίκαιο, μέσω της κρατικής πρακτικής (UN Security Council, 2022). Βέβαια, ο κανόνας δικαίου δεν αναιρείται δια της παραβιάσεώς του. Όμως, εν προκειμένω, το επιχείρημα δεν αναφέρεται στο νομικό πλαίσιο αλλά στην παύση της ανοχής των αυθαιρεσιών των ΗΠΑ από τη μοναδική χώρα που δύναται να δράσει σε γεωπολιτικό επίπεδο, τη Ρωσία.

Τέλος, σε επιστολή του της 24^{ης} Φεβρουαρίου 2022, ο Πούτιν επικαλέστηκε γενοκτονία των ρωσόφωνων από το ουκρανικό κράτος (Mulligan, 2022), ενώ η Ουκρανία είχε ήδη προσφύγει στο ΔΔΧ, ώστε να κηρυχθούν οι ισχυρισμοί περί γενοκτονίας και να σταματήσει η επίθεση (Kulick, 2022). Κατά τα τελευταία χρόνια, έχει καταστεί νομικώς ανεκτή η «μονομερής ή ανεξάρτητη ανθρωπιστική επέμβαση», αυτή που λαμβάνει χώρα, δηλαδή, χωρίς την άδεια του Συμβουλίου Ασφαλείας (McLeod & Archibald, 2022). Η ανθρωπιστική αυτή στρατιωτική επέμβαση δικαιολογείται με το επιχείρημα πως η προστασία από παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι υποχρέωση *erga omnes*. Βέβαια η επίθεση θα πρέπει να είναι ανάλογη του κινδύνου και πρόσφορη να τον αποτρέψει, προϋποθέσεις οι οποίες, εν προκειμένω, δεν υφίστανται.

Στην ομιλία του της 24ης Φεβρουαρίου 2022, ο Πούτιν υπογράμμισε πως οι Ουκρανοί εθνικιστές, τους οποίους αποκάλεσε ναζί, επικράτησαν με πραξικόπημα στην

Ουκρανία το 2014 και ως εκ τούτου, προέκυψε άμεση ανάγκη προστασίας του λαού (Putin 2022). Βέβαια, κατά τη νομολογία του ΔΔΧ, η βίαιη απομάκρυνση κυβέρνησης λόγω διαφωνιών ή διαφθοράς απαγορεύεται από το Διεθνές Δίκαιο.²¹ Επιπλέον, μία ακόμη αιτιολογία της εισβολής του Πούτιν, η οποία στερείται νομικού ερείσματος είναι η παράνομη ιδιοποίηση ρωσικού φυσικού αερίου από την Ουκρανία (Putin, 2022). Με βάση τα όσα ορίζονται στο Διεθνές Δίκαιο, τέτοιου είδους ζητήματα θα πρέπει να λύνονται με ειρηνικούς μηχανισμούς επίλυσης διαφορών και συνεπώς, στη συγκεκριμένη περίπτωση, η χρήση βίας είναι παράνομη.

Το τελευταίο επιχείρημα του Πούτιν αναφέρεται στην προσπάθεια επανένωσης της Ρωσίας με την Ουκρανία των οποίων τα εδάφη διαχωρίστηκαν παρανόμως, με την παρέμβαση εξωτερικών δρώντων καθώς και ως συνέπεια λανθασμένων ενεργειών της ΕΣΣΔ. Αμφισβητώντας τη νομιμότητα του σχηματισμού της Ουκρανίας και των συνόρων της, ο Πούτιν διατύπωσε και εξαπέλυσε κατηγορίες, επικαλούμενος το δίκαιο της εδαφικής κτήσης (Putin, 2022). Σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, αναγνωρίζεται η νομιμότητα απόκτησης κυριαρχίας εκ παραγραφής, κατά την οποία ένα κράτος αποκτά νόμιμο έλεγχο εδάφους δια του συνεχούς και αδιατάρακτου ελέγχου του και εφόσον καμία χώρα δεν τον προσβάλει.²² Από το έτος 1991 έως και το 2014 η Ουκρανία είχε τον αδιατάρακτο έλεγχο όλης της επικρατείας της. Συνεπώς, όπως αναφέρθηκε στην αρχή της ενότητας, η παραπάνω επιχειρηματολογία του Ρώσου Προέδρου συμπεραίνεται ότι συνιστά ένα σύνολο προφάσεων, πίσω από τις οποίες υπάρχουν γεωπολιτικοί λόγοι σύγκρουσης των δύο υπερδυνάμεων, Ρωσίας και ΗΠΑ.

---

²¹ Nicaragua vs United States of America, Judgment, Merits, [1986] ICJ Rep 70

²² Botswana v Namibia, Judgment, Merits, [1999] ICJ Rep 1045, ICGJ 57

4.3. Δηλώσεις και επιχειρηματολογία του Βολοντίμιρ Ζελένσκι

Ο Ουκρανός Πρόεδρος Βολοντίμιρ Ζελένσκι διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στην έκβαση του πολέμου, λόγω της εμβέλειας της επιρροής του, τόσο προς τον ουκρανικό λαό όσο και προς τη Δύση (Rusu, 2022). Ως πρώην ηθοποιός, είχε αναπτύξει ιδιαίτερες επικοινωνιακές ικανότητες ενώ, με άμεση και απλή γλώσσα, κατόρθωσε να ανακαλέσει κοινές εμπειρίες, να αφυπνίσει συναισθήματα και να ενώσει τον λαό του, με κύριο δίαυλο επικοινωνίας του τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Rusu, 2022). Ορισμένοι μελετητές υποστήριξαν πως ο Ζελένσκι κερδίζει τον «πόλεμο της επικοινωνίας». Ο ίδιος είχε δηλώσει ήδη λίγες ημέρες πριν την εισβολή πως η Ουκρανία δεν πρόκειται να παραδοθεί και ότι: *«είμαστε στη γη μας, εμείς δε φοβόμαστε τίποτα και κανέναν. Δε χρωστάμε τίποτα σε κανέναν και δε θα δώσουμε τίποτα»* (Zelensky, 2022). Μάλιστα, σε κάθε ομιλία του έχει πίσω του έναν χάρτη, ο οποίος περιλαμβάνει όλα τα ουκρανικά εδάφη, ακόμη και την Κριμαία, προφανώς στην προσπάθειά του να περάσει το μήνυμα πως η Ουκρανία θα πολεμήσει και για τα εδάφη που έχασε (Venditti, 2022).

Κατά τον Ουκρανό Πρόεδρο, η απόφαση του Πούτιν να εισβάλει με τακτικά στρατεύματα στην Ουκρανία σηματοδότησε την αρχή του μεγαλύτερου πολέμου στην Ευρώπη μετά τον Β΄ ΠΠ (Zelensky, 2022). Βάσει των δηλώσεών του, στόχευε στην διατύπωση πέντε βασικών μηνυμάτων, τα οποία συνοψίζονται στον πατριωτισμό του ουκρανικού λαού, στο να απευθύνει κάλεσμα στον Ρώσο Πρόεδρο για την έναρξη διαπραγματεύσεων, στην επίκληση προς το ΝΑΤΟ να επιβάλει μια ζώνη απαγόρευσης πτήσεων στον ουκρανικό εναέριο χώρο καθώς και στην αιτιολόγηση στήριξης της Ουκρανίας από τη διεθνή κοινή γνώμη (Segal, 2022). Παρά το γεγονός πως οι πέντε αυτοί βασικοί επικοινωνιακοί άξονες παραμένουν σταθεροί, η επιχειρηματολογία του μεταβάλλεται, ανάλογα με τον αποδέκτη.

Για παράδειγμα, στις 2 Μαρτίου 2022, ζήτησε τη στήριξη του εβραϊκού λαού διαμέσου των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, με μήνυμα του στα εβραϊκά, ισχυριζόμενος πως ο Ουκρανικός λαός συνιστά σύμβολο ανυποταξίας (V. Zelensky Facebook post, 2022) και προτρέποντας τους Εβραίους να μη σιωπήσουν αλλά να μιλήσουν ανοιχτά για τις δολοφονίες, καθώς ο ναζισμός γεννιέται στη σιωπή των Ουκρανών. Ειδικότερα, σε αυτόν τον λόγο του επιχείρησε να δημιουργήσει κοινές εμπειρίες, κάνοντας ευθεία επίκληση στο συναίσθημα. Ομοίως, σε ομιλία του στο

Ισπανικό Κοινοβούλιο, παρομοίασε την Ουκρανία του 2022 με την πόλη Γκερνικά του 1937, λέγοντας πως όλη η Ευρώπη γνώριζε τότε το όνομα αυτής της πόλης (Zelensky, 2022). Τέλος, στο αμερικανικό Κογκρέσο επικαλέστηκε τόσο τον βομβαρδισμό του Περλ Χάρμπορ όσο και την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, προκειμένου να προκαλέσει την ταύτιση του κοινού και να το ευαισθητοποιήσει ως προς την κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει η χώρα του (Zelensky, 2022). Επίσης, σε ομιλία του στο Καναδικό Κοινοβούλιο, ο Ζελένσκι περιέγραψε με γλαφυρό τρόπο την επίθεση στην Ουκρανία, αναφερόμενος σε βομβαρδισμούς στην πόλη, πυρκαγιές σε πυρηνικά εργοστάσια και υποστολή σημαίας σε διάφορες ουκρανικές πόλεις ενώ έφερε ως παράδειγμα κάποιον να κατεβάζει την καναδική σημαία στο Μόντρεαλ (Zelensky 2022). Σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις, ο Ουκρανός Πρόεδρος φοράει στολή παραλλαγής, προφανώς για να δηλώσει πως η χώρα του δέχεται επίθεση (Buncmbe, 2022).

Εκτός από την ευαισθητοποίηση των χωρών της Δύσης, ο Ζελένσκι προβάλλει και τον ηρωισμό των Ουκρανών, μέσω φράσεων όπως: *«όταν μας επιτεθείτε θα βλέπετε τα πρόσωπά μας όχι τις πλάτες μας»* και *«εάν κερδίσουμε, και είμαι σίγουρος γι' αυτό, θα είναι η νίκη ολόκληρου του δημοκρατικού κόσμου»* (Segal, 2022). Μάλιστα, επέλεξε να επαναφέρει το σύνθημα του ουκρανικού λιμού του 1930 «Δόξα στην Ουκρανία», ώστε να ενισχύσει το αίσθημα πατριωτισμού των συμπατριωτών του, μέσω της σύνδεσής τους με τους ήρωες προγόνους τους (Rusu, 2022). Επιπλέον, προς αφύπνιση της πατριωτικής συνείδησης των συμπατριωτών του δήλωσε σε αυτοσχέδιο βίντεο περιτριγυρισμένος από το υπουργικό συμβούλιο μέσα στο Κίεβο πως *«είμαστε όλοι εδώ υπερασπιζόμενοι την ανεξαρτησία μας και τη χώρα μας και αυτή η κατάσταση θα παραμείνει ως έχει»* ώστε να διαψεύσει τις φήμες πως εγκατέλειψε τη χώρα του (Zelensky 2022). Επιπροσθέτως, στις 26 Φεβρουαρίου 2022, απευθυνόμενος προς τους Ευρωπαίους εταίρους, απέρριψε την πρόταση των ΗΠΑ να εκκενώσουν η οικογένειά του και ο ίδιος τη χώρα του, δηλώνοντας πως χρειάζεται πυρομαχικά και όχι βόλτα (Zelensky 2022).

Πέραν των προαναφερομένων, ο Ζελένσκι διαδίδει την εικόνα της Ουκρανίας ως θύμα, ενώ παρουσιάζει τη Ρωσία ως τον σκληρό κατακτητή, με αρχηγό των Πούτιν, ο οποίος δεν επιθυμεί την εξεύρεση ειρηνικής λύσης, παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες της Ουκρανίας (Zelensky, 2022). Συγχρόνως, απευθυνόμενος στον ρωσικό λαό, προβαίνει σε επανειλημμένες επικλήσεις στα ανθρωπιστικά αισθήματά τους. Για παράδειγμα, απευθυνόμενος στον ρωσικό λαό σε ομιλία του στο CNN, τον προέτρεψε να ακούσει τη φωνή της λογικής, τη φωνή των Ουκρανών (Zelensky 2022).

Μάλιστα, επιλέγοντας να μιλήσει στη ρωσική γλώσσα, επιχείρησε να καταρρίψει την προπαγάνδα των ρωσικών ΜΜΕ (Zelensky, 2022). Πιο συγκεκριμένα, προσπάθησε να καταρρίψει την προπαγάνδα περί ναζισμού του ουκρανικού λαού, διερωτώμενος πώς είναι δυνατόν ένας λαός ο οποίος αντιμετώπισε τους Ναζί και μάλιστα, έχασε 8 εκατομμύρια ανθρώπινες ζωές κατά τη διάρκεια του Β΄ΠΠ, να υποστηρίζει σήμερα τον ναζισμό και επίσης, προέτρεψε τους Ρώσους να ρωτήσουν τους παλαίμαχους του ρωσικού στρατού σχετικά με την αντίσταση στο ναζισμό. Τέλος, τόνισε πως οι Ουκρανοί δε μισούν τη ρωσική κουλτούρα, αντίθετα, την αγαπούν, εντούτοις, δεν την ασπάζονται και υποστήριξε πως οι Ουκρανοί δεν αποτελούν μέρος ενός συνόλου, είναι διαφορετικοί, χωρίς, όμως, αυτή η διαφορετικότητά τους να αποτελεί λόγο εχθροπραξιών (Szymańska, 2023).

4.4. Τοποθέτηση της Δύσης και κυρίως της Γερμανίας και των Η.Π.Α.

Το Βερολίνο άλλαξε άρδην την στάση του μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, με ρυθμούς που θύμισαν τα γεγονότα του 1990 (Pagung ,2022). Ειδικότερα, παρά τις δεσμεύσεις - ήδη από τη Σύνοδο Κορυφής του NATO το 2014 - η Γερμανία δεν είχε συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις των ΗΠΑ για αύξηση της άμυνας του NATO στα ανατολικά, γεγονός που πραγματοποιήθηκε μόλις στις 26 Φεβρουαρίου 2022, όταν το Βερολίνο συμφώνησε να προμηθεύσει το Κίεβο στρατιωτικό εξοπλισμό, παρά τη μέχρι τότε άρνησή του. Τα παραπάνω συνομολογούν στο ότι η Γερμανία είχε αγνοήσει την κατάσταση ασφαλείας στην Ευρώπη, ενώ ο Γερμανός Καγκελάριος Όλαφ Σολτς αιτιολόγησε αυτή τη στάση της Γερμανίας με το επιχείρημα πως η ρωσική εισβολή συνιστούσε τη στροφή μιας εποχής. Ομοίως, η Υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας Αναλένα Μπέρμποκ αναφέρθηκε στον πόλεμο ως θεμελιώδη αλλαγή. Εντούτοις, κατόπιν ανασκόπησης σε γεγονότα όπως ο πόλεμος στην Γεωργία το 2008 και η προσάρτηση της Κριμαίας, σε συνδυασμό με την απειλητική επέκταση του NATO προς τα ρωσικά σύνορα, η εξέλιξη ήταν μάλλον αναμενόμενη.

Ενόψει της εισβολής και στο πλαίσιο των προσπαθειών της για αναχαίτιση της Ρωσίας, η Γερμανία έδειχνε να μην ακολουθεί συγκεκριμένο σχέδιο στρατηγικής και προχώρησε στην επιβολή κυρώσεων καθώς και σε απόπειρες έναρξης διαπραγματεύσεων. Αυτή η απουσία στρατηγικής ενδεχομένως να οφείλεται στο γεγονός πως η κυβέρνηση Σολτς ανήκε στον Συνασπισμό Σοσιαλδημοκρατικών, Πράσινων και Φιλελευθέρων Δημοκρατών, κόμματα τα οποία έφεραν αντικρουόμενες απόψεις σε ό,τι αφορά τη στάση του Βερολίνου προς τη Ρωσία. Παρά ταύτα, το Βερολίνο είχε ήδη, εν μέρει, αποδυναμώσει την Ουκρανία καθώς, όπως προαναφέρθηκε, δεν είχε υλοποιήσει τις δεσμεύσεις του για την ενίσχυση της άμυνας του ανατολικού NATO ενώ, παράλληλα, υποστήριζε οικονομικά το ρωσικό πλάνο για τον Nord Stream II. Βέβαια, κατόπιν της εισβολής, οι διαφορές αυτές παραμερίστηκαν και η Γερμανία έδειξε ένα ενιαίο, σκληρό πρόσωπο κατά της Ρωσίας, με κυρώσεις εναντίον της και παροχή βοήθειας προς την Ουκρανία. Ίσως αυτή η μεταβολή πολιτικής να ενισχύθηκε και από την αλλαγή της κοινής γνώμης στη Γερμανία, κατόπιν της εισβολής (Pagung, 2022).

Η στάση των δυτικών χωρών κατά τις παραμονές της εισβολής διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων. Ο Αμερικανός Πρόεδρος Τζο Μπάιντεν είχε δηλώσει ότι η Ρωσία θα βρισκόταν αντιμέτωπη με πολλαπλές, σοβαρές κυρώσεις

σε περίπτωση εισβολής ,αποκλείοντας, όμως, το ενδεχόμενο στρατιωτικής εμπλοκής της χώρας του, με την κοινή γνώμη να συγκλίνει με αυτή τη δήλωσή του (Tama & Smeltz, 2022). Οι ΗΠΑ έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στην εξέλιξη του πολέμου, αφού παρείχαν στην Ουκρανία περίπου το 70% της στρατιωτικής υποστήριξης, χωρίς, ωστόσο, να παρέχουν τόση ώστε να προκληθεί η ρωσική ήττα (Nixey, 2023). Μάλιστα, σύμφωνα με την άποψη ορισμένων μελετητών, οι ΗΠΑ δεν επέδειξαν αποφασιστικότητα, όσον αφορά στην παροχή τεχνολογικού πλεονεκτήματος στην Ουκρανία, στο πεδίο της μάχης (Nixey, 2023). Η στάση αυτή των δυτικών χωρών είχε επαναληφθεί και στη Σύνοδο του NATO στο Βίλνιους της Γερμανίας, όπως αναφέρεται παραπάνω (Nixey, 2023).

Η Δύση έδειξε ενιαίο μέτωπο, όσον αφορά στις κυρώσεις κατά της Ρωσίας, παρ'όλαυτά, εννέα μήνες μετά την εισβολή, διχάστηκε. Ειδικότερα, η Γερμανία έβαλε ευθέως κατά της κυβέρνησης Μπάιντεν, υποστηρίζοντας ότι η ρωσο-ουκρανική σύρραξη ευνόησε την εκτόξευση των τιμών πώλησης φυσικού αερίου για τις ΗΠΑ και, συγχρόνως, οδήγησε στην αύξηση της ζήτησης όπλων ενώ, αντίθετα, η Ευρώπη βρέθηκε αντιμέτωπη με σφοδρή ενεργειακή κρίση και τις δυσμενέστερες επιπτώσεις της, με την κοινή γνώμη να στρέφεται κατά των ΗΠΑ και του NATO. Από την άλλη πλευρά, η Αμερική επιχείρησε να μετατοπίσει την ευθύνη στον Πούτιν, ισχυριζόμενη πως οι ΗΠΑ, προμηθεύοντας την Ευρώπη με φυσικό αέριο, την απάλλαξαν από το βάρος της Ρωσίας. Βέβαια, η υψηλή φορολογία των ΗΠΑ αποτρέπει το εμπόριο με την ΕΕ και επιπλέον, η Ευρώπη αντιμετωπίζει τον κίνδυνο αύξησης του πληθωρισμού.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1. Οι λόγοι που οδήγησαν στη ρωσική εισβολή της 24ης Φεβρουαρίου 2022

Επιχειρώντας μια ανασκόπηση στην παρούσα μελέτη, συμπεραίνεται πως η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία το 2022 συνιστά ένα ζήτημα πολυπαραγοντικό. Αρχικά, όσον αφορά στα ιστορικά αίτια, το 1930, με τη ρωσική επιβολή κατάστασης λιμού κατά των Ουκρανών, έκλεισαν οι δίαυλοι επικοινωνίας της Ανατολικής Ουκρανίας με τη Ρωσία και άνοιξε η πόρτα προς τη Δύση. Από την άλλη πλευρά, στη Δυτική Ουκρανία, όπου ο πληθυσμός δεν είχε υποστεί τη βαρβαρότητα του Holodomor, οι ουκρανόφωνοι γηγενείς επιδίωκαν την ανεξαρτησία τους. Άλλωστε, στο γεγονός αυτό οφείλεται, μεταξύ άλλων και η συνεργασία των δυτικο-Ουκρανών με τους Σοβιετικούς το 1939, προς εκδίωξη της πολωνικής κυριαρχίας και στη συνέχεια, η συνεργασία τους με τη ναζιστική Γερμανία, προς εκδίωξη των Σοβιετικών ενώ η υποστήριξη των Ναζί από τους δυτικο-Ουκρανούς είχε ως αποτέλεσμα τον στιγματισμό τους. Από την άλλη πλευρά, η αμερικανική και η σοβιετική/ρωσική προπαγάνδα δρουν ανασταλτικά στην ύπαρξη πλήρους διαφάνειας επί του θέματος.

Μια προσπάθεια διαχωρισμού της Ρωσίας από τις βαρβαρότητες των Σοβιετικών επιχειρήθηκε από τον συγγραφέα Αλεξάντρ Σολζενίτσιν, ο οποίος υποστήριξε ότι η συσχέτιση του κομμουνιστικού καθεστώτος με τη Ρωσία αποτελεί προϊόν δυτικής προπαγάνδας. Πιο συγκεκριμένα, κατά την αντίληψη της Δύσης, η Ρωσία αποτελεί κράτος ηθικά ελαττωματικό και αυτός είναι και ο κύριος λόγος ευδοκίμησης του κομμουνισμού εντός των συνόρων της. Αντίθετα, οι φιλελεύθεροι Δυτικοί επικρίνουν τη Ρωσία για τη λανθασμένη εφαρμογή του καθεστώτος, η οποία οδήγησε σε βαρβαρότητες. Από την άλλη πλευρά, ο έλεγχος των ανθρώπινων εισροών και εκροών από την KGB, παρεμπόδιζε σε μεγάλο βαθμό την ακριβή και λεπτομερή ενημέρωση της Δύσης σχετικά με την κατάσταση που επικρατούσε στη Ρωσία και ιδιαίτερα στη ρωσική επαρχία υπό την ηγεσία της ΕΣΣΔ. Ο Σολζενίτσιν υποστήριξε πως έως και το 1914 η Ρωσία συνιστούσε ένα πολιτισμένο και αναπτυγμένο κράτος ενώ, έκτοτε, έναν καταπιεσμένο λαό όπως και όλοι οι υπόλοιποι πληθυσμοί υπό την ηγεσία και τον έλεγχο της ΕΣΣΔ.

Ο Βλαντίμιρ Πούτιν ανέλαβε την ηγεσία της Ρωσίας το 2000. Κατά τα πρώτα χρόνια της ηγεσίας του υποστήριξε πως οι Ρώσοι και οι Ουκρανοί είναι αδέρφια, καθώς έχουν κοινή ιστορία και θρησκεία. Σταδιακά, ο Ρώσος Πρόεδρος άρχισε να αμφισβητεί

ακόμη και την ύπαρξη του ουκρανικού κράτους, υποστηρίζοντας πως το μεγαλύτερο μέρος των εδαφών του αποτελεί ρωσική δωρεά ενώ το υπόλοιπο ανήκει στην ανατολική Ευρώπη. Στη συνέχεια, αρνήθηκε να αναγνωρίσει την Ουκρανία ως ανεξάρτητο κράτος ενώ επέρριψε ευθύνες στη Δύση για τον διαχωρισμό της από τη Ρωσία. Επιπλέον, σε ομιλίες και δηλώσεις του έχει κατηγορήσει πλείστες φορές τους Ουκρανούς ηγέτες ότι δρουν υπέρ των συμφερόντων της Δύσης, περιθωριοποιώντας τους ρωσόφωνους, κάνοντας λόγο ακόμη και για γενοκτονία. Η ως άνω επιχειρηματολογία χρησιμοποιήθηκε και για την προσάρτηση της Χερσονήσου της Κριμαίας το 2014, που συνιστούσε μια κεκαλυμμένη, βίαιη προσάρτηση εδαφών, η οποία απαγορεύεται από το Διεθνές Δίκαιο.

Ενδεχομένως η επέκταση του NATO στα σύνορα της Ουκρανίας να αποτέλεσε για τον Πούτιν σοβαρή απειλή, θέτοντας σε κίνδυνο απώλειας το σημαντικότερο γεωπολιτικό σημείο στη ρωσική σφαίρα επιρροής, τη ναυτική βάση στη Σεβαστούπολη. Επιπροσθέτως, τα παραπάνω συμπεριλήφθηκαν στο ιδεολογικό μανιφέστο του Ρώσου Προέδρου πριν την εισβολή στην Ουκρανία, το οποίο αποτύπωσε σε ένα μακροσκελές κείμενο, το οποίο δημοσιεύτηκε τον Ιούλιο του 2021. Τα προαναφερόμενα συνιστούν τα βασικότερα αίτια της εν λόγω εισβολής, τα οποία πηγάζουν κυρίως από την ιστορία των δύο κρατών αλλά και από την εξέλιξη της Ουκρανίας ως ζώνη ρωσικής επιρροής και γεωστρατηγικό σημείο.

Η στάση της Δύσης συνιστά, επίσης, αίτια της εισβολής. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη Σύνοδο του NATO στο Βουκουρέστι το 2008, η Δύση υποσχέθηκε πως θα ικανοποιηθούν τα αιτήματα τόσο της Ουκρανίας όσο και της Γεωργίας περί ένταξης στο NATO ενώ δεν παρείχε καμία εγγύηση προστασίας τους από τη ρωσική απειλή. Ο Πούτιν απάντησε με απειλές πάσης φύσεως προς τις δύο χώρες ενώ οι κενές υποσχέσεις της Δύσης διευκόλυναν την υλοποίηση των απειλών του. Το 2014, ο Πούτιν προχώρησε σε παράνομη προσχώρηση της Κριμαίας στη Ρωσία, ενώ οι οικονομικές, εμπορικές και διπλωματικές κυρώσεις της Δύσης δε φάνηκε να δρουν αναχαιτιστικά για τον Ρώσο πρόεδρο, ο οποίος είχε ήδη στραφεί προς την Ανατολή και συγκεκριμένα προς την Κίνα, προς εξεύρεση νέου εταίρου για την πώληση του ρωσικού φυσικού αερίου. Εν αντιθέσει, η Ευρώπη βρέθηκε σε δεινή κατάσταση, εξαιτίας της απότομης, ραγδαίας μείωσης των αποθεμάτων φυσικού αερίου, καθώς ο κύριος προμηθευτής, η Ρωσία, είχε αποχωρήσει ξαφνικά και με βίαιο τρόπο από τη θέση της ως εμπορικός εταίρος. Μάλιστα, ο Ρώσος Πρόεδρος κατάφερε, μέσω ελέγχου των ΜΜΕ να τονώσει τον πατριωτισμό των συμπατριωτών του, εξαπολύοντας

σφοδρές κατηγορίες εναντίον της Δύσης περί στοχοποίησης της Ρωσίας, με απώτερο στόχο την αποδυνάμωσή της, όπως είχε πράξει και το 1991.

Η Ουκρανία, ήδη από το 2014, είχε υπογράψει τη λεγόμενη συμφωνία US-Ukraine Charter, βάσει της οποίας αναγνώρισε τις ΗΠΑ ως εγγυήτρια δύναμη της ασφάλειας του ουκρανικού λαού. Το 2021 η εν λόγω συμφωνία ανανεώθηκε και επιπλέον, τόσο οι ΗΠΑ όσο και το NATO αναγνώρισαν την Κριμαία ως αναπόσπαστο κομμάτι της Ουκρανίας, δεσμεύτηκαν να συνεχίσουν την επιβολή κυρώσεων κατά της Ρωσίας, εγγυήθηκαν την παροχή βοήθειας σε ενδεχόμενες παραβιάσεις των συνόρων της και επίσης, υποσχέθηκαν να στηρίξουν την ουκρανική απόφαση περί ένταξης της χώρας στο NATO. Παρά ταύτα, το ουκρανικό αίτημα για παροχή όπλων υπέρ της προστασίας και περιφρούρησης των εξωτερικών συνόρων της απορρίφθηκε από την ηγεσία των ΗΠΑ. Ως αποτέλεσμα, από το 2008 μέχρι και το 2022, ήτοι για διάστημα 13 ετών, το NATO εξακολουθούσε να παρέχει στην Ουκρανία υποσχέσεις προστασίας καθώς και ένταξής της στο NATO, ενθαρρύνοντας, έτσι την ουκρανική αντι-ρωσική πολιτική χωρίς, όμως, εγγυήσεις για την ασφάλεια του κράτους.

Από την άλλη πλευρά, ο Πούτιν έδειχνε αποφασισμένος να μην επιτρέψει τη διαιώνιση των αντι-ρωσικών τακτικών, με κίνδυνο να χάσει την Ουκρανία και ως εκ τούτου, η λύση της εισβολής ήταν μονόδρομος για τον ίδιο. Η πλευρά της Δύσης γνώριζε ήδη από τον Σεπτέμβριο του 2021 ότι υπήρχε μεγάλη πιθανότητα πραγματοποίησης της εισβολής στην Ουκρανία από τον Πούτιν, μετά από απόρριψη ρωσικής πρότασης η οποία θα δέσμευε τη Ρωσία να μην προχωρήσει στην εισβολή, υπό την προϋπόθεση ότι το NATO θα παρείχε εγγυήσεις για τη μη περαιτέρω επέκτασή του στις χώρες εντός της σφαίρας επιρροής της Ρωσίας και πρωτίστως, της Γεωργίας και της Ουκρανίας. Μάλιστα, κατά τις παραμονές της εισβολής, ο Γενικός Γραμματέας του NATO απείλησε πως οι κυρώσεις οι οποίες θα επιβληθούν στη Ρωσία σε περίπτωση πολέμου θα είναι όμοιες με αυτές του 2014. Αυτό, συγχρόνως, σήμαινε ότι ο Πούτιν είχε διαβεβαιωθεί πως δεν υπήρχε πιθανότητα εμπλοκής ξένων δυνάμεων στον πόλεμο.

Τέλος, η συμφωνία της 4 Φεβρουαρίου 2022 μεταξύ Σι και Πούτιν διασφάλισε τα ανατολικά σύνορα της Ρωσίας και ενίσχυσε τη δύναμή της, καθώς η Κίνα είναι ένας υπολογίσιμος σύμμαχος. Ο κοινός αυτός άξονας Κίνας - Ρωσίας ευνόησε την εισβολή ποικιλοτρόπως. Αρχικά, η Ρωσία είχε έναν νέο εμπορικό εταίρο, σε αντικατάσταση της Ευρώπης, δεύτερον, είχε τη δυνατότητα να μεταφέρει περισσότερα στρατεύματα στο

ουκρανικό μέτωπο χωρίς να απειλείται από τα ανατολικά και τρίτον, ήταν σε θέση να προβαίνει σε άμεσους ανεφοδιασμούς πυρομαχικών και στρατιωτικού εξοπλισμού από την Κίνα.

Καθοριστική αποδείχθηκε και η στάση του Ουκρανού προέδρου Βολοντίμιρ Ζελένσκι, ο οποίος, τόσο μέσω των επικλήσεών του προς το εξωτερικό αλλά και το εσωτερικό της χώρας του όσο και τονώνοντας τον πατριωτισμό του ουκρανικού λαού, κατόρθωσε η κοινή γνώμη να ταχθεί με το μέρος του, λαμβάνοντας βοήθεια από τη Δύση, και συγχρόνως, να ενισχυθεί η αντίσταση και το ουκρανικό σθένος. Όμως η εξωτερική βοήθεια και το σθένος των Ουκρανών δεν κατάφεραν να εξουδετερώσουν τη ρωσική απειλή. Από την άλλη πλευρά, η μεγάλη διάρκεια του πολέμου δίχασε τη Δύση, με τη Γερμανία να κατηγορεί τις ΗΠΑ πως εκμεταλλεύονται τον πόλεμο και τις δυσμενείς επιπτώσεις του στη Γηραιά Ήπειρο προς όφελός τους. Εν κατακλείδι, η αιτία του υπό μελέτη πολέμου αποτελεί την κοινή συνισταμένη πολλών παραγόντων και γεγονότων.

5.2. Συνολική αξιολόγηση

Κρίνεται σκόπιμο η αξιολόγηση των προαναφερομένων να λάβει χώρα με βάση τους γεωπολιτικούς κανόνες στρατηγικής. Ένας εξ' αυτών αφορά στην ετοιμότητα ενός κράτους να αντιμετωπίσει τον στρατηγικό εχθρό του (Yuen 2014). Και πιο συγκεκριμένα, η ετοιμότητα έγκειται στην ενίσχυση του κρατικού αμυντικού μηχανισμού, με το σκεπτικό πως μια εισβολή είναι πάντοτε πιθανή. Ο κανόνας αυτός συνοψίζεται στην αρχή της ασφάλειας, δηλαδή στην αποτροπή του στρατηγικού αντιπάλου μέσω της απόκτησης πλεονεκτήματος και της υιοθέτησης μέτρων προς αποτελεσματική απόκρουση των αντιπάλων σε περίπτωση απειλής (Yuen, 2014). Εν προκειμένω, παρά τις απειλητικές πρακτικές της Ρωσίας, όπως η εισβολή στη Γεωργία αλλά και η παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας, η Ουκρανία δεν ήταν έτοιμη να αντιμετωπίσει μια ένοπλη σύγκρουση. Παράλληλα, ούτε και η Γερμανία είχε ενισχύσει την άμυνα στο ανατολικό NATO, παρά τις σχετικές υποσχέσεις και δεσμεύσεις των ηγετών της. Άλλωστε, αυτός φαίνεται ότι ήταν ο κύριος λόγος που η Γερμανία καθυστέρησε τρεις ημέρες να αντιδράσει μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία.

Ο δεύτερος κανόνας στρατηγικής συνίσταται στην επάρκεια ίδιων δυνάμεων για την αντιμετώπιση κινδύνων, ή αλλιώς, η λεγόμενη «αρχή του αυτοβοήθειας» ή «εσωτερική εξισορρόπηση» (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021). Η εν λόγω αρχή είναι διάχυτη στο έργο του Νικόλο Μακιαβέλι «Ο Ηγεμόνας», το οποίο πραγματεύεται τη στρατιωτική ενοποίηση του ιταλικού κράτους κατά τον 16^ο αιώνα, κατόπιν αντικατάστασης του μισθοφορικού με εθνικό στρατό (Machiavelli, trans. Bondanella, 2005) και στο οποίο επισημαίνεται η επικινδυνότητα της εναπόθεσης της ασφάλειας ενός κράτους σε τρίτους. Στην πραγματικότητα, ο ανωτέρω κανόνας δεν είναι δυνατό να εφαρμοστεί παρά μόνο στην περίπτωση των Μεγάλων Δυνάμεων (Machiavelli, trans. Bondanella 2005).

Σε ό,τι αφορά το ζήτημα υπό μελέτη, η Ουκρανία φαίνεται ότι παρέβλεψε αυτόν τον κανόνα, βασιζόμενη στη στήριξη των Μεγάλων Δυνάμεων - των ΗΠΑ και των Ευρωπαίων εταίρων της -, οι οποίες, ωστόσο, της παρείχαν κενές υποσχέσεις περί ένταξής της στο NATO, χωρίς, όμως, έμπρακτη προστασία. Εντούτοις, τόσο οι ουκρανικές κυβερνήσεις όσο και ο ουκρανικός λαός, ενδεχομένως λόγω των απεγνωσμένων προσπαθειών τους να απεγκλωβιστούν από τον ρωσικό κλοιό, επένδυσαν στις υποσχέσεις αυτές ασκώντας αντι-ρωσική πολιτική, καθώς γνώριζαν πως μόνοι δε θα ήταν σε θέση - από στρατιωτικής και οικονομικής άποψης - να αντισταθούν αποτελεσματικά σε μια ρωσική ένοπλη επίθεση. Εν τέλει, παρά τη

γενναιόδωρη οικονομική στήριξη, οι Αμερικανοί και Ευρωπαίοι εταίροι δεν ενεπλάκησαν στον πόλεμο ούτε απείλησαν με πόλεμο τη Ρωσία, με αποτέλεσμα η Ουκρανία να είναι αναγκασμένη να αντιμετωπίσει μια υπερδύναμη όπως η Ρωσία.

Σύμφωνα με έτερο κανόνα στρατηγικής, οι συμμαχίες, δηλαδή οι συμφωνίες συνεργασίας σε ζητήματα ασφάλειας, δεν έχουν πάντοτε θετικό αποτέλεσμα (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021). Οι συμμαχίες θεωρούνται μέτρα εξισορρόπησης των δυνάμεων στη διεθνή σκηνή, επιτρέποντας στις λιγότερο ισχυρές χώρες να χρησιμοποιούν τη δύναμη των ισχυρότερων και στις ισχυρές να προβαίνουν σε διεύρυνση της σφαίρας επιρροής τους (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021). Εν προκειμένω, η κυριότερη συμμαχία με κεντρικό ρόλο εξισορρόπησης δυνάμεων στο ουκρανικό ζήτημα είναι το NATO. Κατόπιν της απώλειας του αρχικού λόγου δημιουργίας του, το NATO πλέον υφίσταται ως εργαλείο επέκτασης και διατήρησης της αμερικανικής επιρροής στην Ευρώπη (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021). Κατά τον Μακιαβέλι, υποστηρικτή της αυτονομίας των κρατών, τέτοιου είδους συμμαχίες θα πρέπει να αποφεύγονται, καθώς ενέχουν κινδύνους (Machiavelli, trans. Bondanella, 2005). Πιο συγκεκριμένα, σε περίπτωση ήττας ηττούνται όλα τα μέλη ενώ, σε περίπτωση νίκης, τα λιγότερο ισχυρά μέλη της συμμαχίας γίνονται έρμαιοι του δυνατότερου (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021).

Επιπλέον, εδώ και αρκετά χρόνια έχει διατυπωθεί η άποψη περί αυτοπαγίδευσης της Αμερικής, εξαιτίας της επέκτασης του NATO στην ανατολική Ευρώπη, γεγονός που σημαίνει πως σε οποιαδήποτε ρωσική εισβολή επίκειται πυρηνικός πόλεμος. Ίσως το ενδεχόμενο πυρηνικού πολέμου να αποτελεί και την αιτία τόσο της υπόσχεσης ένταξης της Ουκρανίας στο NATO όσο και της μη εκπλήρωσής της, επί σειρά ετών. Στο ουκρανικό ζήτημα καθοριστικό ρόλο έπαιξε, όπως προαναφέρθηκε και η συμμαχία μεταξύ Ρωσίας και Κίνας, καθώς μετέβαλε άρδην την εξισορρόπηση των δυνάμεων στη διεθνή σκακιέρα. Η Κίνα, πλέον, συνιστά μία – στρατιωτικά και οικονομικά - ισχυρή χώρα, η οποία ανταγωνίζεται τις ΗΠΑ και ως εκ τούτου, τάχθηκε με το μέρος της Ρωσίας με γνώμονα την πεποίθηση πως έχουν κοινό εχθρό. Η στήριξη της Κίνας σε επίπεδο οικονομίας, εμπορίου και παροχής στρατιωτικού εξοπλισμού ενδεχομένως να διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη ρωσική απόφαση για την εισβολή στην Ουκρανία το 2022.

Περαιτέρω, εξίσου σημαντικός για το ουκρανικό ζήτημα είναι και ο κανόνας της βραχυπρόθεσμης άποψης των άλλων, ασχέτως με το τι πραγματικά ισχύει (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021). Παρά το γεγονός πως η πραγματικότητα είναι μία και

αντικειμενική, οι άνθρωποι την αντιλαμβάνονται μέσω των αισθήσεων και συνεπώς, η αντίληψη αυτή διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο. Για παράδειγμα, στη διεθνή σκηνή υπάρχει η πεποίθηση πως η στρατιωτική προστασία των ΗΠΑ δεν παρέχει πλέον την ασφάλεια του παρελθόντος, λόγω της εμφάνισης νέων, ισχυρών στρατιωτικών δυνάμεων, όπως της Κίνας (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021). Η θεώρηση αυτή δεν είναι απαραίτητα ορθή, εντούτοις, η φήμη η οποία δημιουργείται φαίνεται ότι διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις. Πιο συγκεκριμένα, ένα κράτος ωφελείται από την προβολή και διάδοση της εικόνας του ως αποφασιστικού και ισχυρού δρώντα, άσχετα με το εάν η εικόνα αυτή είναι η αληθινή (Πλατιάς & Κολιόπουλος 2021).

Για παράδειγμα, τέτοιου είδους εικόνα επιχειρεί να προβάλλει ο Βλαντίμιρ Πούτιν, τόσο με τις κατά τα έτη δηλώσεις του, μέσω των οποίων αμφισβητεί ακόμη και την ύπαρξη του ουκρανικού κράτους και την εκτόξευση απειλών όσο και με σκληρές – έως αμείλικτες – τακτικές του. Συγκεκριμένα, από το έτος 2008 και έπειτα οι προκλήσεις του NATO δε μένουν σε καμία περίπτωση αναπάντητες από τον Ρώσο Πρόεδρο, ενώ οι απαντήσεις του συνοψίζονται, ως επί το πλείστον, σε ένοπλες συγκρούσεις. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει η πιθανότητα λανθασμένου υπολογισμού της πραγματικότητας, με αποτέλεσμα οι δρώντες να οδηγηθούν στην υποτίμηση του αντιπάλου. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η Ρωσία, πριν και στην αρχή της εισβολής, είχε υποτιμήσει την Ουκρανία, θεωρώντας την αδύναμο και εύκολο να νικηθεί αντίπαλο, εντούτοις, κατορθώνει να αντιστέκεται σθεναρά για δύο ολόκληρα έτη.

Αναμφίβολα, ωστόσο, η στήριξη μιας στρατιωτικής επιχείρησης, είτε αμυντικής είτε επιθετικής, θα πρέπει να έχει την εκ των έσω στήριξη, η οποία θεωρείται ότι είναι πολύ σημαντικότερη από την εξωτερική βοήθεια (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021). Εν προκειμένω, ο Πούτιν κατόρθωσε, μέσω της προπαγάνδας, να κερδίσει την εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας του ρωσικού λαού, με απώτερο στόχο η πολιτική του να χαίρει εσωτερικής νομιμοποίησης. Σε αντίθετη περίπτωση, δίνεται η ευκαιρία στον στρατηγικό αντίπαλο να εκμεταλλευτεί τον εσωτερικό διχασμό, προκειμένου να επιχειρήσει τη δημιουργία εσωτερικού μετώπου στον αντίπαλό του, δηλαδή αντιπερισπασμό. Ο Ουκρανός Πρόεδρος Ζελένσκι, κάνοντας επίκληση στο συναίσθημα των Ρώσων πολιτών, προσπάθησε να δημιουργήσει έναν τέτοιο διχασμό, ώστε να διαβάλλει τη δημόσια εικόνα του Πούτιν και να έχει πλεονέκτημα στον πόλεμο.

Εκτός των ανωτέρω, ένας από τους βασικότερους κανόνες στρατηγικής θεωρείται η κατανόηση πως η αναπτυσσόμενη οικονομία αποτελεί καθοριστικό

παράγοντα για την επιτυχή έκβαση μιας στρατιωτικής επιχείρησης (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021). Με άλλα λόγια, η ασφάλεια είναι συνυφασμένη με την ισχύ, η οποία με τη σειρά της είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον πλούτο μιας χώρας. Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, ο πλούτος αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την απόκτηση στρατιωτικής ισχύος, η οποία συνιστά προϋπόθεση για την απόκτηση, διατήρηση και αύξηση του πλούτου, παρέχοντας, έτσι, σημαντικό πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών. Αυτός είναι προφανώς και ο κυριότερος λόγος που οι ΗΠΑ φοβούνται την οικονομική ανάπτυξη της Κίνας και τη συμμαχία μεταξύ Ρωσίας και Κίνας, καθώς ενέχει τεράστιο κίνδυνο για τη Δυτική συμμαχία (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι μεγάλο μέρος των κρατικών οικονομικών πόρων θα πρέπει να διατίθεται για στρατιωτικό εξοπλισμό, ώστε να συνδεθεί ο πλούτος με την στρατιωτική ισχύ. Το κατεξοχήν κράτος το οποίο έχει δείξει πως είναι εξαιρετικά ισχυρό οικονομικά αλλά, συγχρόνως, επενδύει διαρκώς στη στρατιωτική άμυνά του είναι οι ΗΠΑ. Ειδικά κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, οι ΗΠΑ διέθεταν το 6-8% του ΑΕΠ τους στην ετοιμότητα πολέμου, γεγονός που έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην κατάρρευση της ΕΣΣΔ. Αξίζει επίσης να επισημανθεί πως η οικονομική δύναμη δύναται να χρησιμοποιηθεί και ως ανεξάρτητο μέτρο στρατηγικής.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το αμερικανικό σχέδιο Μάρσαλ, βάσει του οποίου η αμερικανική στήριξη των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων οδήγησε, αναπόφευκτα, στη διεύρυνση της αμερικανικής επιρροής στη Γηραιά Ήπειρο (Freedman, 2013). Εν προκειμένω, οι ΗΠΑ έχουν ήδη επεκτείνει την επιρροή τους τόσο στην Ουκρανία, μέσω της παροχής δανείων όσο και κατά του Πούτιν ενώ ο ίδιος πιθανότατα φοβάται πως όλο και περισσότερα ουκρανικά εδάφη θα εξαγοραστούν σταδιακά από το αμερικανικό κράτος ή από αμερικανικές εταιρείες. Παρόμοια τακτική είχε ήδη ακολουθηθεί από τις ΗΠΑ, μεταξύ άλλων, κατά την εξαγορά της πολιτείας της Λουιζιάνα το 1803 αλλά και κατά την εξαγορά των Παρθένων Νήσων από τη Δανία το 1917 (Freedman, 2013). Η τακτική αυτή συνιστά τακτική προσάρτησης εδαφών χωρίς τη χρήση ένοπλης βίας.

Η διαρκής απειλή εξάπλωσης του NATO στη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας, σε συνδυασμό με την παροχή υποσχέσεων περί προστασίας της Ουκρανίας από τη Δύση και ειδικότερα από τις ΗΠΑ αποτελούν ενδείξεις πως οι ΗΠΑ υποκινούσαν, εμμέσως και παρασκηνακά την ένοπλη σύγκρουση μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, χωρίς, όμως, εμπλοκή τους σε αυτή. Η τακτική αυτή συνιστά τη μεταφορά βαρών και αποτελεί πάγια τακτική της Αμερικής, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τους πολέμους στο Βιετνάμ και

στο Αφγανιστάν. Εν προκειμένω, ενδεχομένως οι ΗΠΑ να στοχεύουν στην αποδυνάμωση της Ρωσίας, όπως συνέβη και κατά την περίοδο του Ψυχρού πολέμου. Για να γίνει πιο σαφές το συγκεκριμένο επιχείρημα, θα πρέπει να εξεταστεί παράλληλα με τον κανόνα στρατηγικής ο οποίος συνοψίζεται στην προτροπή να κερδίσει τον πόλεμο ο ισχυρότερος ενώ ο πιο αδύναμος να τον υπομένει χωρίς, όμως, να χάνει (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021).

Ως εκ τούτου, είναι προς το συμφέρον των δρώντων να προβαίνουν σε διαπραγματεύσεις από θέση ισχύος ενώ, αντίθετα, θα πρέπει να τις αποφεύγουν εάν δε βρίσκονται σε πλεονεκτική σχέση. Η τακτική αυτή, όπως προαναφέρθηκε, ακολουθήθηκε από τις ΗΠΑ κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, κατά τη διάρκεια του οποίου στόχευαν στην εξάντληση του στρατηγικού αντιπάλου, της ΕΣΣΔ, ώστε να μην μπορεί παρά να δεχτεί τους όρους του ισχυρότερου στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021). Όμοια τακτική ενδεχομένως να ακολουθείται και στην περίπτωση του ουκρανικού ζητήματος. Πιο συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ υποστηρίζουν γενναιόδωρα την Ουκρανία, ώστε να ευνοείται η συνέχιση του πολέμου όχι όμως και η ήττα της Ρωσίας. Ως αποτέλεσμα, η Ρωσία έχει τεράστιες απώλειες εξαιτίας του πολέμου, αντίθετα, οι ΗΠΑ έχουν σημαντικά οικονομικά οφέλη από την εξαγωγή φυσικού αερίου στην Ευρώπη καθώς και από την πώληση στρατιωτικού εξοπλισμού στις χώρες του NATO για την ενίσχυση της άμυνάς τους.

Επίλογος

Εν κατακλείδι, υποστηρίζεται ότι, με βάση τα προαναφερθέντα γεγονότα τα οποία μεσολάβησαν από την πτώση της ΕΣΣΔ μέχρι και την 24^η Φεβρουαρίου 2022, η εισβολή ήταν μάλλον αναμενόμενη. Ο Πούτιν είχε ήδη δείξει πλείστες φορές στο παρελθόν πως δε διστάζει να προβεί ακόμη και σε ακραίες τακτικές και ενέργειες, προκειμένου να εδραιώσει και πάλι τη θέση της Ρωσίας στη διεθνή σκηνή. Από την άλλη πλευρά, οι ΗΠΑ δείχνουν να έχουν υιοθετήσει και ακολουθούν πολιτική όμοια με αυτή του Ψυχρού Πολέμου, προκειμένου να αποδυναμώσουν τον στρατηγικό εχθρό τους πριν καθίσουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Τέλος, η Κίνα, ως ραγδαία ανερχόμενη ισχυρή δύναμη και παρά τις εμπορικές σχέσεις της με τις ΗΠΑ, έχει συνάψει στενές συμμαχικές σχέσεις με τη Ρωσία, προκαλώντας μάλλον ανησυχία στην Ουάσιγκτον. Ως εκ τούτου, η έκβαση του πολέμου και το περιεχόμενο μιας ενδεχόμενης συμφωνίας μεταξύ των δύο μαχόμενων πλευρών παραμένουν αβέβαια.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Η εγκυκλοπαίδεια του Ολοκαυτώματος (2010)

Παπαφλωράτος, Ι. (2022) Συνοπτική Ιστορία των σχέσεων Μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, Αθήνα Λείμων.

Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος Κ. (2021) Η τέχνη της Στρατηγικής. Αθήνα : Δίαυλος.

Το Γερμανοσοβιετικό Σύμφωνο. Διαθέσιμο στο <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/german-soviet-pact>

Ξενόγλωσση

Andriewsky, O. (2015) 'Towards a Decentred History: The Study of the Holodomor and Ukrainian Historiography', *Journal of Ukrainian Studies*, 2(1), 18-52

Antonovych, M. (2020) 'Individual and collective intent in the crime of genocide (on the example of the Holodomor-Genocide against the Ukrainian nation)', *Actual problems of international relations*, 54-61.

Barron, K. (2022). 'The Annexation of Crimea and EU Sanctions: An Ineffective Response' *The Arbutus Review* 13(1) 120-131

BBC. (2014) New Nato chief Stoltenberg urges Russian rethink on Ukraine. Διαθέσιμο στο [New Nato chief Stoltenberg urges Russian rethink on Ukraine - BBC News](#)

Bebler, A. (2015) 'Crimea and the Ukrainian-Russian conflict', *Romanian Journal of European Affairs*, 15(1) 35-54

Beliaev, I. (2022) 'The Munich Agreement and the Molotov-Ribbentrop Pact as a Tool of Russian Revisionist Propaganda', *Czech Journal of Contemporary History*, 5, 877-885.

Belin, M. & Hanousek, J. (2014) 'Which sanctions matter? analysis of the EU/russian sanctions. *Journal of Comparative Economics* 49, 244–257

Bilous, S. (2021) 'The influence of the Holodomor on worldview guidelines of modern Ukrainians: philosophical and cultural analysis', 592-598

Brooke, P. (2015) Solzhenitsyn and the Orthodox Church. Διαθέσιμο στο <http://www.peterbrooke.org/politics-and-theology/solzhenitsyn/usa/usa-5.html>

Brotman, A. (2023). NATO's Vilnius Summit Must Not Repeat Bucharest 2008. Διαθέσιμο στο [NATO's Vilnius Summit Must Not Repeat Bucharest 2008 | Geopolitical Monitor](#)

- Buncmbe, A. (2022) 'How Ukrainian president Zelensky's simple green T-shirt became an iconic message of defiance' Διαθέσιμο στο [How Ukrainian president Volodymyr Zelensky's simple green T-shirt became an iconic message of defiance | The Independent](#)
- Charron, A. (2016) 'Whose is Crimea? Contested Sovereignty and Regional Identity', 5(2) Regional Identities and Initiatives, 225-256.
- Cogan, C. G. (2014) 'You Have to Understand, George. Ukraine Is Not Even a Country'. Διαθέσιμο στο 'You Have to Understand, George. Ukraine Is Not Even a Country' | Belfer Center for Science and International Affairs
- Cox, M. (2022) 'Best and Bosom Friends" Putin, Xi and the Challenge to the West' LSE IDEAS Strategic Update.
- Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmschurst, E. (2016) International Criminal Law and Procedure. Cambridge: Cambridge University Press.
- Czechowska, L. (2013). 'The Concept of Strategic Partnership as an Input in the Modern Alliance Theory.' The Copernicus Journal of Political Studies, 2(4): 16.
- CNN Interactive. (1997) China Russia sign Pact. Διαθέσιμο στο <http://edition.cnn.com/WORLD/9704/23/russia.china/>
- Dawisha, K. (2015) Putin's Kleptocracy Who Owns Russia? New York: The New York Times Book Review.
- Demchenko, N. & Kozyryeva, O. (2015). 'Strategic Partnership Of Ukraine: Declarations And Realities," Baltic Journal of Economic Studies, 1(1) 75-80.
- Dreyer, I. & Popescu, N. (2014). 'Do sanctions against Russia work?' European Union Institute for Security Studies. 1-4.
- Duben, A.B., (2022) 'What Putin's War in Ukraine Means for the Future of China-Russia Relations' LSE IDEAS Strategic Update.
- Fried, D. (2008). NATO: Enlargement and Effectiveness. Διαθέσιμο στο [NATO: Enlargement and Effectiveness \(state.gov\)](#)
- Freedman, L. (2013) Strategy: History. Oxford University Press
- Friedman, T. (1998). Now a Word from X. Διαθέσιμο στο [Opinion | Foreign Affairs; Now a Word From X - The New York Times \(nytimes.com\)](#)
- Galeotti, M. and Bowen, A. S. (2014) 'Putin's Empire of the Mind', Foreign Policy Washington, 206, 16-19
- Gedmin, J. (2014) 'Beyond Crimea: what vladimir putin really wants', World Affairs, 177(2), 8-16

- Gold, R. Hinz, J. & Valsecchi, M. (2023). 'To Russia with Love? The impact of Sanctions on Regime Support' Kiel Working Paper No. 2212
- Goldgeier, J. (1999). Not Whether but When: Washington, Brookings Institution Press
- Golik, D. and Korkuć, M. (2021) Poland vis-à-vis the German Soviet Aggression. Διαθέσιμο στο <https://ipn.gov.pl/en/digital-resources/exhibitions/8941,September-1939-Poland-vis-a-vis-the-German-and-Soviet-aggression.html>
- Hanxiao, L. (2020) 'The Struggles and Gains of the Soviet Union: The Molotov-Ribbentrop Pact', ed. Proceedings of the 2nd International Conference on Literature, Art and Human Development, Advances in Social Science, Education and Humanities Research, 497, 154-159
- Herszenhorn, D.M. & Buckley, C. (2013) 'China's New Leader, Visiting Russia, Promotes Nations' Economic and Military Ties', The New York Times
- Holland, E. (2022) 'The Euro-Russian Energy Divorce: How Ukraine and Climate Broke Ostpolitik' Naval War College Review, 75, 1-12
- Holodomor Museum (2003) Holodomor History. Διαθέσιμο στο Holodomor History | National Museum of the Holodomor-Genocide (holodomormuseum.org.ua)
- Joint Statement on the U.S.-Ukraine Strategic Partnership (2021) Διαθέσιμο στο [Joint Statement on the U.S.-Ukraine Strategic Partnership | The White House](#)
- Kappeler, A. (2014) 'Ukraine and Russia: Legacies of the imperial past and competing memories' Journal of Eurasian Studies, 5, 107–115.
- Katchanovski, I. (2015) 'Terrorists or national heroes? Politics and perceptions of the OUN and the UPA in Ukraine', Communist and Post-Communist Studies, 48, 217-228.
- Katchanovski, I. (2019) 'The OUN, the UPA, and the Nazi Genocide in Ukraine', in Black, P., Rásky, B. and Windsperger, M (Ed.) Collaboration in Eastern Europe during World War II and the Holocaust. Vienna: New academic press, 67-93.
- Katchanovski, I. (2010) 'The Politics of Soviet and Nazi Genocides in Orange Ukraine', Europe-Asia Studies, 62(6), 973–997.
- Kramer, M. (2017) Why Did Russia Give Away Crimea Sixty Years Ago? Διαθέσιμο στο <https://www.wilsoncenter.org/publication/why-did-russia-give-away-crimea-sixty-years-ago>
- Krawchenko, B. (2022) Η Ουκρανία στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Διαθέσιμο στο Η Ουκρανία στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο - elaliberta.gr
- Korhonen, L. (2019). 'Economic Sanctions on Russia and Their Effects' CESifo Forum 20, 19-2.

- Kuperman A. (2008). 'Mitigating the Moral Hazard of Humanitarian Intervention: Lessons from Economics' *Global Governance* 14(2), 219–224.
- Kuzio, T. (2022) 'Why Russia Invaded Ukraine', *Journal of International Relations and Sustainable Development*, 21, 40-51.
- Kvit, S. (2017) *The Ukrainian Liberation Movement in the Interwar Period (1923-1939): Organizational Forms, Methods and Political Ideology*. Διαθέσιμο στο [The Ukrainian Liberation Movement in the Interwar Period \(1923-1939\): Organizational Forms, Methods and Political Ideology | \(ukma.edu.ua\)](http://ukma.edu.ua)
- Kulick, A. (2022) 'Provisional Measures after Ukraine v Russia (2022)' *Journal of International Dispute Settlement*, 13, 323–340.
- Lavi, G. & Eran, O. (2023) Could China Serve as an International Mediator? Διαθέσιμο στο [Could China Serve as an International Mediator? | INSS](#)
- Lavrov, S. (2007). *Containing Russia: Back to the Future?* Διαθέσιμο στο [Containing Russia: Back to the Future? — Russia in Global Affairs](#)
- Lazarević, D. (2009). 'NATO Enlargement to Ukraine and Georgia: Old Wine in New Bottles?' , *The Quarterly Journal*, 9(1) 29-66.
- Lord Ismay (1952), *NATO Resolutions 1952*. Διαθέσιμο στο [NATO - Declassified: Lord Ismay, 1952 - 1957](#)
- Lundstedt, T. (2023) 'How to Resolve the Territorial Conflicts in Ukraine: Utī Possidetis Juris and an International Law-based Proposal for Power-sharing. *Polish Yearbook of International Law*, 41, 163–191.
- Lynne, V. (2005) *Peasant Rebels under Stalin Collectivization and the Culture of Peasant Resistance*. Oxford: Oxford University Press
- Mace, J. E. and Heretz, L. (1990) *Investigation of the Ukrainian famine, 1932-1933: Oral History Project of the Commission on the Ukraine Famine*. United States: Commission on the Ukraine Famine.
- Mace, J. E. (1984) 'Famine and nationalism in soviet Ukraine' *Problems of Communism*, 33(3), 37-50.
- Machiavelli, N. (2005) *The Prince*. Trans. Bondanella, P. Oxford : Oxford University Press
- Magee, K. (2022) 'China and Russia in the Era of Great-Power Competition' *China Story Yearbook*, 255-263.
- Mankoff, J. (2022) 'Russia's War in Ukraine: Identity, History and Conflict', *CSIS – Center for Strategic and International Studies*, 1-12.
- Marcetic, Branko. (2023). When officials say the quiet part about Russia and NATO out loud. Διαθέσιμο στο [When officials say the quiet part about Russia and NATO out loud - Responsible Statecraft](#)

- Marples R. D. (2007) 'Making Heroes: the Early days of OUN-UPA', in Marples R. D. (Ed.) Heroes and Villains: Creating National History in Contemporary Ukraine. Budapest: Central European University Press.
- Marples, D. R. (1980) 'The annexation of West Ukraine and the collectivization of Agriculture 1939-1941', Department of History, PhD University of Alberta.
- Matsaberidze, D. (2015). 'Russia vs. EU/US through Georgia and Ukraine', The Quarterly Journal, 14(1), 77-86.
- MacFarlane, N. & Anand M. (2014) 'The EU and Ukraine.' Survival 56(3) 95–101.
- Maynes, C. & Langfitt, F. (2022) 'Russia recognizes 2 Ukrainian regions as independent' Διαθέσιμο στο [Russia recognizes 2 Ukrainian regions as independent : NPR](#)
- McLeod, A. & Archibald, J. (2022) 'Putin's Version of History and Claims of Provocation: An International Law Perspective on Russia's Justifications for the Ukraine War' 100, Mercy Law Review.
- Moeckli, D., Shah S., Sivakumaran, S. (2014) International Human Rights Law. Oxford: Oxford University Press.
- Mulligan, S. (2022) 'The Law of War and the Russian Invasion of Ukraine' Congressional Research Service Legal Sidebar.
- NATO - Opinion: Joint press point by NATO Secretary General Jens Stoltenberg with the President of Ukraine, Volodymyr Zelenskyy (2021). Διαθέσιμο στο [NATO - Opinion: Joint press point by NATO Secretary General Jens Stoltenberg with the President of Ukraine, Volodymyr Zelenskyy, 16-Dec.-2021](#)
- NATO Press Release (2008), Bucharest Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008," Bucharest, Διαθέσιμο στο [NATO - Official text: Bucharest Summit Declaration issued by NATO Heads of State and Government \(2008\), 03-Apr.-2008](#)
- Nixey, J. (2023) 'Pushing Ukraine to negotiate now would be disastrous' Διαθέσιμο στο <https://www.chathamhouse.org/2023/08/pushing-ukraine-negotiate-now-would-be-isastrous>
- Pagung, S. (2022) 'The Kyiv moment: how Germany changed course over one weekend' Atlantisch Perspectief, 46, 9-13.
- Pavliuk, O. (2002). 'An Unfulfilling Partnership: Ukraine and the West'. European Security 11(1) 81–101

- Platias, A. & Kolliopoulos K. (2009) Thucydides on Strategy: Grand Strategien in the Peloponnesian war and their relevance today, Athens
- Puri, S. (2022) Russia's Road to War with Ukraine: Invasion Amidst the Ashes of Empires: London Biteback Publishing.
- Putin V. (2001) President Vladimir Putin expressed his condolences to President Leonid Kuchma of Ukraine on the August 19 tragedy at the Zasyadko mine in the Donetsk Region which took a heavy toll. Διαθέσιμο στο <http://www.en.kremlin.ru/events/president/news/41841>
- Putin, V. (2002) Press Statement and Answers to Questions at a Joint News Conference with Ukrainian President Leonid Kuchma. Διαθέσιμο στο Press Statement and Answers to Questions at a Joint News Conference with Ukrainian President Leonid Kuchma • President of Russia (kremlin.ru)
- Putin V. (2004) Speech at the Ceremony marking the End of the Year of Russia in Ukraine and the 350th Anniversary of the Pereyaslavl Rada. Διαθέσιμο στο Speech at the Ceremony marking the End of the Year of Russia in Ukraine and the 350th Anniversary of the Pereyaslavl Rada • President of Russia (kremlin.ru)
- Putin, V. (2004) Russia will always stand by Ukraine and provide support and assistance for every effort made to stabilize the situation in the country. Διαθέσιμο στο Russia will always stand by Ukraine and provide support and assistance for every effort made to stabilise the situation in the country • President of Russia (kremlin.ru)
- Putin, V. (2005) Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation. Διαθέσιμο στο Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation • President of Russia (kremlin.ru)
- Putin, V. (2005) Interview with French Television Company France 3. Διαθέσιμο στο Interview with French Television Company France 3 • President of Russia (kremlin.ru)
- Putin, V. (2006) Transcript of Meeting with Participants in the Third Meeting of the Valdai Discussion Club. Διαθέσιμο στο Transcript of Meeting with Participants in the Third Meeting of the Valdai Discussion Club • President of Russia (kremlin.ru)
- Putin, V. (2007) Transcript of Press Conference with the Russian and Foreign Media. Διαθέσιμο στο Transcript of Press Conference with the Russian and Foreign Media • President of Russia (kremlin.ru)
- Putin, V. (2007) Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. Διαθέσιμο στο <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>
- Putin, V. (2013) Presidential Address to the Federal Assembly. Διαθέσιμο στο Presidential Address to the Federal Assembly • President of Russia (kremlin.ru)

- Putin, V. (2014) Vladimir Putin answered journalists' questions on the situation in Ukraine. Διαθέσιμο στο Vladimir Putin answered journalists' questions on the situation in Ukraine • President of Russia (kremlin.ru)
- Putin, V. (2014) Vladimir Putin answered journalists' questions on the situation in Ukraine. Διαθέσιμο στο Vladimir Putin answered journalists' questions on the situation in Ukraine • President of Russia (kremlin.ru)
- Putin, V. (2013) Orthodox-Slavic Values: The Foundation of Ukraine's Civilisational Choice conference. Διαθέσιμο στο Orthodox-Slavic Values: The Foundation of Ukraine's Civilisational Choice conference • President of Russia (kremlin.ru)
- Putin, V. (2014) Direct Line with Vladimir Putin Διαθέσιμο στο <http://www.en.kremlin.ru/events/president/news/20796>
- Putin, V. (2014) Vladimir Putin congratulated veterans of the Great Patriotic War and the people of Ukraine on the 70th anniversary of Ukraine's liberation from Nazi occupation. Διαθέσιμο στο <http://www.en.kremlin.ru/events/president/news/46870>
- Putin, V. (2016) Putin, Meeting of the Russian Popular Front's (ONF) interregional forum. Διαθέσιμο στο [Meeting of the Russian Popular Front's \(ONF\) interregional forum](http://www.en.kremlin.ru/events/president/news/46870) • President of Russia (kremlin.ru)
- Putin, V. (2019) Interview with Oliver Stone. Διαθέσιμο στο <http://en.kremlin.ru/events/president/news/61057>
- Putin, V. (2019) Congratulations to Great Patriotic War veterans and the people of Ukraine. Διαθέσιμο στο Congratulations to Great Patriotic War veterans and the people of Ukraine • President of Russia (kremlin.ru)
- Putin, V. (2021) On the Historical Unity of Russians and Ukrainians. Διαθέσιμο στο <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>
- Putin, V. (2022) 'Address by the President of the Russian Federation, Διαθέσιμο στο <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828>
- Rasmussen, M. V. e.al. (2014) 'Putin's world', Centre for Military Studies, 12-17.
- Jones, J. (1981) 'Solzhenitsyn's Warning: A Secular Reinterpretation', Chicago Review, 32(3), 141–164.
- Reid, A. (2022) Putin's war on history: the thousand-year struggle over Ukraine', Foreign Affairs, 101(3), 54-63.
- Reuters, (2019) 'Russia among 37 States Backing China's Policy in Xinjiang', The Moscow Times
- Richardson, S.B. (2021) 'The Holodomor: genocide or the result of bad planning?', journal of Huddersfield student research, 1-8.

- Rose, C. (2015) All eyes on Putin. Διαθέσιμο στο <https://www.cbsnews.com/news/vladimir-putin-russian-president-60-minutes-charlie-rose/>
- Rossoliński, L. G. (2015) 'The Fascist Kernel of Ukrainian Genocidal Nationalism', *Russian and East European Studies*, No 2402
- Rossoliński, L. G. and Willemsb, B. (2022) 'Putin's Abuse of History: Ukrainian 'Nazis', 'Genocide', and a Fake Threat Scenario', *The Journal of Slavic Military Studies*, 35(1), 1–10.
- Rowley, D. G. (1997) 'Aleksandr Solzhenitsyn and Russian Nationalism'. *Journal of Contemporary History*, 32(3), 321–337.
- Rusu, S. (2022) 'How Russia decided to start the war against Ukraine' *Europolity - Continuity and Change in European Governance*, 16, 155-212.
- Saunders, D. (2022) 'Why Does President Putin Object to Ukraine?', *Revolutionary Russia*, 35:1, 1-10.
- Sedliar Y. and Kravchenko N. (2018). "Strategic Partnership between Ukraine and the USA in contemporary geopolitical reality." *Young Scientist*.
- Segal, E. (2022) 'Zelensky's Most Effective Crisis Communication Strategies, Tactics And Technique' Διαθέσιμο στο [Zelensky's Most Effective Crisis Communication Strategies, Tactics And Techniques \(forbes.com\)](https://www.forbes.com/sites/ezra-segal/2022/03/22/zelenskys-most-effective-crisis-communication-strategies-tactics-and-techniques/)
- Serbyn, R. (2009) 'Lemkin on Genocide of Nations' *Journal of International Criminal Justice*, 7, 123-130.
- Shakhanova, G. & Garlick, J. (2020) 'The Belt and Road Initiative and the Eurasian Economic Union: Exploting the "Greater Eurasian Partnership"' *Journal of Current Chinese Affairs*, 39, 33-57.
- Shaw, N.M. (2012) *International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sjursen, H. & Rosén, G. (2021). 'Arguing Sanctions: On the EU's Response to the Crisis in Ukraine' ed. Davis, M. & Karolewski, I. 'European-Russian Power Relations in Turbulent Times': Michigan, University of Michigan Press.
- Sloan, S. & Shalikhvili, J. (2005). *NATO, the European Union, and the Atlantic Community: The Transatlantic Bargain Challenged*: Washington Rowman & Littlefield Publishers.
- Smith, D. (2008). *The Saakashvili Administration's Reaction to Russian Policies Before the 2008 War*, ed. Cornell, S. & Starr, F. *The Guns of August 2008 – Russia's War in Georgia*: New York M.E. Sharpe.
- Schmitt, M. (2022) 'Russia's Special Military Operation" and the (Claimed) Right of Self-Defense' Διαθέσιμο στο [Russia's "Special Military Operation" and the \(Claimed\) Right of Self-Defense - Lieber Institute West Point](https://www.liebertext.com/2022/03/22/russias-special-military-operation-and-the-claimed-right-of-self-defense/)

- Socor, V. (2021). 'US-Ukraine Strategic Partnership Gets Another Lease on Life (Part Two)' Διαθέσιμο στο [US-Ukraine Strategic Partnership Gets Another Lease on Life \(Part Two\) - Jamestown](#)
- Solomon, G.B.H. (1998). *The NATO Enlargement Debate, 1990–1997: Blessings of Liberty*: Washington: Center for Strategic and International Studies.
- Solzhenitsyn, A. (1974) *Letter to the Soviet Leaders*. New York, San Francisco and London: Index on Censorship in association with Harper & Row Publishers.
- Solzhenitsyn, A. (1972) 'Lenten Letter', *New York Times*, April 9 p.245.
- Solzhenitsyn, A. (1979) 'Misconceptions about Russia are threat to America'. *Foreign Affairs*, 58(4), 797-834.
- Stoltenberg: *Annexation Of Crimea Is Consequence Of Increased Great Power Competition*. (2019) Διαθέσιμο στο [Stoltenberg: Annexation Of Crimea Is Consequence Of Increased Great Power Competition \(rferl.org\)](#)
- Sweeney, M. (2020) *Saying 'No' to NATO: Options for Ukrainian Neutrality*. Διαθέσιμο στο [Saying "no" to NATO—options for Ukrainian neutrality — Defense Priorities](#)
- Szymańska, M. (2023) 'The return of the hero-leader? Volodymyr Zelensky's international image and the global response to Russia's invasion of Ukraine', *Leadership*, 19, 195-297.
- Tama, J. & Smeltz, D. (2022) 'How would the American public respond to a Russian invasion of Ukraine?' Διαθέσιμο στο [How Would the American Public Respond to a Russian Invasion of Ukraine? - War on the Rocks](#)
- Tharoor, I (2023) *A fateful summit 15 years ago hangs over the NATO meeting in Vilnius*. Διαθέσιμο στο [2008 Bucharest summit hangs over the NATO meeting in Vilnius - The Washington Post](#)
- Treisman, D. (2016) 'Why Putin took Crimea: The Gambler in the Kremlin'. *Foreign Affairs*, 95(3), 47-54
- Van, S. (1994). 'Hypotheses on Nationalism and War' *International Security* 18(4) 5–39.
- Venditti, B. (2022) 'Map Explainer: Key Facts About Ukraine. Visual Capitalist. Διαθέσιμο στο <https://www.visualcapitalist.com/map-explainerukraine/>
- Von Eggert, K. (2014) 'All politics are local: crimea explained', *World Affairs*, 177(3), 50-56.
- Westad, A. (2012) *Restless Empire: China and the World Since 1750*. London: The Bodley Head.

- Yuen, D. M.C. (2014) Deciphering Sun Tzu: How to read the art of War. Oxford: Oxford University Press.
- Zelensky, V. (2022) 'President Zelenskyy's, speech to the Russian people' Διαθέσιμο στο <https://youtu.be/p-zilnPtZ2M>
- Zelensky, V. (2022) 'We are fighting for our survival' Διαθέσιμο στο https://t.me/V_Zelenskiy_official/909
- Zelensky V. (2022) 'Ukraine: Facebook' Διαθέσιμο στο <https://www.facebook.com/zelenskiy.official/posts/3022163141367375>
- Zelensky V. (2022) 'Online Speech by V. Zelensky at the Congress of Deputies of Spain' Διαθέσιμο στο <https://www.elmundo.es/espana/2022/04/05/624c9238e4d4d801098b4574.html>
- Zelensky V. (2022) 'Ukrainian President Zelensky appeals to US President Biden in historic Congress address - BBC News' Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=GoUjYrXnDZA>
- Zelensky V. (2022) 'Transcript of Ukrainian President Volodymyr Zelenskyy's speech to Parliament' Διαθέσιμο στο <https://globalnews.ca/news/8684223/volodymyr-zelenskyy-speech-parliamenttranscript/>
- Zelensky V. (2022) 'President Zelenskyy's, speech to the Russian people' Διαθέσιμο στο <https://youtu.be/p-zilnPtZ2M>
- Zelensky V. (2022) 'Ukrainian President Turns Down US Request To Evacuate Kyiv' Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=w9JVIYj2DX>
- Zelensky V. (2022) 'Ukraine's President Zelensky's Extensive Interview On CNN's GPS Show. Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=dZl8DIKkAdg>
- Zubok, V. (2017) 'The Soviet Union and China in the 1980s: reconciliation and divorce' Cold War History 17, 120-141.

Διεθνείς Συνθήκες

Χάρτης διακριτής εταιρικής σχέσης NATO-Ουκρανίας (1997)

Agreement between the Russian Federation and the Republic of Crimea on the Accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation and on Forming New Constituent Entities within the Russian Federation (2014), Διαθέσιμο στο Treaty on the Accession of the Republic of Crimea to Russia - Wikisource, the free online library

Brest-Litovsk Treaty (1918)

Council Regulation (EU) No 833/2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilizing the situation in Ukraine

Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (1994) signed 5 December 1994, UNTS 3007

Statute of the International Court of Justice (1945)

The Molotov-Ribbentrop Pact (1939) Διαθέσιμο στο https://www.files.ethz.ch/isn/125339/1393_Molotov-Ribbentrop_Pact.pdf

The North Atlantic Treaty, (1949) (NATO)

Treaty on Friendship, Cooperation and Partnership between Ukraine and the Russian Federation (1997) UNTS 3007

Treaty of Riga (1921)

Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People's Republic of China and the Russian Federation (2001)

UN Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Genocide Convention) (1948) UNTS 78

UN Security Council. (2022) 'Letter dated 24 February 2022 from the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations addressed to the Secretary-General' United Nations S/2022/154 Διαθέσιμο στο [Letter dated 24 February 2022 from the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations addressed to the Secretary-General](#)

UN Security Council (2012) 'Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Syria as Russian Federation, China Veto Text Supporting Arab League's Proposed Peace Plan' UN Meetings Coverage and Press Releases.

United States-Ukraine Charter on Strategic Partnership Bureau of European and Eurasian Affairs (2008) Washington

Security Council resolution 662 (1990) [on Iraqi annexation of Kuwait] UNS (01)/R3

Εθνική Νομοθεσία

Ποινικός Κώδικας της Δημοκρατίας της Ουκρανίας τέθηκε σε ισχύ την 1η Σεπτεμβρίου 2001., Διαθέσιμο στο [Criminal Procedures \(N 2341-III\), Criminal Code, as consolidated in 2010 \(unodc.org\)](#)

Σύνταγμα (Θεμελιώδης νόμος) της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (1936) Διαθέσιμο στο [Constitution \(Fundamental law\) of the Union of Soviet Socialist Republics \(marxists.org\)](#)

Σύνταγμα της Ουκρανίας, που εγκρίθηκε κατά την πέμπτη Σύνοδο της Βερκόβνα Πάντα της Ουκρανίας στις 28 Ιουνίου 1996, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, Διαθέσιμο στο: [CONSTITUTION OF UKRAINE \(refworld.org\)](#)

Decree of the Russian Soviet Federative Socialist Republic Council of Ministers, 'Concerning the Transfer of the Crimean Oblast' from the RSFSR to the UkSSR' (1954) Διαθέσιμο στο:

<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/decreed-russian-soviet-federative-socialist-republic-council-ministers-concerning-transfer>

Decree of the President of the Russian Federation No. 560, Διαθέσιμο στο <http://en.kremlin.ru/events/president/news/46404>.

Decree of the President of Ukraine "On the National Security Strategy of Ukraine" (2015)

Minutes N° 41 of a Meeting of the Presidium of the Russian Soviet Federative Socialist Republic [RSFSR] Supreme Soviet, Διαθέσιμο στο [Minutes N° 41 of a Meeting of the Presidium of the Russian Soviet Federative Socialist Republic \[RSFSR\] Supreme Soviet | Wilson Center Digital Archive](#)

Resolution 1314, US House of Representatives (23 September 2008) Διαθέσιμο στο: <http://thomas.loc.gov>.

US Directive 4 of the Office of Foreign Assets Control under Executive Order 13,662

Νομολογία

Advisory opinion of the International Court of Justice on the accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo (2010) A/64/881

Application for Revision of the Judgement of 11 September 1992 in the Case Concerning the Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras: Nicaragua Intervening) (El Salvador v. Honduras), International Court of Justice (ICJ), 18 December 2003, available at: <https://www.refworld.org/cases,ICJ,414ad4a24.html>

Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro) ICJ (1996)

Attorney-General of Israel v Eichmann (1968) 36 ILR 5 (DC) 340

Botswana v Namibia, Judgment, Merits, [1999] ICJ Rep 1045, ICGJ 57

International Criminal Court (ICC), Elements of Crimes, 2011, ISBN. 92-9227-232-2, Διαθέσιμο στο <https://www.refworld.org/docid/4ff5dd7d2.html>

Frontier Dispute, Burkina Faso v Mali, Merits, Judgment, [1986] ICJ Rep 554

Kasikili vs Sedudu Island, Botswana v Namibia, Judgment, Merits, [1999] ICJ Rep 1045

Nicaragua vs United States of America, Judgment, Merits, [1986] ICJ Rep 70

- Prosecutor v. Alfred Musema (Judgement and Sentence), ICTR-96-13-T, International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR), 27 January 2000, available at: <https://www.refworld.org/cases,ICTR,48abd5791a.html>
- Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana (Trial Judgement), ICTR-95-1-T, International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR), 21 May 1999, available at: <https://www.refworld.org/cases,ICTR,48abd5760.html>
- Prosecutor v. Goran Jelusic (Trial Judgement), IT-95-10-T, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 14 December 1999, available at: <https://www.refworld.org/cases,ICTY,4147fe474.html>
- Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu (Trial Judgement), ICTR-96-4-T, International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR), 2 September 1998, available at: <https://www.refworld.org/cases,ICTR,40278fbb4.html>
- Prosecutor v. Milomir Stakic (Trial Judgement), IT-97-24-T, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 31 July 2003, available at: <https://www.refworld.org/cases,ICTY,41483ab14.html>
- Prosecutor v. Radislav Krstic (Trial Judgement), International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 2 August 2001, available at: <https://www.refworld.org/cases,ICTY,414810d94.html>